ORTAOKULLAR İÇİN

TÜRKÇE 2

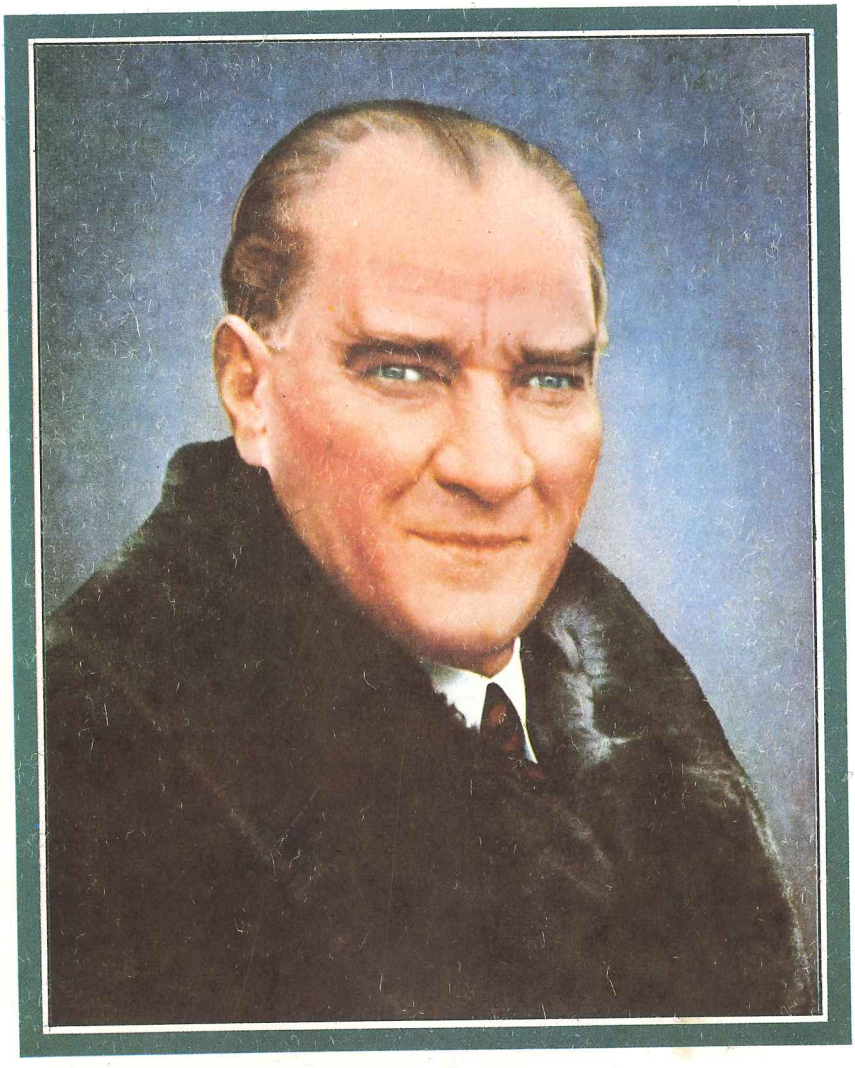

YAZAN: BEŞİR GÖĞÜŞ

Baskı : EKO MATBAASI
Tel. 522 83 10

İSTANBUL 1987

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
«Medeniyet!» dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri «toprak!» diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerred gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

MEHMET ÂKİF ERSOY

Kesinlikle bilmeliyiz ki, iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır, hastadır.

Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz öğrenim sınırı ne olursa olsun, onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz:

1. Milletine,
2. Türkiye Devletine,
3. Türkiye Büyük Millet Meclisine,

Düşman olanlarla mücadele (bu mücadelenin) sebep ve vasıtaları ile donatılmayan milletler için yaşama hakkı yoktur.

ATATÜRK

ÖĞRETMEN MARŞI

Alnımızda bilgilerden bir çelenk,
Nura doğru can atan Türk genciyiz.
Yeryüzünde yoktur, olmaz Türk'e denk;
Korku bilmez soyumuz.

Şanlı yurdum, her bucağın şanla dolsun;
Yurdum, seni yüceltmeye antlar olsun.

Candan açtık cehle karşı bir savaş,
Ey bu yolda ant içen genç arkadaş!
Öğren, öğret halka hakkı, gürle coş;
Durma durma koş.

Şanlı yurdum, her bucağın şanla dolsun;
Yurdum, seni yüceltmeye antlar olsun.

İsmail Hikmet ERTAYLAN

ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden, mahrum etmek isteyecek, dahilî ve haricî, bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok nâmüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlilerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asîl kanda, mevcuttur!

ÇALIŞAN DÜNYA

Gece olmasa hiç...
Günle beraber gönlümde bir sevinç,
Bir arzu, bir umut doğar...
Açılır kapılar, pencereler;
Yollar canlanır, dolar.

Kuş sesleri, çocuk sesleri,
Motör, makine sesleri
Siner köşe bucağa...
Ne güzel!... Ah, ne güzel
Çalışan dünya!...

Kör görür, sağır duyar...
Gül bir başka kokar, ekmek bir başka...
Kuş sesi, çocuk sesi, motör sesi başka.
Ne güzel, ne güzel
Çalışan dünya!

Tarık ORHAN
(Türk Dili dergisi)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

Okuduğunuz şiirde hareketin, çalışmanın zevki anlatılmaktadır. Aşağıda, bu şiir üzerinde sorulmuş olan sorulara cevap veriniz; güçlük çektiğiniz noktalarda şiiri tekrar okuyunuz.

1. Sabahleyin hayatın başladığı nasıl anlatılmış? — 2. Şairin gönlünde nasıl duygular uyanıyor? — 3. Gündüz sakat-

ların bile hayata karıştığını hangi sözlerden anlıyoruz? — 4. Şiirde hayatın ne gibi zevkleri belirtilmiş? — 5. Gündüzün zıddı ne? Bunu sevmediğini, şair hangi mısralarda belirtmiş?

Kuruluş :

1. **9.** ve **10.** mısralar, şiirin sonunda tekrarlanmaktadır. Mısraların, kelimelerin tekrarlanışı, onlardaki duyguyu, düşünceyi daha iyi belirttiği için buna birçok şiirlerde rastlarsınız. Burada tekrarlanan mısralarda, şairin belirtmek istediği duygu nedir? — 2. Şiir, mısralar arasında bırakılan boşluklarla üç bölüme ayrılmıştır. Her bölümde hangi duygular anlatılmaktadır?

Dil :

Kelimeler, deyimler : 1. **Yolların canlanması** ne demek? — 2. Şiirde **sinmek** yerine **yayılmak, dolmak** kelimeleri kullanılabilir miydi? — 3. **Arzu, umut** kelimelerini birer cümlede kullanınız.

Dilbilgisi : 1. **Sevinç, çocuk, ekmek** kelimeleri sonuna **-i** eki getiriniz; **ç, k** harflerinde nasıl bir değişiklik oluyor? — 2. **Bucağa** kelimesinden **-e** ekini kaldırınız; **ğ** harfi değişti mi? — 3. **Kitap, cilt** kelimeleri sonunda hangi harfler var? Bu kelimelere ünlü harfle başlayan birer ek ekleyiniz. Son harfler değişti mi?

Türkçe kelimelerin sonunda yumuşak **b, c, d, g** harfleri bulunmaz; bunların serti olan **p, ç, t, k** harfleri bulunur. Kelime ünlü harfle başlayan bir ek alırsa bu sert harfler yumuşar. — 2. «Kör görür», «sağır duyar» tam anlamlı kelime gruplarıdır. Bu gruplara cümle dendiğini bilirsiniz. Bu cümlelerde **görür, duyar** kelimeleri **yüklem**'dir; bu işleri yapan **kör, sağır** kelimeleri de **özne**'dir. Yüklem ve özne, cümlenin asıl öğeleridir.

Okuduğunuz şiirden siz de üç cümle bularak, yüklem ve öznelerini gösteriniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Bulunduğunuz şehirde sabahleyin günlük hayatın nasıl başladığını kısaca yazınız.

Konuyu işlerken, önce evinizde, sonra sokaklarda başlayan işleri veya hareketleri anlatınız.

PERİLİ KÖŞK

(Kasabaya yeni gelen Sermet Bey, kiralık ev arar; Niyazi Efendi'nin köşkünü beğenir. Bu köşkte periler bulunduğu söylenmektedir.

Niyazi Efendi köşkü tutanlardan birkaç yıllık kirayı peşin almakta, fakat kiracılar oturamayarak evden çıkmaktadırlar. Sermet Bey periye, cine inanmadığı için, üç yıllık kira bedeli olarak 540 lirayı verip köşkü tutar.)

Sermet Bey, bir hafta sonra kalabalık ailesiyle köşke taşındı. Aradan on beş gün geçmedi, bir gece aşağı kattan bir çığlık koptu. Hizmetçi Asiye, avazı çıktığı kadar haykırarak yukarı koştu. Arkada, çamların arasında beyaz bir şeyin gezindiğini haber verdi.

Sermet Bey:

— Gözünüze öyle görünmüştür, dedi.

Gören diğer hizmetçilere de kanmadılar. Çoluk çocuk, hepsi arka odanın balkonlarına çıktılar. Asiye'nin parmağıyla gösterdiği beyaz hayaleti gördüler. Ağacın altında duruyor, sanki köşke bakıyordu. Sermet Bey gözlerini oğuşturdu:

— Vay! dedi.

Karısı, kızları, çocukları korkudan sapsarı kesildiler. Sermet Bey kalktı, karısının menetmesini filân dinlemedi. Görünen hayaleti tutmak için bahçeye fırladı. Çamlara doğru gitti. Fakat hayal kaçtı, kayboldu. O gece evin içinde Sermet Bey den başka kimse uyuyamadı.

... Artık her gece bu hayali görüyorlardı. Sermet Bey hayali tutmaya çıkınca hayal kaçıyordu. Biraz alışır gibi oldular

Fakat bir gece hepsi uyurken müthiş bir sarsıntı köşkü yerinden oynattı. Balkonlara koştular. Bir şey göremediler. Sabahleyin yemek odasında kocaman bir taş buldular. Sermet Bey'e annesi: «Bizi bu köşkten çıkarmazsan sana hakkımı helâl etmem» demeğe başladı. 540 liraya iki ay oturmak... Bu, Sermet Bey'in işine gelecek şey değildi. Ama gece aşırı büyük taşlar ev halkına uyku uyutmuyor, hepsini heyecan içinde bırakıyordu. Sermet Bey her defasında hayalin üzerine gidiyor, bir türlü elini süremiyordu. Taşların başladığını duyan komşular: «Daha çıkmazsanız camlarınızı da kırar» diyorlardı. Nihayet çıkmağa karar verdiler. Fakat başka bir ev bulamıyorlardı.

Sermet Bey atılan taşlara, kırılan camlara rağmen hâlâ bu periye inanamıyordu. Bu peri daima çamlığın içine kaçıyor, orada sır oluyordu. Yakalamak için kendisine yetişmek mümkün olmuyordu. Sermet Bey bir gün çamlığın içine saklanıp birdenbire perinin karşısına çıkmayı, yahut arkasından yavaşça gidip onu tutmayı düşündü. Evdekilerin hiçbiri buna razı olmadı: «Seni hemen oracıkta çarpar» diyorlardı. Fakat Sermet Bey periye, ecinniye* filân bir türlü inanamıyordu.

Ertesi akşam koruya gitti. Büyük bir çamın alt dallarından birine bindi. Bekledi, bekledi. Gece yarısı oldu. Köşktekiler de meraktan uyuyamıyorlardı. Sermet Bey onların balkonda gezindiklerini görüyordu. Birdenbire yüreği hop etti. Hayal görünmüştü. Sermet Bey yavaşça aşağı atladı. Hayalin arkasından yürüdü. Şeklinin hatları pek açık gözüküyordu. Yaklaştığını, hayal hiç duymadı. Yavaşça elini uzattı. Beyaz cisme dokundu. Hayal birdenbire fena halde ürktü. Ama kaybolmadı. Döndü. Sermet Bey'i görünce alabildiğine kaçmağa başladı.

Sermet Bey peşini bırakmadı, kovaladı. Onu çamlığın sonundaki alçak duvara dayalı bir tahtaya tırmanırken yakaladı. Sermet Bey gayet kuvvetliydi. Hayal mukabeleye imkân olmadığını anlayınca çırpınmaktan vazgeçti.

Sermet Bey:

— Ben sana elâlemle alay etmesini gösteririm! diye zavallı hayali sırtladı. Köşke doğru sürükledi. Bağırdı:

— Lâmba getirin; suratını görelim.

Köşk halkı bahçe kapısına inmişti.

— İnsanmış be! Ben dünyada ecinni yoktur demez miydim!

Hayal, bir türlü beyaz çarşafı başından bırakmak istemiyordu. Sermet Bey zorla çekti. Köşk halkı, sakalı bıyığına karışmış Niyazi Efendi'yi görünce şaşırdılar.

Ömer SEYFETTİN *
(«Ömer Seyfettin» isimli kitaptan)

Açıklama :

Peri, cin gerçek olmayan varlıklardır; masallarda geçer. İlkel insanlar bunların var olduklarına ve insanlara iyilik ya da kötülük yaptıklarına inanırlardı. Bu tür inançlara bugün boş inanç denmektedir. Bazı insanlar bugün bile boş inançlara kanarlar. Hikâye, bu inançlardan yararlanmak isteyen bir kişiyi anlatmaktadır.

İNCELEME KONUSU

Atatürk'ün boş inançlar üzerine aşağıdaki sözünü açıklayınız :

«Alınyazılarını ve canlarını falcıların, büyücülerin, üfürükçülerin, muskacıların ellerine bırakan insanlardan meydana gelmiş bir topluluğa medenî bir millet gözüyle bakılabilir mi?»

Atatürk

* **Ömer Seyfettin** (1884 - 1920), en tanınmış hikâyecilerimizden biridir. Yabancı kelimeleri Türkçeden atmak, sade dille yazmak gerektiğini savunmuş ve kendisi de sade dille yazmıştır. Bütün hikâyeleri on bir kitap olarak toplanmıştır. Bu kitaplardan birkaçı: **Bomba, Bahar ve Kelebekler, Gizli Mabet, Beyaz Lâle.**

BEN BİR KÜÇÜK KİLİMİM

Ben Denizli'nin Çal ilçesine bağlı Civelek köyünde dokunmuş, küçücük bir kilimim. Bana seccade veya namazlık diyenler de bulunur ama yanlıştır. Namaz için dokunan kilimlerin kendilerine göre boyları, nakışları olur. Ben onların yanında daha bodur kalırım.

Yiğit adı ile, kilim de boyası ve nakışı ile anılır. Söze boyum ile başlamam, boyalarımın solmasından, nakışlarımın silinmesinden ötürüdür. Üç sene önce dokundum. Dokunduğum günden, hattâ yünlerim boyanalıdan beri soluyorum. Beni köyde Satılmış'ların ortanca gelini dokudu. Tezgâhta tam kırk beş gün durdum. Ortanca gelin benimle, her oturuşta en aşağı bir saat, en çok dört saat uğraştı. Ortalama günde iki saatten, kırk beş günde, doksan saat eder. Doksan saatin ancak on saatinde konu komşunun yahut ev halkının ilmiklerime el sürdüğü oldu. Geri kalan her ilmik, ortanca gelinin elinden çıkmıştır. Benim örgümde tam on sekiz çeşit boya, on bir çeşit de nakış vardır. Ortanca gelin bundan evvel dokuduğu kilimde ancak sekiz türlü nakış bilirdi. Beni dokurken üç tane daha belledi.

Evvelâ yünlerimin boyanması, sonra da bu yeni bellediği nakışlar yüzünden kaynanası ile ilk defa atıştılar. İhtiyar, yünleri dağ köylerinde nam almış Duru Kadın'a boyatmak istedi. Gelin, bunun uzun ve masraflı olduğunu, zaten Duru Kadın'ın da seksen seneden beri sekiz boya bellediğini, boyuna onları tekrarlayıp durduğunu söyledi. Kaynana:

— Sekiz boya ama en çürüğü seksen yıl dayanan boya, dedi.

Sonra, Duru Nene'nin boyaları nasıl hazırladığını, ne büyük emeklerle elde ettiğini anlattı:

— Koyu kahverengiyi elde etmek için, yaşına başına bakmadan bilmem hangi dağın doruğuna çıkar; oradaki bataklıktan çamur alır. Bu çamurun içine, demir dövülürken tezgâhın önüne yığılan talaşlardan kor. Çamurun içinde bir demir tozu turşusu kurar; fıkır fıkır kaynamasını bekler. Çamur kıvama geldi mi, yünleri basar. Gene bekler. Yün, boyayı emeceği kadar emer; sonra yıkanır, ama bildiğin dere suyu ile değil; Kambur'ların bağındaki kuyudan, ihtiyarın kendi çektiği su ile yıkanır. Bu işler olup bitti mi, Duru Kadın'ın boyadığı yünün boyası dünya durdukça durur. Güneş mi vurmuş? Solmak şöyle dursun, biraz daha kuvvetlenir. Derede tokaçlanmak mı? Kilime tesir bile etmez. Suya sabuna değince solmak mı? Bir kat daha dirileşir.

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU *
(Cumhuriyet gazetesi)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

Bu yazıdan memleketimizde dokunan halılarla kilimlerde kullanılan ve yıllarca solmayan boyaların elde ediliş yollarından birini öğreniyoruz. Biz de araştırırsak, her sanatta eski sanatkârların çok sağlam bazı bilgilere sahip olduklarını anlarız. Bunları hor görmeyip, tekniğin getirdiği bilgilerle birleştirmemiz, hattâ ilerletmemiz gerekir.

1. Bu kilim kendini niçin nakışlarıyla değil de boyu ile tanıtıyor? — 2. Kilimin renk ve nakış bakımından zengin olduğunu hangi sözlerden anlıyorsunuz? — 3. Bu kilim üzerinde kaç saat çalışılmış? Bu, size ne gösteriyor? — 4. İki kadın hangi noktada anlaşamadılar? Hangisi haklı? — 5. Duru Kadın kahverengi boyayı nasıl elde ediyor? Çamur için dağa tırmanması, suyu kendisinin çekmesi ne anlatıyor? — 6. Dünyaca tanınmış birkaç el sanatımızı söyleyiniz.

Kuruluş :

Bu yazıda kilim kendini tanıtmakla söze başlıyor. Kendini kimin dokuduğunu, yününün nasıl boyandığını sırası ile anla-

* **Bedri Rahmi Eyüboğlu** (1913 - 1975), ressamdır. Şiir ve nesir de yazmıştır. Şiirlerini **Üçü Birden, Dol Karabakır Dol** isimli kitaplarında toplamıştır.

tıyor. Burada olduğu gibi, bir yazıda olayların, fikirlerin sırasına **plan** denir.

1. Yazıda kilimin kendini tanıttığı satırları bulunuz. — 2. Yazıda Duru Kadın'ın boya yapması, kilimin solması, dokunması hangi sıra ile anlatılmıştır? — 3. Kilimin başkası tarafından değil de, kendi ağzından anlatılması, yazıya nasıl bir özellik getiriyor?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Rengin kaybolmasını hangi kelimelerle anlatırız? — 2. **Ortalama** ile **ortanca** arasında anlam farkı var mı? — 3. «Turşu kurmak» sözünün yazıdaki anlamı ne? — 4. **Tokaç, tokmak, çekiç** arasında ne fark var? — 5. **Tezgâh** kelimesinin kaç anlamı var?

Dilbilgisi: «Ben, tezgâhta kırk beş gün durdum.» «Beni ortanca gelin dokudu.» «Duru Kadın bataklıktan çamur alır.» 1. Bu örneklerde **durdum, dokudu, alır** kelimeleri gibi, cümlede işi gösteren kelimeye ne ad verilir? — 2. Cümledeki işi yapan varlığa ne ad verilir? Yukardaki cümlelerde işleri yapanları siz bulunuz. — 3. Bu cümlelerin anlamlarını yer, zaman bakımından tamamlayan kelimeler hangileri? Bunlara da **tümleç** diyoruz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Şu konulardan birini yazınız :

1. Evde kullandığınız aletlerden birinin şeklini, kullanıldığı yerleri, neden yapıldığını anlatınız.

2. Bulunduğunuz şehirde bir halı, kilim veya dokuma tezgâhının bulunduğu işyerini ana hatlarıyla anlatınız.

3. Atatürk'ün millî karakterimiz üzerine söylediği aşağıdaki sözünden, anladığınızı açıklayınız.

«Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Çünkü Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir.»

Atatürk

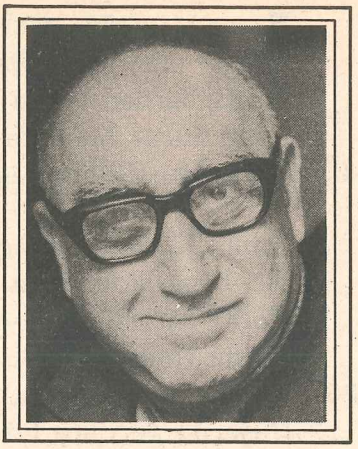

MUSTAFA KEMAL'İN KAĞNISI

Yediyordu Elif kağnısını,
Kara geceden geceden.
Sanki elif elif uzuyordu, inceliyordu,
Uzak cephelerin acısıydı gıcırtılar.
İnliyordu dağın ardı, yasla,
Her bir heceden heceden.

Mustafa Kemal'in Kağnısı derdi, kağnısına,
Mermi taşırdı öteye, dağ taş aşardı.
Çabuk giderdi, çok götürürdü Elifçik;
Nam salmıştı asker içinde.

Bu kez yine herkesten evvel almıştı yükünü,
Doğrulmuştu yola, önceden önceden.

Öküzleriyle kardeş gibiydi Elif,
Yemezdi içmezdi, yemeden içmeden onlar.
Kocabaş çok ihtiyardı, çok zayıftı;
Mahzundu bütün bütün Sarıkız, yanı sıra.
Gecenin ulu ağırlığına karşı,
Hafiftiler, inceden inceden.

İriydi Elif, kuvvetliydi kağnı başında;
Elma elmaydı yanakları, üzüm üzümdü gözleri;
Kınalı ellerinden rüzgâr geçerdi, daim;
Toprak gülümserdi çarıklı ayaklarına;
Alını yeşilini kapmıştı, geçirmişti,
Niceden niceden.

Durdu birdenbire Kocabaş; ova, bayır durdu;
Nazar mı değdi göklerden ne?
«Dah!» etti, yok. «Dahha!» dedi; gitmez.
Ta gerilerden başka kağnılar yetişti, geçti gacur gucur.
Nasıl durur Mustafa Kemal'in Kağnısı!
Kahroldu Elifçik düşünceden düşünceden.

Aman Kocabaş, ayağını öpeyim Kocabaş!
Süs beni, öldür beni; koma yollarda beni!
Geçer götürür ana, çocuk, mermisini askerciğin;
Koma yollarda beni, kulun köpeğin olayım!
Bak hele üzerimden ses sada uzaklaşır,
Düşerim gerilere iyiceden iyiceden...

Kocabaş yığıldı çamura;
Büyüdü gözleri, büyüdü yürek kadar;
Örtüldü gözleri, örtüldü hep.

Kalır mı Mustafa Kemal'in Kağnısı bacım,
Kocabaş'ın yerine koştu kendisini Elifçik,
Yürüdü düşman üstüne, yüceden yüceden.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA *
(Varlık dergisi)

Açıklama :

İstiklâl Savaşı'nda bütün milletçe ne kadar fedakârlıklarla çalıştığımızı, Türk kadınlarının da büyük fedakârlıklar gösterdiğini bilirsiniz. Yukarıdaki şiirde bunlardan biri anlatılıyor. Atatürk'ün, aşağıda okuyacağınız sözü de, Türk kadınlarının fedakârlığını değerlendirmiştir.

Burada bir olay hikâye edilmektedir, yazının şekli de bir manzumedir. Bu türlü yazılara **manzum hikâye** denir.

---

* **Fazıl Hüsnü Dağlarca**, zamanımız şairlerindendir. **Üç Şehitler Destanı, İstiklâl Savaşı** (2 cilt), **Âsû, Mustafa Kemal Atatürk** isimli şiir kitapları tanınmıştır.

KOMPOZİSYON KONUSU

Atatürk'ün aşağıdaki sözünden anladığınızı bir kompozisyon ödevi olarak yazınız :

«Erkeklerimiz, ülkeye giren düşmana karşı süngüleri ile düşmanın süngülerine göğsünü germekle düşman karşısında bulundular. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir.

«Kimse inkâr edemez ki bu savaşta ve bundan önceki savaşlarda milletin hayat kabiliyetini ayakta tutan hep kadınlarımızdır.

«Çifti süren, tarlayı eken, ormandan odun ve keresteyi getiren, mahsulü pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tüttüren, bütün bunlarla birlikte sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin malzemesini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahî Anadolu kadınları olmuştur.»

Atatürk

ATATÜRK'ÜN YANINDA

(Atatürk, uzmanlarla bir dil çalışması yapmaktadır. Bu toplantıda üniversite öğrencilerine de görev verilmiştir; yazar bunlar arasındadır.)

Biz öğrenciler, oldukça uzakta, duvara bitişik bir kanapede, sıralanmış oturuyorduk. Atatürk bizlere bakarak, bana masanın kapı tarafındaki başına oturmamı söyledi. Kalkıp gösterilen yere oturdum. Önüme kâğıt, kalem getirdiler. Konuşulanları yazacaktım. Atatürk'le ilk defa bu kadar yakın, karşı karşıya bulunuyordum. Bu fırsat bir daha ele geçmez düşüncesiyle kendisini yakından görüp tanımak istiyordum. Özellikle, çok şey işittiğim gözlerine dikkatimi toplamıştım. Salonu aydınlatan çeşitli elektriklerin sarı solgun ışıkları ortasında, Atatürk'ün gözleri pırıl pırıl, yeşil-mavi ışıklar saçıyordu. Ürkek bir dikkatle, gözlerinin renkli kısımlarını beyazından ayırmaya çalışıyordum. Hayret! Gözlerinin içini göremiyor, ışıklarının etkisi altına giriyor, başımı önüme eğiyordum. Yazmakta da bocalamaya başlamıştım. Yanı başımda, büyüklerden Dr. Mehmet Ali Ağakay oturuyordu; eksik yazdığım yerleri tamamlamaya yardım ediyordu.

Atatürk'ün sırtında yakası açık, beyaz, kısa kollu, spor bir gömlek vardı. Düzgün bir şekilde arkaya taranmış, kızıl-sarı saçlarının ön kısımları artık seyrekleşmişti. Fakat yüzünün, göğsünün ve ellerinin koyu pembe cildi ince, genç ve gergindi. Bu parıltılı portreyi en çok aydınlatan gözleri idi. Gözlerinin etrafa saçtığı ışıklardan, dışarıya doğru bir kuvvetin yayıldığı besbelli idi.

Konuşmaları arasındaki canlı hareketleri, düşündürücü soruları, etraftakileri dikkatli, uyanık tutuyordu. Konuları ele alışı, yapılacak incelemeleri, başvurulacak kaynakları sıralayışı, araştırmaları A, B, C diye kolayca planlayışı, basite indi-

rişi, hiçbir yerde görmediğimiz, okumadığımız şekildeydi. Böyle çalışmak ne kadar kolay, ne kadar zevkliydi. Hayranlığım gittikçe arttı; büyüklüğü ve kişiliği üzerinde söylenenlerin hepsini az buldum.

Vehice HATİBOĞLU
(Atatürk ve Türk Dili)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Yazar, ne sebeple Atatürk'ün yanında bulunuyor? — 2. Atatürk ona hangi görevi veriyor? — 3. Atatürk'ün görünüşü üzerine neler söylüyor? Onu en çok etkileyen yönü nedir? — 4. Atatürk konuşurken, çevresindekilerin dikkatlerini nasıl uyanık tutuyor? — 5. Yazar, Atatürk'le çalışmayı niçin kolay ve zevkli buluyor?

Kuruluş :

Bu yazıda önce bir olay anlatılmıştır. Sonra yazar gördüklerini ve duygularını dile getirmiştir. Bu bölümleri gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler : 1. Bir toplantıda konuşulanları yazan kişiye ne ad verilir? — 2. Şu kelimelerin anlamlarını açıklayınız: **bocalamak, seyrek, kaynak, planlamak.** — 3. **Parıltılı portre** ne demektir?

Dilbilgisi: 1. Şu cümlenin özne, yüklem ve tümleçlerini bulunuz: «Biz öğrenciler, oldukça uzakta, duvara bitişik bir kanepede oturuyorduk.» Bir cümlede öğelerin tamlama durumunda olabileceğini göz önünde tutunuz. — 2. Yazının ikinci paragraf, birinci cümlesinde Atatürk'ün giydiği gömleği belirleyen sıfatları gösteriniz.

OKUMA KONUSU

Atatürk'ü fizik ve karakter yönlerinden anlatan yazılar bularak sınıfta okuyunuz.

HASTALIK HASTASI

(«Hastalık Hastası» isimli eser üç perdelik bir komedidir. Eserin kahramanı Argan, kendisinin hasta olduğunu sanmaktadır; bu kanısı kendisini hastalık hastası durumuna düşürmüştür. Bundan dolayı Dr. Purgon [Pürgon] a sık sık muayene olup birçok ilâçlar kullanmaktadır. Bu hali evdekileri bıktırmıştır. Aşağıdaki yazıda, hizmetçi kız Toinette [Tuvanet] in, Dr. Purgon'u gözden düşürmek ve tavsiyelerini yaptırmamak için, doktor kıyafetine girerek Argan'ı muayene edişini okuyacaksınız.)

III. Perde X. Sahne

Toinette. — Bendeniz gezici hekimim; şehirden şehire, ülkeden ülkeye dolaşıp, bilgime uygun mühim hastalıklar, ağır hastalar ararım; öylesini bulunca hemen sanatımın o büyük sırlarını tatbik ederim. Öyle her zaman görülen âdi hastalıklara, romatizma, nezle, sıtma, baş ağrısı gibi çocuk oyuncaklarına tenezzül bile etmem. Bendeniz korkunç ve mühim hastalıklar, beyne vuran nefis hummalar, güzel vebalar, en iyi cinsinden zatülcenpler isterim. Şanlı zaferlerimi hep o sahalarda kazanırım. Bundan dolayı efendim, sizde, işte bu saydığım hastalıkların hepsi birden bulunmalı, bütün hekimler sizi yüzüstü bırakmış olmalı, son nefesiniz ağzınıza gelmeli ki ben size ilâçlarımın keskinliğini göstereyim.

Argan. — İlginize teşekkür ederim efendim.

Toinette. — Verin bana nabzınızı! Hadi, doğru at bakayım. Ben seni yoluna koymanın usulünü bilirim ha! Vay canına! Ne

edepsiz nabızmış bu! Anlaşılan sen daha beni tanımıyorsun! (Argan'a) Sizin hekiminiz kim?

Argan. — Mösyö Purgon.

Toinette. — Benim defterimdeki büyük hekimler listesinde öyle bir isim hatırlamıyorum. O adamcağız sizde hangi hastalık olduğunu söyledi?

Argan. — O, karaciğer dedi, ama başkaları da dalak diyorlar.

Toinette. — Onların hepsi cahil. Siz akciğerinizden hastasınız.

Argan. — Akciğerden mi?

Toinette. — Evet, akciğerinizden. Neler hissediyorsunuz?

Argan. — Arasıra baş ağrıları geliyor.

Toinette. — Hah! Tamam işte! Akciğer.

Argan. — Bazan gözlerimin önüne sanki bir perde çekilir gibi oluyor.

Toinette. — Akciğer.

Argan. — Bazan midem bulanıyor.

Toinette. — Akciğer.

Argan. — Arada bir ellerime ayaklarıma bir kesiklik gelir.

Toinette. — Akciğer.

Argan. — Bazı günler de karnımda ağrılar olur.

Toinette. — Akciğer. Yemeklerinizi iştahla yer misiniz?

Argan. — Evet efendim.

Toinette. — Akciğer. Yemeklerden sonra hafif bir uyku gelir, uyumaktan hoşlanırsınız, değil mi?

Argan. — Evet efendim.

Toinette. — Akciğer, akciğer diyorum size. Hekiminiz ne gibi yemekler verdi.

Argan. — Çorba verdi.

Toinette. — Vay cahil!

Argan. — Tavuk verdi.

Toinette. — Vay cahil!

Argan. — Dana verdi.

Toinette. — Vay cahil!

Argan. — Et ve sebze suyu verdi.

Toinette. — Vay cahil!

Argan. — Taze yumurta verdi.

Toinette. — Vay cahil!

Argan. — Bir de akşamları barsaklarımı yumuşatmak için erik hoşafı verdi.

Toinette. — Vay cahil, vay! Halbuki sizin kanınız çok sulu! Çok sığır eti, çok domuz eti, çok felemenk peyniri, çok bulgur, çok pirinç, çok kestane, çok kâğıt helvası yiyeceksiniz. Kanınız ancak bunlarla koyulaşıp kıvamına gelebilir. Sizin doktorunuz budalanın biri imiş. Size ben kendim bir doktor seçip göndereceğim; Paris'e uğradıkça arasıra kendim de gelip yoklayacağım.

Argan. — Memnun edersiniz.

Toinette. — Hem Allah aşkına siz bu kolunuzu ne yapıyorsunuz?

Argan. — Ne gibi?

Toinette. — Eğer ben sizin yerinizde olsaydım, öyle kolu hemen kestirip atardım. A canım görmüyor musunuz? Sizin bütün gıdanızı o çekiyor, öteki tarafı gıdasız bırakıyor!...

Argan. — Öyle ama kolum bana lâzım!

Toinette. — Eğer yerinizde olsam şu sağ gözümü de çıkartırdım. Şimdilik Allahaısmarladık. Bu kadar çabuk kalkmak istemezdim ama, dün ölmüş bir adamı muayeneye gitmek zorundayım.

Molière *
(Hastalık Hastası)
Çeviren: İsmail Hâmi Danişmend

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Argan nasıl bir insan? — 2. Toinette kim? — 3. Toinette hekim olduğuna inandırmak için neler söylüyor? — 4. Sahte hekimin hastalığı teşhisinde hangi sözlerine güldünüz? — 5. Hastaya tavsiye edilen tedavideki gülünç noktaları belirtiniz. — 6. Argan'a «Hastalık hastası» denmesindeki sebep ne?

Çeşit, kuruluş:

Okuduğunuz yazı hep konuşma biçimindedir; yazarın araya girip odanın eşyalarını, kişilerin hareketlerini okuyucuya

* **Molière** (Molyer) (1622-1673), dünyaca tanınmış Fransız komedi yazarıdır. Dilimize çevrilmiş olan eserleri arasında **Cimri, Kibarlık Budalası, Gülünç Kibarlar, Hastalık Hastası, Tartuffe** (Tartüf) sayılabilir.

anlattığı görülmüyor; çünkü bu çeşit eserler, seyirciler karşısında oynanmak için yazılmıştır.

Sahnede oynanarak hayatı ve insanları konuşma ve hareketlerle göstermek için yazılmış eserlere **piyes** denir. Konuları hafif ve eğlenceli olan ve çoğu zaman mutlu bir sona varan piyeslere de **komedi** denir.

1. Okuduğunuz esere komedi diyebilir misiniz? — 2. Bu yazıyı üç bölüme ayırınız. Her bölüme, içindeki olaya göre bir isim veriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Nefis humma, güzel veba, iyi cinsten zatülcenp** denir mi? — 2. Aşağıdaki cümlelerin boş yerlerine şu kelimelerden anlamca uygun bulduklarınızı koyunuz:

Keskin, kesinti, kesiklik, kesik, kesit, kesim, kesin.

1. Hastalıktan sonra ..... duyuyorum. — 2. Ağacın yaşını .....inden anlarlar. — 3. Doktorun ilâçları ..... — 4. Kumaşın ..... toplayınız. 5. Kasabın bıçakları ..... — 6. ..... söz iyi anlaşılır.

Dilbilgisi: 1. Aşağıda, çizgi ile birbirine bağlanmış kelimelerin anlamları arasında, yapı bakımından ayrılıkları belirtiniz: **hasta-hastalık, oyun-oyuncak, su-sulu.** — 2. **Akciğer, karaciğer** kelimeleri, kaçar kelimeden yapılmış? — 3. Tek bir kelime halinde olan kelimelere **basit;** bir kelimeye bir ek getirilerek yapılmış, farklı anlamdaki kelimelere **türemiş;** iki veya daha çok kelimeden yapılmış olanlara da **bileşik** kelimeler denir.

Bileşik kelimeler bitişik yazılır.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Yaşadığınız, işittiğiniz ya da düşündüğünüz gülünç bir olayı komedi olarak yazınız.

2. Komedilerinizi sınıf arkadaşlarınıza okuyunuz; en çok beğendiğinizi temsil ediniz.

ATATÜRK'ÜN SANATÇIYA SAYGISI

1930 yılı Nisanının 12. akşamı, Türk tiyatrosu, fakir tarihini çok şerefli ve onurlu bir sayfa ile taçlandırdı*: Gazi, bizi huzuruna kabul etti. Bu, Türk tiyatrocularını, her hatırlanışında sevinç ve saadetle heyecanlandıracak, eşsiz ve yüksek bir hatıradır. O akşam Türk tiyatrosunun bükük boynu düzeldi, başı doğruldu, alnı yükseldi ve parladı. Biliyoruz ki Fransız Kralı XIV. Louis,* sanatsever bir hükümdardı; huzuruna Molière'i* kabul ederdi. Napoleon,* o zamanın en yüksek trajedi aktörü Talma'nın* dostu idi. Bu hükümdarların tiyatro adamlarını ne derece sevdiklerini ancak tarih sayfalarında okuduğumuz kadar biliyoruz...

Fakat bizim devlet başkanımız, bizim Ulu Gazimiz, Türkiye Cumhuriyeti'nin hemen bütün büyükleri ortasında bizim için bir nutuk verdi. Biz, bu tarihî akşamı yaşadık. Bu nutkun her cümlesi, hitabet sanatının bütün kudret ve sihrini taşıyan bir şaheserdi... Davetliler, bir ayin sessizliği içinde dinliyorlar, yüksek bir heyecan dalgası bütün kalpleri sarıyor, nemli gözlerden derin hayranlık içinde minnet ve şükranın sessiz belâgatı fışkırıyordu. Gazi, nutkunu şöyle bitirdi :

«Efendiler! hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz; fakat sanatkâr olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata veren bu çocukları sevelim...»

İ. Galip ARCAN
(Darülbedayi dergisi)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Taçlandırmak: Başına taç giydirmek. (Burada) Şereflendirmek. **XIV. Louis** (Lui okunur): (1638 - 1715) Fransız kralı. **Molière** (Molyer okunur) : Bkz. s. 24. **Napoleon** (Napolyon okunur): (1769 - 1821) Fransa İmparatoru. **Talma:** Fransız aktörü.

Olaylar, düşünceler :

1. Okuduğunuz olay hangi tarihte geçiyor? — 2. Yazar bu olayı nasıl değerlendiriyor? — 3. Yazıda tiyatro seven hükümdarlardan hangileri anılıyor? — 4. Atatürk'ün nutkunu, yazar hangi sözlerle övüyor? — 5. Nutkun dinleyenler üzerinde nasıl bir etkisi oldu? — 6. Atatürk en sonra ne dedi? — 7. Niçin herkes sanatçı olamaz? Sanatın başka işlere göre farkı nedir?

Çeşit, kuruluş:

Okuduğunuz yazı, sanatçının kendi yaşadığı bir olayı anlatmaktadır. Bir kimsenin kendi başından geçen olayları anlattığı yazılara **hatıra** denir. Hatıralar, önemli kişilerin kendi yaşayışlarını, başarılarını ve yaşadıkları çağın özelliklerini anlattığı için yararlı bir edebiyat türüdür. Tarih yazanlara da yararlı olur.

1. Bu yazı kaç paragraftir? — 2. Her paragraftaki düşünceyi belirtiniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Mebus, vekil** kelimeleri yerine bugün hangi kelimeler kullanılıyor? — 2. **Şaheser** ne demek? — 3. Şu deyimlerin yazıdaki anlamlarını açıklayınız: (Türk tiyatrosunun) **bükük boynu, başı doğrulmak, alnı parlamak.** — 4. **Tarihî akşam** ne demek? Her olaya **tarihî** denir mi?

Dilbilgisi: 1. Konuşurken, okurken kelimelerin bir hecesi üzerinde ses kuvvetlenir. Örnek olarak **akşam** kelimesinde, **-şam** hecesi daha kuvvetle söylenmiştir. Bir kelimede sesin bir hece üzerinde kuvvetlenmesine **vurgu** denir. Üzerinde vurgu bulunan heceye de **vurgulu hece** denir. Türkçe kelimelerde vurgu genellikle son hecede bulunur: **Yaşa-dık, kalple-ri, yüksek** kelimelerindeki gibi. — 2. Şu kelimelerin vurgulu hecelerini de siz bulunuz: **sevinç, hükümdar, olabilirsiniz.** — 3. Şu kelimelerde vurgu son hecede mi? **Tiyatro, Molière, efendi.** Vurgunun kelime üzerindeki yeri değişebilir.

KOMPOZİSYON KONUSU

Şu konuda bir ödev yazınız :
Tiyatro sever misiniz? Okulunuzda hangi tiyatro çalışmalarını yaptınız?

SÜMBÜL KOKUSU

(Birinci Dünya Savaşı sırasında, Budapeşte Üniversitesi'nde okuyan Hüseyin Arif, İngiliz ve Fransız donanmasının Çanakkale Boğazı'nı geçmek için zorladığını gazetelerde okur.)

Şimdi vatanı, İstanbul, bütün camileriyle, saraylarıyla, ince uzun boylu ve sinirli gençleriyle, ağır ve üzgün yürüyüşlü ihtiyarlarıyla gözünün önüne geliyor...

Kalbinin en derin, en ateşli köşesinden bir çığlık koptu:

— Allah!... Düşman, vatanımı çiğnemesin, çiğnetme!...

Bulutlu düşünceler beynini kapladı. Damla damla ağladı. Dar ve karanlık odasında gezinmeye başladı. Avluya bakan pencereyi açtı. Bir parça hava istiyordu.

Pencere önünde duran ve dört gün önce ev sahibinin hediye ettiği küçük saksıdaki sümbüle doğru eğildi. Onu kokladı... İrkildi... Çekildi... Düşündü... Ağlayarak tekrar saksısının üstüne kapandı, kaldı. Çiçeği yüzüne, gözüne sürdü. Yine kokladı, kokladı, kokladı. Beyninde bir baygınlık, gönlünde bir aşk vardı...

Bu sırada kapı vuruldu. Dudakları çiçek kıvrımları arasında olduğu halde, mecalsiz:

— Gel! dedi.

Karşısında Mehmet Siyavuş'u buldu. Hemen saksıyı kavradı:

— Şunu kokla, kokla Mehmet! dedi.

Mehmet Siyavuş, arkadaşının perişanlığından, heyecanından ürkmüştü. Sümbül kokusunu yavaşça içine çekti.

— Hayır, iyi kokla! Derin kokla! Gözlerini kapayarak kokla!... Koklarken gözlerinin önüne ne geliyor? Söyle Allah aşkına! Bütün ruhunla, bütün nefesinle kokla!...

Arkadaşının yüzüne doğru çiçeği tutuyor, itiyordu.

Mehmet Siyavuş:

— İstanbul kokusu!

— Değil mi, değil mi? Fakat neden böyle?

— Hani mart içinde, nisan, mayıs aylarında, Köprü* başında, sokak köşelerinde geniş işportalar, kola takılan ince uzun sepetler içinde lâleler, fulyalar, şebboylar, menekşeler... «Bahar kokuları!» diye bağıran yağız satıcıların önünde buram buram saçılan bu kokular... Beşiktaş'ın,* Eyüp'ün* fulya tarlaları kokuları...

— Ah vatan!... «Mis gibi kokusu canlarda tüter.»

Ahmet Hikmet MÜFTÜOĞLU *
(Çağlayanlar)

Açıklama :

Köprü: İstanbul'da Galata Köprüsü. — **Beşiktaş:** İstanbul'da, Boğaz'ın batı yakasında bir semt. — **Eyüp:** İstanbul'da, Haliç'in sonuna doğru, güney yönünde bir semt.

KOMPOZİSYON KONUSU

Atatürk'ün aşağıdaki sözünden anladığınızı yazınız :

«Eğitimdir ki bir milleti ya özgür, bağımsız, şanlı, yüce bir toplum halinde yaşatır ya da bir milleti tutsaklığa ve yoksulluğa terk eder.»

Atatürk

* **Ahmet Hikmet Müftüoğlu** (1870 - 1927), hikâyecilerimizdendir. Hikâyelerinde millî konuları işlemiştir. **Haristan ve Gülistan, Çağlayanlar** adlı hikâye kitapları vardır.

YAS

Dökün yaprağınızı dallarım, dökün;
Akın yaslı yaslı sularım, akın;
Bükün boynunuzu bayraklar, bükün;
Bir alınmaz kale'm vardı, yıkıldı...

Durmadan çalkanan bir kızıl deniz,
Bir damla yaş gibi duruyor sessiz.
Vatan ufkundaki en güzel çeyiz,
En şanlı süs, baktım, yarı çekildi.

Kara haber: tipi; eser, savrulur;
Bir yanardağ gibi içim kavrulur;
Vatanın kederi bende yoğrulur;
Yas olup, yaş olup gözden döküldü.

Gökyay'ım dert ile adını anar;
Bir kararsız kuştur, dalına konar;
Neresinden bilmez bir yara kanar;
Saran gitti, boyuncuğu büküldü...

Orhan Şaik GÖKYAY *

---

* **Orhan Şaik Gökyay**, şiirleri ve edebiyat incelemeleriyle tanınmıştır. Şiir kitabı **Birkaç Şiir**, eleştiri yazıları **Destursuz Bağa Girenler** başlıklı kitaplarda toplanmıştır.

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

Vatanımızı düşmanlardan kurtaran ve Cumhuriyetimizi kuran Atatürk, 10 Kasım 1938'de öldü. Bütün milletçe yandığımız bu olay üzerine şairlerimiz, yazarlarımız birçok şiirler, yazılar yazdılar. Yukarıda okuduğunuz şiir, bunlardan biridir.

1. Birinci kıtada şair üzüntüsünü hangi sözlerle anlatıyor? — 2. Dördüncü, beşinci, altıncı mısralarda Atatürk nelere benzetilmiş? — 3. «Vatan ufkundaki en şanlı süs» sözüyle ne anlatılıyor? — 4. Ölüm haberinin vatana yayılışı hangi sözlerle bildirilmiştir? — 5. «Vatanın kederi bende yoğrulur» mısraından ne anlıyorsunuz? — 6. Şair: «Yarayı saran gitti» diyor; bu sözle ne anlatmak istiyor? — 7. Atatürk'ün Türk milletine başlıca hizmetleri nelerdir?

Çeşit :

Okuduğunuz yazı, Atatürk'ün ölümü karşısında duyulan acıyı anlatıyor, bu tür yazılara **ağıt** denir. Son bölümde şair «Gökyay'ım» diye kendi kendine hitap etmektedir; bazı şiirlerin sonunda, özellikle halk şiirinde bu şekilde hitaplara rastlarsınız.

Bu şiirin her mısraındaki heceleri sayınız; hepsinin 11'er hece olduğunu göreceksiniz. Bütün mısraların heceleri de 6+5 hecelik kümelere ayrılmaktadır. Bu kümelerdeki hecelerin bittiği yere **durak** denir. Bir şiirde mısraların hece sayısı ve durak yönlerinden uyduğu ölçüye **vezin** denir. Hece sayısına ve onların belli duraklara ayrılması temeline dayanan vezne de **hece vezni** denir.

Üç mısra seçerek veznini bulunuz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Yas, tipi, kararsız** kelimelerini birer cümlede kullanınız. 2. **Kavrulmak, yoğrulmak** kelimelerinin yazıdaki anlamlarına birer karşılık veriniz. — 3. «Alınmaz kale», «çalkanan deniz», «yas olup, yaş olup gözden dökülmek» sözlerinin yazıdaki anlamlarını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. **Yaslı, damla, şanlı, bayrak, kararsız** kelimelerinden hangisi türemiş, hangisi basit kelimedir? — 2. **Yanardağ** kelimesini yapı bakımından inceleyiniz. — 3. Şiirde mısraların başı büyük harfle yazılmıştır. Neden?

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Atatürk hakkında yazılmış hatıralar, şiirler, ağıtlar bularak sınıfta arkadaşlarınıza okuyunuz ve üzerinde konuşunuz.

2. Atatürk'ün aşağıdaki sözünü okuyunuz. Atatürk'e göre:

a) Türkiye Cumhuriyeti'nin dayanağı nedir?

b) Cumhuriyetin kuvvetli olması neye bağlıdır?

«Cumhuriyetimizin dayanağı Türk toplumudur. Bu toplumun fertleri ne kadar Türk kültürü ile dolu olursa o topluma dayanan Cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur.»

Atatürk

OKYANUSU AŞAN İLK SÖZ

(Avrupa ile Amerika arasında telefon konuşmalarının yapılabilmesi için Atlas Okyanusu'nun altından kablo geçirilmesi gerekiyor. Büyük masraflarla hazırlanan çok uzun ve kalın bir kablo, döşenirken, makara boşaldığı için denize akıyor; ikinci sefer döşenen kablo da, fırtına yüzünden zedelenerek işe yaramaz duruma geliyor. Şimdi 1858 yılında üçüncü bir kablo döşenmesine girişilmektedir.)

Bu seferki hareket hiçbir ilgi uyandırmıyor. Uğurlamak için gemilerin etrafını saran sandallardan eser yok; sahilde de kimseler görünmüyor: Ne dua, ne nutuk... Gemiler, sanki korsanlığa çıkıyorlarmış gibi, sahilden sessiz sadasız uzaklaşıyor. İngiltere'den kalkan Agamemnon ve Amerika'dan hareket eden Niyagara adlı gemiler, 28 Temmuz 1858'de, Atlantik Okyanusu'nun tam ortasında birleşiyorlar. İki gemi arka arkaya veriyor, kablonun iki ucu birbirine perçinleniyor. Güverteden güverteye bir selâm; sonra İngiliz gemisi İngiltere, Amerikan gemisi de Amerika istikametine yol almaya başlıyor. Kablo, bu demirden ve bakırdan yapılmış kalın halat, Okyanusun derinliklerine dalmaktadır. Uçsuz bucaksız denizin ortasında birbirinden uzaklaşan iki gemi bu kablonun iki ucuna bağlanmış telefonlar sayesinde birbiriyle konuşabiliyor. İnsanlığın doğuşundan beri ilk defa, deniz üstünde gemiler, gözle görülmeyen uzaklıklardan, rüzgârı, dalgaları aşarak birbiriyle konuşup anlaşabilmektedir. Birkaç saatte bir, gemilerden biri, Okyanusun derinliklerinden geçen elektrik sayesinde, kaç mil yapmış olduğunu öbür gemiye bildiriyor, öteki de cevap veriyor.

Böylece dört gün geçiyor. Nihayet Niyagara 1030 mil kablo döşedikten sonra, 5 Ağustosta Amerika kıyılarını gördüğünü haber veriyor. Agamemnon da, İrlanda kıyılarını gördüğünü bildiriyor. İnsan sesi ilk defa olarak Amerika'dan Avrupa'ya erişip meramını anlatabilmiştir.

Önceki başarısızlıklardan dolayı, dünya bu teşebbüsü çoktan unutmuştu. Onun için ne Amerika'da, ne İrlanda'da bu gemileri hiç kimse karşılamadı. Fakat, bu yeni Okyanus kablosu karaya bağlanınca, bir saniye içinde, bütün insanlık bu büyük zaferi öğrendi.

Olay hakkında bir makale yazan Times (Tayms) gazetesi şöyle dedi: «Kolomb'un keşfinden beri, insanın çevresini bu derece genişleten bir başarı kazanılmadı.»

Stefan Zweig *
(İnsanlık Tarihinde Yıldızın Parladığı Anlar)
Çeviren: Burhan Arpad

Açıklama :

Telefon, haberleşmeyi kolaylaştıran bir araçtır. Aralarında telefon bulunan ülkeler ticaret, sanat, kültür hayatı bakımlarından birbirlerinden haber alır; birinde meydana gelen bir yenilik çabucak öbürüne de geçer. Onun içindir ki, Avrupa ile Amerika arasına telefon bağlantısı kurulması, «insanın çevresini genişleten bir olay» sayılmaktadır.

Bugün iki kıta arasında telefon konuşmaları, hem 1858 yılında döşenen kablo ile, hem de telsiz telefonla yapılabilmektedir. Bu tür haberleşmeyi, uzaya atılan haberleşme uyduları daha da kolaylaştırmıştır.

KONUŞMA KONUSU

Telefon Konuşması :

1. Telefon kataloğunda isim ve numarayı nasıl bulursunuz? — 2. Telefonda numarayı nasıl çevirirsiniz? — 3. Telefon açılınca önce ne söylersiniz? Telefonu önce kim kapatır? Telefonu açan mı, aranan mı? — 4. Şehirlerarası, milletlerarası telefon açmanın, şehir içi telefon konuşmasına göre farkları nelerdir?

* **Stefan Zweig** (Stefan Zvayk) (1881 - 1942) Alman yazarlarındandır. **İnsanlık Tarihinde Yıldızın Parladığı Anlar** isimli eseri dilimize çevrilmiştir.

ATATÜRK VE VATAN SEVGİSİ

Harp Okulu'nu bitirdikten sonra kurmay sınıfına ayrılan (1902) Mustafa Kemal, o günlerdeki durumunu şöyle anlatır: «Derslerime iyi çalışıyordum. Bunlardan başka, bende ve bazı arkadaşlarımda yeni fikirler doğdu. Memleketin idaresinde ve siyasetinde fenalıklar olduğunu anlamaya başladık.»

Aradan yıllar geçer. İkinci Meşrutiyet ilân edilmiştir (1908). Kurmay Kolağası* Mustafa Kemal Selanikte'dir. Bir kış gecesi, Kâzım (Özalp), Nuri (Conker) gibi yakın birkaç arkadaşı ile, ülke sorunları üzerinde konuşmaktadırlar. Mustafa Kemal, bir aralık şunları söyler: «İnkılâbı (Meşrutiyet İnkılâbı)*. tamamlamak lâzımdır. Biz bunu yapabiliriz. Ben bunu yapacağım... Evet, bugüne kadar yapılan inkılâp yeter sayılmaz; fazlasını yapacağız.»

Gelelim yaşamının son günlerine... Sağlık durumunun gittikçe ağırlaşmasına, hekimlerin kesin dinlenme önerilerine karşı, hasta yatağında ülke sorunları ile, devlet işleriyle uğraşmaktan kendini alamaz. Bir gün Başbakan Celâl Bayar gelmiştir. Beş Yıllık ekonomi programı üzerinde kendine bilgi sunmaktadır. Görüşme uzamıştır. Bu durumu gözleyen Dr. Neşet Ömer, orada bulunan Afet İnan'a gelir: «Atatürk yoruldu» der; görüşmenin başka bir güne ertelenmesi için yardımını, diler. Bunun üzerine Afet İnan, Atatürk'ün yatmakta olduğu odaya girer. Afet İnan, olayın sonunu şöyle anlatıyor: «...Karşımda hasta bir Atatürk kalmamıştı. O, kafasını tamamen memleket işlerine vermiş, maddî ıstırabını unutmuş bir halde idi. Beni görünce: 'Biliyorum, dedi. Doktorlar gene istirahat tavsiye etmişlerdir. Memleketin en mühim ve esaslı işlerini konuşuyoruz. Bunlar beni yormuyor. Aksine hayat veriyor.'»

Görülüyor ki Öğrenci Mustafa Kemal ile, 1938'in, düş-
30 mandan temizlediği yurt toprakları üzerinde, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuş, ölüm döşeğinde son günlerini yaşayan Devlet Başkanı Kemal Atatürk'ü arasındaki yaşam çizgisi, aradan geçen bunca sarsıntılı, fırtınalı yıllara karşı, en küçük bir sapma göstermemiştir.

Mehmet DELİGÖNÜL
(Türk Dili dergisi)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Kolağası: Osmanlı ordusunda önyüzbaşı rütbesinde subay.
İnkılâp: (Burada) Padişahın tek başına idaresinden meşrutiyet idaresine geçiş.

Olaylar, düşünceler :

1. Mustafa Kemal ve arkadaşları, Harp Akademisi'ndeyken, neyi fark ediyorlar? — 2. Mustafa Kemal, memleket idaresinin düzelmesi için meşrutiyetin ilânını yeterli buluyor mu? — 3. Yazar, Atatürk'ün vatan sevgisini ispat için hangi olayı anlatıyor? Bu olayı tekrar ediniz. — 4. «Dinleniniz» önerisine, Atatürk ne cevap veriyor?

Kuruluş :

Yazının başlıca iki bölümü var. Bu bölümlerin başlama ve bitiş yerlerini gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler : 1. **Maddî ıstırap, manevî ıstırap** ne demektir? — 2. **Kesin, tavsiye, sapma** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 3. **Ertelemek, bilgi sunmak** ne demektir?

Dilbilgisi : 1. **Fenalık, sağlık, yıllık, aralık** kelimelerinin kök ve eklerini ayırınız. **-lik** ekiyle türetilmiş kelimelerin anlamları birbirine benzer mi? (Bu türemiş kelimelerin anlamlarını durum, süre, yer olarak ayırabilir miyiz?) — 2. «Dok-

torlar gene istirahat tavsiye etmişler» cümlesinin öğelerini ayırınız. — 3. Yazıda Afet İnan'ın sözleri arasında, Atatürk'ün sözlerine de yer verilmiştir. Afet İnan'ın sözleri « » **tırnak** işareti, bunlar arasına giren Atatürk'ün sözleri de ' ' **tek tırnak** arasına alınmıştır. Bu bir kuraldır.

KOMPOZİSYON KONUSU

Atatürk'ün sanayileşmek üzerine söylediği şu sözlerden ne anladığınızı açıklayınız :

«Endüstrileşmek, en büyük millî davalarımız arasında yer almaktadır... En başta vatan müdafaası olmak üzere, ürünlerimizi değerlendirmek ve en kısa yoldan, en ileri ve refahlı Türkiye idealine ulaşmak için bu, bir zarurettir.»

Atatürk

EV KADINI

Ev kadınının yaptığı iş, istekle yapılmak şartıyla, el ve kafa işlerinin birleşmesine güzel bir misaldir. Evini iyi idare eden bir kadın, orada hem kraliçe hem vatandaştır: Ev kadını, yapılacak şeyi düşünür ve düşündüğünü kendi yapar. Kocası ve çocuklarının çalışma imkânlarını hazırlayan, üzüntülerine çare arayan, karınlarını doyuran, her işlerini gören odur. Ev kadını, evin maliye bakanıdır: Aile bütçesi onun sayesinde denk bir durum alır. Güzel sanatlar umum müdürü de odur: Evler yahut apartman daireleri onun sayesinde cazipleşir. Ailenin eğitim bakanı yine odur: Erkek çocuğun mühendis okuluna girmesi, kızın kültürlü bir insan olarak yetişmesi onun sayesinde mümkün olur.

Büyük bir devlet adamı, bir memleketi düzeltmekle nasıl iftihar edebilirse, bir kadın da ev denen «küçük âlemi» mükemmel bir hale getirmekle o derece iftihar edebilir. Kadınların ev hayatındaki rolleri pek büyüktür; isterlerse bir cemiyetin hayatını ıslah ederler, yahut büsbütün değiştirirler. Saint Denis (Sen Deni) de, bir kurumun açtığı kurslarda ev işleri öğrenen kadınların cemiyet üzerindeki etkilerini kendi gözümle gördüm: Bu kurumda evlerini zevkle süslemeyi, çocuklarını iyi giydirmeyi, mutfak masraflarını iyi idare etmeyi öğrenen genç kadınlar, bütün bir semtin hayatını değiştirmeye muvaffak oldular.

Çok zengin olanlar hariç, ailede en güç iş, kadının üzerindedir; çünkü onun durup dinlenecek zamanı yok gibidir. Dışarda çalışan kadınlar için pazar günleri temizlik, çamaşır, yır-

tık-sökük günü olmaktadır. Aile içinde daima acele yapılması gereken bir iş bulunur. Bunlara kadının topluluk içine tuvaletli, temiz giyinmiş olarak çıkmak ve kültür kazanmak zorunda bulunduğunu da katınız, görülüyor ki kadınların işi, iyi yapılmak şartiyle, pek az boş zaman bırakan bir iştir. Fakat mükâfatını da o kadar çabuk görürler. Tam bir ev kadını az para ve candan ilgi sayesinde, dağınık ve sıkıcı bir evi kısa bir zamanda bir cennete çevirir; bu değişiklik, o evdekiler için ne büyük zevktir.

Ev kadınlığı, çalışmak sanatı ile sevmek sanatının birleştiği bir noktadır.

André MAUROIS *
(Yaşamak Sanatı)
Çeviren: L. C.

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. El işi nedir, kafa işi nedir? Bu iki türlü iş, ev işlerinde nasıl birleşir? — 2. «Hem kraliçe, hem vatandaş» sözü, ev kadınının durumunu anlatır mı? Nasıl? — 3. Yazara göre, bir ev kadınının aile fertleri üzerinde ne gibi etkileri olur? — 4. Yazar, ev kadınını, devlet adamı ile ne bakımdan karşılaştırmış? Saint Denis kasabasındaki kadınların başarısını açıklayınız. — 5. Ailede niçin en ağır iş, kadına düşen iştir? — 6. Ev kadınlığında «çalışmak sanatı ile sevmek sanatı» nasıl birleşir?

Kuruluş :

1. Yazı kaç paragraftır? — 2. Her paragrafın, yazıda ayrı bir fikir kümesi teşkil ettiğini bilirsiniz. Bu paragraflarda bildirilen fikirleri özetleyiniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler : 1. **Masrafı idare etmek** ne demektir? — 2. **Güzel sanatlar**, hangi sanatlardır? — 3. **Kültürlü insan** kime denir? — 4. Eve neden «küçük âlem» denmiş?

* **André Maurois** (Andre Moruva) (1885 - 1967), Fransız yazarlarındandır. **İklimler, Aile Çemberi, Yaşamak Sanatı** adlı eserleri dilimize çevrilmiştir.

Dilbilgisi : 1. **Kadın, ev, işçi, güzel, süs, süslü** kelimelerinden hangisi basit, hangisi türemiş kelimelerdir? — 2. **Temizlik, yırtık, sökük, dağınık, sıkıcı** gibi türemiş kelimelerin köklerini ve yapı eklerini ayırınız. — 3. « : » iki nokta işareti, anlamı açıklanacak sözlerin sonuna konur. Yazıdaki birinci paragrafta hangi cümleler sonunda kullanılmış? Hangi cümle, hangisini açıklıyor? — 4. «Ev kadını, yapılacak şeyi düşünür ve düşündüğünü kendi yapar» cümlesinden birkaç kelime alalım: **kadın, yapılacak, kendi, yapar, düşünür, düşündüğünü.** Bu kelimelerden ilk dördünde bütün ünlüler düzdür; son ikisinde ise, bütün ünlüler yuvarlaktır. Türkçe kelimelerin ilk ünlü harfi düzse, öteki hecelerin ünlü harfleri de çokluk düz olur; ilk ünlü harf yuvarlaksa, sonraki ünlü harfler de çokluk yuvarlak olur. Buna, Türkçede **küçük ünlü uyumu** denir. **Büyük ünlü uyumu**'nun ne olduğunu söyleyiniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Şu soruların cevabını yazınız :
   a) Annelerimize niçin saygı ve sevgi duyarız?
   b) Bunu hangi hareketlerimizle gösterebiliriz?

2. Atatürk'ün aşağıdaki sözünde, kadınların eğitimi üzerine ne söylediğini açıklayınız :

«Bir toplum, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan oluşur. Mümkün müdür ki, bir kitlenin bir parçasını ilerletelim, diğerini görmezlikten gelelim de kitlenin tümü ilerlemeye imkân bulabilsin? Mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilsin? Şüphe yok, ilerleme adımları, dediğim gibi, iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak, ilerleme ve yeniliğe birlikte yol alınmak lâzımdır.»

Atatürk

ORMANDA BİR GEZİNTİ

Soyuk ormanı, iğne yapraklılarla yayvan yapraklı ağaçların karışık bulunduğu ormandır. Karışık ormanları ben iğne yapraklı ormanlardan çok severim. Onlardaki renk ve şekil zenginliği, onlardaki kuytuluk, loşluk, iğne yapraklı ormanlarda yoktur. Karşıdan bile ne güzel! Hele şimdi tam yaprak dökümü. Yapraklar renk renk olmuş; koyu yeşille açık yeşil arasında yer yer, dalga dalga, küme küme al, kırmızı, pas renkli, turuncu, koyu ve açık sarı benler, benekler, çizgiler, dörtgenler, üçgenler serpilmiş. Ormanın tepesine dikilen güneşin ışınları yapraklara çarptıkça, binbir çeşit, binbir renkli pırıltılar çıkıyor. Sanki bir masal dünyası gibi. Ne güzel memleketimiz var! Bir yandan tabiat dehasının yarattığı bu harikulâde resme hayran olurken, bir yandan da bu renkler dünyasını yaratan ağaçların hünerine şaşıyorum...

Belen Yaylası'na varıyoruz. Burası eskiden Yörükler'in yazlığı imiş. Alanda ağaç, yörüklerle beraber yaylaya çıkan keçiler yüzünden, yok denecek kadar az. Tek tük kırmızı yemişleri parıldayan itburnu, alıç, ardıç, ahlat gibi dikenli çalı ve ağaçlar var. Bunların nasıl olup da keçilerden kurtulup büyüdükleri, pek çabuk anlaşılıyor: Bunların çoğunu, daha genç ve taze iken keçiler kemirmiş, bir iki karış boyunda, yere yatık çalılar haline getirmiş. Keçiler, her yıl süren taze filizleri kırptıkları için, bunlar bir türlü boy atamamışlar, yere serilmiş kalmışlar. Seneden seneye yayıldıkları, genişledikleri için çoğunun çapı bir iki metreyi bulmuş ve keçiler böylelerinin ortalarına erişememişler; çalının ortasından süren bir filiz artık, keçilerin şerrinden kurtulmuş, büyümüş, gelişmiş.

Böyle yayvan çalıların ortasına düşen çam tohumlarından süren filizler bile, bu çalıların dikenleri ile korundukları için büyümüş, uzamış ve tuhaf, paçalı ağaçlar, paçalı çamlar olmuş.

Hikmet BİRAND
(Anadolu Manzaraları)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Yazar ormanda hangi mevsimde dolaşıyor? — 2. Bu mevsimde ormanların aldığı durumu tasvir ediniz. — 3. Belen Yaylası'nda ağaçlar niçin büyüyemiyor? — 4. Ormanları harap eden başka sebepleri söyleyiniz. — 5. Yazarın «paçalı» dediği ağaçlar nasıl meydana geliyor? — 6. Ormanların faydaları hakkında bildiklerinizi söyleyiniz.

Çeşit, kuruluş:

Bu yazı, yurdumuzun bir köşesini tanıtmaktadır. Gezilip görülen yerler hakkında yazılmış yazılara **seyahat yazısı** denir. Bu çeşit eserler, hem eğlendirir, hem de görgü ve bilgilerimizi artırır.

1. Yazıda kaç yer anlatılmış? Buna göre yazı kaç bölümdür? — 2. Memleketimizin güzelliğini öven satırları gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Yazının birinci paragrafındaki renk isimlerini bulunuz; **al, kırmızı, pas rengi, turuncu** kelimelerinin farklarını belirtiniz. — 2. **Filiz** ile **dal** arasında ne fark var? — 3. **Şerrinden kurtulmak** ne demek?

Dilbilgisi : 1. Yazıdan üç ağaç ismi bulunuz. — 2. İsim neye diyoruz? — 3. **Soyuk, Belen** isimleri, ne çeşit isimlerdir? Nasıl yazılır? — 4. **Yer yer, dalga dalga, küme küme** kelimelerinde bir kelimenin tekrarlandığını görüyorsunuz. Bu tekrarlamalar anlamı kuvvetlendirir. Böyle tekrar yoluyla yapılmış kelimelere **ikileme** denir. İkilemelerde kelimeler arasına virgül konmaz. — 5. **Soyuk, kuytu, yüz, büyük** kelimelerine **-i** eki getiriniz. Bu ek yuvarlaklaştı mı? Neden?

KOMPOZİSYON KONUSU

Sonbaharda bir ağaçlığın ya da bir bahçenin durumunu anlatınız.

YILANLARA KARŞI

Brezilya içerisinde çalışanlar sıtma ve humma gibi hastalıklardan başka yılan tehlikesi karşısında idiler: Yılan, gerçi bir nüfus tehlikesi değildi; fakat bir salgın kadar korkunçtu.

Eski bir seyyahın şu satırlarını dinleyiniz: «Bana en tehlikelisi budur, dediler. Müthiş çıngıraklı yılan... Bunun sokuşu öldürücüdür ve zehiri inanılmaz bir hızla tesir eder: Bir öküz, bir tavşanla aynı süre içinde ölür.

«Kırmızı derililer, çıngıraklı yılanın çukur, çok kuvvetli ve çengelli bir dişinin altındaki keseden bu zehiri alıp oklarının ucuna sürerler; böylece ok korkunç bir silâh olur. Yalnız yaban ormanında yaşayan Kırmızılar bu zehrin ilâcını bilirler; fakat sırlarını öğrenmek mümkün değildir.»

Başka bir seyyah yaban ormanı yılanları hakkında şu bilgiyi veriyor:

«Her yılan zehrinin etkisi bir değildir. Bazı zehirler kanı ayrıştırır, bazıları da sinir sistemine etki yapıp ispazmoz, ihtilâç v.s. yapar.

«Kırmızılar en zehirli yılanların ısırmasına karşı da ilâçları olduğunu ileri sürerler ve her birinin vücuttaki etkisi bir olmadığından hepsine karşı aynı ilâcı yapmanın doğru olmayacağını söylerler.»

İç taraflarda, çiftliklerde yılan tarafından ısırılan herkes biraz şekerkamışı ispirtosu ile tedavi olunur.

Dağlama, ancak hemen uygulandığı zaman iyidir.

Şu garip olay, Setaosta'da* yapılan tedavi usulünün doğru olduğunu göstermektedir: «Ormanın ortasında bir yılan tara-

fından ısırılan bir işçi, işini hemen bırakıp, kendini tedavi ettirmek üzere efendisinin evine döndü. Ayağı şişiyor, gözleri kararıyordu; hattâ biraz sonra büsbütün görmez oldu. Kör gibi etrafını yoklayarak yürüyordu. Başka cinsten bir yılanın ısırması üzerine iyileşti. Ayağının şişi indi; gözleri tekrar açıldı: İki zehir birbirinin etkisini yok etmişti.»

San Paulo'da* kurulan Yılan Enstitüsü evvelâ bütün Brezilya yılanlarını inceledi; on iki türlü zehirli yılan buldu; her yılanın zehirine karşı serumlar keşfolundu. Bu kurum şimdi o kadar ilerlemiştir ki, yılan sokan bir adam, mutlaka tedavi olunur. Serumları kullanabilmek için, sokan yılanın cinsini bilmek gerekir. Köylüler bunda zorluk çektiklerinden karışık serum tertip edilmiştir. Bu serum daha ağır tesir eder; fakat tedavisi kesindir. Her canlı yılan bir kutu seruma satın alındığı için Brezilya'da hiç kimse yılan öldürmek istemez; mümkünse canlı tutar ve müesseseye gönderir.

* * *

Enstitü geniş ve güzel bir park içinde, büyük bir merkez binası ile bir yılan çiftliğinden ve başka ufak tefek pavyonlardan meydana gelmiştir. Kadın erkek, dolu bir su kanalı ile çevrilmiş küçük çiftliğin parmaklığı etrafına dizildik. Yılanlar, iki kapısı yuvarlak meskenleri içinde rahat ediyorlardı. Beyaz esvaplı iki memur, ucu kıvrık bir değnekle yılanları birer birer yuvalarından çıkardı. Biri, büyük bir yılanı tıpkı köpek kızdırır gibi değnek dokunuşlarıyla sinirlendiriyor ve onun bacağına atılışlarıyla eğleniyordu. Hepsi kedi yavruları kadar munisti. Yeşil çiftlik çemeninin üstünde kımıldayan birçok renk dalgaları. Birçoğu niçin rahatsız edildiklerini anlamayarak çöreklerini ısırıyorlardı. Acaba bunlar yaban ormanında da bu kadar sakin ve insana alışık mıydılar?

Enstitü memurları bir yılan sağdı: Yılan sağmak demek, serum hazırlamak üzere zehirini almak demektir. Bir hizmetçi zehirli yılanı boğazından tutuyor, elindeki pensle çenesini açarak, ağzına bir cam kadehin kenarını sokuyor. Yılan bu camı ısırınca, korkunç sıvı, kadehin dibine akıyor.

Merkez binası en güzel hastaneler kadar temiz ve muntazam... Burada laboratuvar, konferans salonu, kütüphane ve başka kısımlar var. Müze başka bir pavyondadır. Evvelâ camekânlar içinde her cins yılanın ve zehirli örümceklerin öldürül-

müş nümuneleri, yılan iskeletleri, zehirlenen insanlara ait bacak ve kol parçaları, sonra cam kaplar içinde yaşayan yılan ve örümcekler... Memur, camekânlardan birinden bir büyük yılan çıkardı; oynayan, kıvrılan bir tunç gibi... Kadınlar uzaktan, heyecanlı ve sarı, fakat merakla bakıyorlar. Bir diğeri içerden iki küçük yılan getirdi: Biri zehirli, biri zehirsiz... İkisi de yaban ormanının emsalsiz renklerinin özü gibi... O kadar güzeldi ki, insanın bu renklerin tabii olduğuna inanmamak için inadı tutacağı geliyor.

Falih Rıfkı ATAY *
(Denizaşırı)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Setaosta: Brezilya'da bir şehir. **San Paulo:** Brezilya'nın güneyinde bir bölge ve şehir.

Olaylar, düşünceler :

Bu yazıda insanların korkunç bir hayvanın zararından nasıl korunduğunu gördünüz. Bu savaşta insanların yardımcısı, bilgidir. İnsanlar bütün tabiat kuvvetlerini bilgi sayesinde yenmişlerdir.

1. Yazar hangi memleketten söz ediyor? — 2. Yılan zehirlerinin etkileri üzerine birkaç örnek veriniz. «Salgın kadar korkunç» ne demek? — 3. Yılanlardan korunmak için önce hangi bilgiler elde edildi? — 4. Her serum, her yılanın zehirine karşı çare olur mu? — 5. Enstitüde konuklara neler gösterildi? — 6. Tabiat kuvvetlerine nasıl karşı koyabiliriz?

Çeşit, kuruluş :

1. Bu yazının çeşidi nedir? — 2. Üç yıldızla ayrılmış olan bölümlerde anlatılanları özetleyiniz. — 3. İkinci bölümde başlıca hangi fikirler verilmiş?

* **Falih Rıfkı Atay** (1894 - 1971), makaleleri ve seyahat eserleri ile tanınmıştır. Bazı makaleleri **Eski Saat, Çile** isimli kitaplarında toplanmıştır. Seyahat eserlerinden **Denizaşırı, Taymis Kıyıları, Yolcu Defteri, Hint** isimli kitapları tanınmıştır. Atatürk'le ilgili hatıralarını **Çankaya** adlı kitabında toplamıştır.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Hangi maddelere **zehir** denir? — 2. **Garip, müthiş, tedavi** kelimelerine birer Türkçe karşılık bulunuz. — 3. **Tesir etmek, tedavi etmek, müessese, serum** kelimelerini birer cümlede kullanınız.

Dilbilgisi: 1. **Yılan zehiri, enstitü memuru, zehirin ilâcı** kelimelerine dikkat ediniz; bunlarda sonraki ismin anlamı, baştaki isimle tamlanmıştır. Bu türlü tamlamalara **isim tamlaması** dendiğini bilirsiniz. — 2. Yazıdan beş isim tamlaması bulunuz; hangi ismin hangisini tamladığını söyleyiniz. — 3. Bu yazıda, başka yazarlardan alıntılar var: 2., 3. ve 5., 6. paragraflara bakınız. Bunlar, bir paragrafta bitmemiş, ikinci bir paragraf olarak sürmüştür. Alıntılar bir paragrafta bitmezse, tırnak işareti kapanmaz; fakat ikinci paragrafın başına gene « işareti konur. — 4. Şu cümlelerin anlamlarına dikkat ediniz: «Bir öküz bir tavşanla aynı süre içinde ölür.» «Her yılan zehrinin etkisi bir değildir.» «Acaba bunlar yaban ormanında da bu kadar sakin ve insana alışık mıydılar?» Bu cümlelerden birincisi, bir işin oluşunu bildirmektedir; ikincisi, etkilerin eşit olmadığını bildirmektedir; üçüncüsü ise, olumlu ya da olumsuz bir anlam bildirmeyip sadece sormaktadır. Bu örneklerde görüldüğü gibi, dilimizde anlamlarına göre üç türlü cümle vardır: **Olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi.**

Bunlara örnekler bulunuz.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Yılan, akrep, örümcek vb. zehirli hayvanların ısırmasına karşı ilk önlem olarak ne yapmak gerektiğini öğrenerek kısaca yazınız.

2. Atatürk, aşağıdaki sözünde Türk inkılâbının amacını ne olarak belirlemiştir?

«İnkılâp, Türk milletini son yüzyıllarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak, yerlerine milletin en yüksek uygarlık gereklerine göre ilerlemesini sağlayacak yeni kurumları koymuş olmaktır.»

Atatürk

GÖKSU

Sularından içtiğim akşamdan beri senim,
Ey gönlümün doğduğu diyardan geçen Göksu!
O bulanık suların, kevserim olsun benim,
Ey çamlık ormanlardan, dağlardan geçen Göksu!
Ey aşkımın doğduğu diyardan geçen Göksu!

Gönlümdeki hatıran suyundan daha derin.
Söğütlü sahilinde gölgemiz duruyor mu?
Sarıyor mu dağları o altından kemerin?'
Akşamın alev rengi yüzüne vuruyor mu?
Söğütlü sahilinde gölgemiz duruyor mu?

Göz yaşım sularına, gözümden daha yakın.
Ey aşkımın doğduğu diyardan geçen Göksu!
Bir akşamdı, köpründen geçtik hatırlar mısın?
Ey çamlık ormanlardan, dağlardan geçen Göksu!
Ey aşkımın doğduğu diyardan geçen Göksu!

Ömer Bedrettin UŞAKLI *

Açıklama :

Türkiye'de Göksu adı verilen birkaç akarsu vardır : Sakarya, Seyhan, Fırat nehirlerine dökülen Göksu'lar, İstanbul Boğazı'nın doğusundaki küçük akarsu gibi. Şiire konu olan Göksu, Orta Toros dağlarından akıp Silifke'nin doğusunda, Akdeniz'e dökülür.

* **Ömer Bedrettin Uşaklı** (1904 - 1946), şiir yazmıştır. Eserleri, **Yayla Dumanı, Sarıkız Mermerleri** adlı kitaplarında toplanmıştır.

KÖSE İLE ESE

(Bir Türkmen beyi, işlerine bakacak dürüst bir kâhya aramaktadır.)

Derken akşamın bir vaktinde, kösenin biri peyda olmuş. Türkmen beyi bunu da eleyip elekten geçirdikten sonra:

— A benim kâhyam olası demiş; sen sözü doğru bir adama benziyorsun ama kâhyalık dediğin kıldan incedir. Otun, çöpün dilinden bilmeli, ağızsız dilsizlerin halinden anlamalısın ki emeğin boşa gitmesin. Şimdi, yüreğin atıyorsa seni bir sınayacağım. İşte sana bir koyun parası... Bununla beğen beğendiğini al; ister ağıla kapa, ister çobana sal. Daha daha, kanından kan, canından can isterim. Gene de koyunumu diri, paramı geri isterim...

Köse, koyunun parasını alıp çıkmış ama bir türlü sır erdirememiş buna; gene de umudunu kesmemiş...

Bir köyün yolunu tutmuş. Az gitmiş, uz gitmiş; dere tepe düz gitmiş; derken bir adama rastlamış. Selâm sabahtan sonra sormuş:

— Nereden geliyorsun?

— Dere Köy'den...

— Nereye gidiyorsun?

— Tepe Köy'e...

— Adın ne?

— Ese!

— Benimki de Köse...

Beraberce yola düşmüşler. Çayır çemen geçerek, soğuk sular içerek gitmişler de gitmişler... Derken bir yokuş çıkmış önlerine; öyle böyle yokuş mu ki, çıktıkça çıkıyormuş köye doğru...

Ese kaşlarını çatmış:

— Bizim köye diyecek yok ama, bu yokuş belimizi büküyor yoksa, demiş.

Köse başını sallamış:

— Yokuş olmasına yokuş ama, yarı yere kadar ben seni taşırım, yarısından sonra da sen beni taşırsın, olur biter, demiş.

Demiş ya, Ese bu söze bir mana verememiş. Öyle ya, at yok, araba yok. Omuzlarında mı taşıyacaklar birbirlerini. Aklının bir tahtası noksan sanmış bu Köse'nin. Gülüp geçmiş.

Gene dereden tepeden söz açarak yokuşun başını bulmuşlar. Bir de görmüşler ki ekinler diz boyu... Köse şöyle bir bakmış:

— Bu yıl ekinlerinizin maşallahı var ama, yiyip bitirdiniz mi bunları, yoksa daha yiyecek misiniz? demiş.

Ese, kulaklarına inanamamış. «Daha bir başağı bile koparılmamış, neresi yenmiş olabilir bunun? Galiba bu adamın bir değil, aklının iki tahtası noksan» deyip başını öte yana çevirmiş.

Tarlaların kıyısından geçerek köyün mezarlığına kadar gelmişler. Köse bu defa da:

— Toprakları bol olsun ama, bu adamlar öldü mü, yaşıyor mu? diye sormasın mı?

Ese bunu duyunca akı karayı yitirmiş. Ne he demiş, ne yok. Kâh havadan sudan, kâh yağmurdan yaştan söz açarak köye girmişler. Ese yarım ağızla:

— Buyur bir yorgunluk kahvesi içelim de, gideceğin yere sonra gidersin, deyip kapısını açmış.

* * *

Ese'nin bir kızı varmış; akıllı mı dedin akıllı imiş. Bir ara «Kim bu konuk?» diye sormuş. Babası da:

— Bilmem ki kızım, kösenin biri... Akıllı desem akıllı değil, deli desem deli değil! Yokuşu gördü, böyle dedi; ekini gördü şöyle dedi; mezarlığı gördü, öyle dedi. Hasılı fındık kabuğunu doldurmayan şeyler söyledi durdu yolda... demiş.

Kız gülümsemiş:

— Baba, demiş, haşa akıl öğretmek gibi olmasın ya, bazan «bir ima, bin mana» derler. Senin köse de yokuşu görünce: «Biraz ben dereden tepeden bahsederim, biraz da sen; derken yokuşun başını buluruz» demek istemiş. Bu bir!

Ekinleri görünce:

«Tarlanızdan çıkanları borca harca mı yatıracaksınız, yoksa sapı ile, samanı ile hepsi kendi ambarınıza mı girecek?» demek istemiş. Bu iki!

Mezarlığı görünce de:

«Burada yatanların hepsinin adı sanı unutulup gitti mi, yoksa yaptıkları iyiliklerle, işledikleri işlerle adı, kalanlara karışanlar da var mı?» demek istemiş. Bu üç! demiş.

Ese ellerini dizlerine vurmuş:

— İlâhi! Aklınla yaşayasın kızım, demiş.

Köse'nin yanına gitmiş. Onun yolda yokuşta savurduğu o imalı sözleri kızının ağzı ile yorumlamaya kalkmış ama, yüzüne gözüne bulaştırmış. Köse, rüzgârın başka yerden estiğini anlamış:

— Bire Ese! demiş, birbirimizi tartıp teraziledik gayri... Demek sonradan sonraya bunları bir söyleten var sana. O benim elime de bir geçse, şu çözemediğim düğümü de bir çözse, demiş.

Ese, kızara bozara:

— A Köse kardeş, demiş, Allahın bildiğini kuldan ne saklayayım. Senin o yolda yokuşta tekerlediğin sözlerin önüne taş koyan benim kızımdır, demiş.

Kızını çağırmış. Köse de iki hoş beşten sonra:

— Kızım, demiş, akıl yaşta değil, baştadır. Belli ki sen ince eğirip sık dokumasını biliyorsun. Dinle şimdi: Türkmen beyi bana bir koyun alacak para verdi. Ve lâkin kırk gün sonra yününden kürk, derisinden börk istiyor; kanından kan, canından can istiyor; gene de koyunu diri, parayı geri istiyor. Olacak şey mi bu? demiş.

Ese'nin kızı gülmüş:

— Köse dayı, demiş, bu para ile, akşama sabaha doğuracak bir koyun alırsın, yünlü yapağılı bir koyun. Karamanın karasından olursa, bir yerine iki kuzu verir sana. Kırk gün koyunu sağar, sütünü satar, parasını para edersin beyin. Yününü yapağısını da dokutur, bir kürk yaparsın ona... Ha, iki kuzudan

birini canından candır diye verirsin ona; birini de kanından kandır der, yatırıp kesersin; derisinden börk, etinden kebap yaparsın.

Demez mi, Köse'nin parmağı ağzında kalmış.

Gayri sözü çiğneyip de ne biz günaha girelim, ne sizin başınızı ağrıtalım. Köse, kızın sayıp sıraladıklarını bir bir yapıp yakıştırmış ve kırk güne varmadan konağı boylamış...

Eflâtun Cem GÜNEY *
(Bir Varmış Bir Yokmuş)

KOMPOZİSYON KONUSU

«Öğretmenler, yeni nesli, Cumhuriyetin fedakâr öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz. Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır... Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir.»

Atatürk.

a) Atatürk, öğretmenlerden ne bekliyor?

b) Bir neslin, öğretmenlerin eseri olması ne demektir?

c) Öğretmenlere karşı ödevlerimiz nelerdir? Niçin «Öğretmenler Günü» kutlanıyor?

Bu konular üzerinde önce sınıfta konuşunuz, sonra düşüncelerinizi yazınız.

---

* **Eflâtun Cem Güney** (1896 - 1981), masallarıyla tanınmıştır. Konularını halk arasında söylenen masallardan alır. Eserlerinden bazıları: **En Güzel Türk Masalları, Bir Varmış Bir Yokmuş, Nasrettin Hoca Fıkraları.**

OTOMOBİL FABRİKASINDA

Chevrolet (Şevrole) otomobil fabrikaları Saint Louis (Seint Luiz) dedir. Esasen Chevrolet fabrikalarıdır ki bu küçücük şehirde bir milyon nüfusun toplanmasına sebep olmuş, şehri hareketli ve canlı hale getirmiştir. Chevrolet tesisleri, şehrin beş kilometre kadar batısında, muazzam bir alan kaplamaktadır. Ham çeliğin, bildiğimiz otomobil haline gelinceye kadar ne gibi safhalar geçirdiğini, hangi parçaların nerelerde yapıldığını, nasıl monte edildiğini ve nihayet her şeyi tamam olarak lüks bir otomobil halinde, fabrikanın büyük tecrübe meydanına nasıl çıkarıldığını, şöyle geçit resmi halinde seyretmemiz iki buçuk saatten fazla sürdü. Fabrika, bahsettiğim lüks binek otomobillerinden saatte 60-70 tane imal etmektedir; demek ki, bizim fabrikada bulunduğumuz iki buçuk saat içinde 150 kadar otomobil, fabrika kapısından dışarı çıkarılabilmişti.

Chevrolet fabrikalarında, son senelerde otomobil imalatında uygulanan bir yenilik gördük. Bu, plastik otomobil imalidir ve ham maddesi fasulyedir; evet soya fasulyesi! İlk defa Chevrolet tarafından imaline başlanan plastik otomobilin geçirdiği safhaları da bize gösterdiler. Öğütülmek suretiyle toz haline getirilen soya fasulyesi, yine toz halindeki camla karıştırılıyor; biraz sulandırılarak hamur haline getiriliyor ve kalıplara dökülüyor. Bu suretle elde edilen 4 cm. kalınlığında ve 80X100 çapındaki plakalar, muhtelif tezgâhlardan geçirilerek, yalnız motor kısmı hariç, otomobilin her tarafı için çelik saç yerine kullanılıyor. Plastik otomobiller, çelikten yapılmış olanlara göre daha zarif, daha hafif ve daha sağlam. Nitekim, plastiğin çelikten sağlam olduğunu ispat etmek için fabrika müdürü bizi bir tecrübe atelyesine götürdü; aynı kalınlık ve boyda bir çe-

lik, bir de plastik plakalar üzerine aynı sayıda çekiç darbeleri vurdurdu. Gördük ki, çelik plakada ezilmeler, eğilmeler, bükülmeler olduğu halde, plastikte hiçbir şey yoktu. 30

Necati A. MUSTANOĞLU
(Şark ve Garp)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

Yukarda büyük bir fabrikanın nasıl çalıştığını ve ne kadar yüksek bir verim sağladığını gördünüz. Dikkatimizi çeken başka bir nokta da, plastiğin otomobil yapmakta kullanılmasıdır. Bilginin ilerlemesi ile insanlık her gün, her alanda yeni bir imkân elde etmektedir.

1. Bu yazıda neresi anlatılıyor? — 2. Fabrikanın büyüklüğü hakkında bilgi veriniz. — 3. Bir fabrikanın çevresinde niçin nüfus toplanır? — 4. Fabrikada her bölüm, otomobilin her parçasını yapabiliyor mu? İş bakımından bölümlenme ne fayda sağlıyor? — 5. Bu fabrika on iki saatte kaç otomobil çıkarabilir? — 6. Plastiği neden yapıyorlar? Otomobil yapılmasında plastik kullanılmasının ne gibi faydaları olabilir?

Çeşit, kuruluş :

1. Yazının çeşidini söyleyiniz. — 2. Yazıyı yeniden paragraflara ayırmanız gerekirse, kaç paragraf olarak yazabilirsiniz?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Ham** kelimesinin yazıdaki anlamına bir karşılık veriniz. — 2. **Tezgâh** kelimesinin çeşitli anlamlarını söyleyiniz. **Tezgâhtar** ne demek? — 3. **İmal, safha, monte etmek, darbe** kelimelerini birer cümlede kullanınız.

Dilbilgisi: 1. **Küçücük şehir, geniş fabrika, ham çelik** tamlamalarında **küçücük, geniş, ham** kelimeleri sıfattır. Sıfatlar ismin şeklini, rengini, durumunu, sayısını, uzaklığını, yakınlığını bildirir. Sıfatla isimden meydana gelen tamlamaya da **sıfat tamlaması** denir. — 2. Aşağıdaki sıfat tamlamalarında,

sıfatların, isimleri ne bakımlardan tamladığını açıklayınız: **Bir milyon nüfus, 150 otomobil, muazzam alan, lüks otomobil, her taraf, hangi parça, bu madde.**

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Plastikten ne gibi eşyalar yapıldığını, başka maddelere göre üstünlüklerini ve onlardan farklarını kısaca yazınız.

2. Atatürk'ün aşağıdaki sözünü okuyunuz, sorulara cevap veriniz:

«Dünyada en hakiki mürşit ilimdir, fendir... Yalnız, ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki gelişmesini öğrenmek ve ilerlemesini takip etmek şarttır. Bin, iki bin, binlerce sene evvelki ilim ve fen dilinin çizdiği kuralları, bugün aynen uygulamaya kalkışmak, elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir.»

Atatürk.

a) Atatürk, bilim ve tekniğe nasıl bir değer veriyor?

b) Hangi bilim ve tekniği öğrenmemizi ve uygulamamızı emrediyor? (Bu soruyu cevaplandırırken, okuduğunuz «Otomobil Fabrikası» yazısının eski mi, yoksa yeni mi bir bilim ve teknikten söz ettiğini de göz önünde tutunuz.)

CAHİT SITKI TARANCI'DAN MEKTUP

(C. S. Tarancı, Paris'te okumaktayken, Almanların bu şehri işgali üzerine kaçmak zorunda kalan birçokları gibi, eline geçirdiği bir bisikletle şehri terk eder. Aşağıdaki mektubu, şair arkadaşı Ziya Osman Saba'ya yazmıştır.)

Lyon, 25.VIII.1940

Ziya'cığım,

On iki günden beri Lyon (Liyon) dayız. Hükümet bütün öğrencilerin memlekete dönmelerini kararlaştırmış, fakat dönüş tarihimizi ancak Allah bilir. Daha hiç olmazsa on beş gün Lyon'dayız; çünkü çıkış vizesini daha önce vermiyorlar. Onun için, bu sefer adresimi de bildirerek, mektubunu bekleyeceğim.

Ziya'cığım, Paris'ten bisikletle çıkış tarihimiz olan 13 Hazirandan beri neler gördüğümüzü mümkün değil tasavvur edemezsin. Bu sefer gördüklerim beni on senelik normal bir hayat tecrübesinden daha fazla zenginleştirdi. O kadar yazılacak şeyler var ki hangisinden başlayacağımı bilemiyorum.

Sana Paris'ten yolladığım son mektuptan beri birçok şiirler yazdım, fakat hiçbirine bitmiş gözü ile bakamadığım için senin tenkit ve tahliline sunamayacağım. İnşallah İstanbul'a ayak basıncaya kadar bitiririm de Kadıköy vapurunda* bol bol okuruz.

Ziya'cığım, Paris'te birçok kitaplar bıraktım; elbise ve çamaşırlarımdan ziyade, onlara yanıyorum. Görseydin ne güzel kitaplarım vardı! Tabiî yüzde sekseni şiire dair.

Burada günlerimiz aylak geçiyor. İmkân oldukça ufak tefek kitaplar da alarak okumayı ihmal etmiyorum. Şiir faaliyeti ise kendiliğinden devam ediyor. Diyarbakır'la mektuplaşıyorum.*

Sıhhatça iyiyim. Lyon'da canımız sıkılmıyor diyebilirim. Paris'in ufak bir eşi. Sen ne âlemdesin? Bu yaz mevsimini her halde iyi geçirdin ve tabiî birçok şiirler de yazdın.

Seni Allaha emanet eder, yakında kucaklaşacağımız ümidiyle, şimdilik selâm ve sevgilerimi yollarım Ziya'cığım.

Cahit Sıtkı TARANCI *
(Ziya'ya Mektuplar)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Kadıköy vapuru: İstanbul'da, Karaköy-Kadıköy arasında işleyen yolcu vapuru. — **Diyarbakır'la mektuplaşıyorum:** Şair Diyarbakır'da doğmuştur ve ailesi orada bulunmaktadır.

Olaylar, düşünceler :

1. Mektup, hangi tarihte ve nereden yazılmış? — 2. Yazar Paris'ten niçin ayrılıyor? — 3. Bir insanın gördükleri, kendisini ne bakımdan zenginleştirir? — 4. Şair, Fransa'dan çıkış izni beklerken vaktini nasıl geçiriyor? — 5. Özel hayatına dair neler yazıyor?

Çeşit, kuruluş :

Uzakta bulunan birine hitap ederek yazdığımız yazılara **mektup** dendiğini bilirsiniz.

İki arkadaşın birbirine yazdığı mektuplar **özel mektuplar**dır; bunlarda özel işler, duygular, düşünceler bulunur. Bazı yazarlar da, duygu ve düşüncelerini mektup türünde yazmışlardır.

Ticarethanelere veya devlet dairelerine yazılan mektuplarda ise yalnız iş üzerinde durulur. Bunlara da **iş mektupları** denir.

---

* **Cahit Sıtkı Tarancı** (1910 - 1956), tanınmış şairlerimizdendir. **Otuz Beş Yaş, Düşten Güzel, Sonrası** isimli şiir kitapları vardır.

1. Yukardaki yazı ne çeşit bir mektuptur? — 2. Mektup nasıl başlayıp nasıl bitmiştir? — 3. Mektubun tarihi ve yazıldığı şehir nerede gösterilmiştir?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **İşgal etmek, tenkit etmek, aylak** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 2. **Zenginleşmek** kelimesinin kökü nedir? — 3. «Hayat tecrübesi» sözünden ne anlıyorsunuz?

Dilbilgisi: 1. Birinci paragrafta **fakat, çünkü, onun için** kelimeleri hangi cümleleri bağlıyor? — 2. İki kelimeyi veya cümleyi bağlayan kelimelere **bağlaç** dendiğini bilirsiniz. Yazının üçüncü, dördüncü paragrafından bağlaçlar bulunuz. — 3. Yazıdan birkaç özel isim bulunuz; bunlara takılan ekler nasıl gösterilmiştir?

KOMPOZİSYON KONUSU

Arkadaşlarınızdan birine, istediğiniz konuda bir mektup yazınız.

BOĞAZ RÜYASI

Son gül dağıldı, son kuş uçup gitti. Şimdi yaz
Yol yol sürüklenen sarı yaprak sesindedir.
Eşsiz güzelliğiyle hayalimde hep Boğaz,*
Gönlüm yaz ortasında Bebek* bahçesindedir.

Üstünde incecik buğudan tül, öbür kıyı
Sakin bir öğle sonrası hazzıyla uykuda.
Bir ses hüzünle perdeli, bir eski şarkıyı
Rüyada bir dua eder gibi söyler Küçüksu'da.*

Artık uzak ve hatıralaşmış, güneşli yaz,
Yaprakların tabiatı örten pasındadır;
Her an, yaz ortasında hayal ettiğim Boğaz
Masmavi, göz kapaklarımın arkasındadır.

Necmettin Halil ONAN *
(Aile dergisi)

Açıklama :

Boğaz: İstanbul Boğazı. — **Bebek:** İstanbul'da Boğaziçi'nin Trakya kıyısında bir semt. — **Küçüksu:** İstanbul'da Boğaziçi'nin Anadolu kıyısında bir semt.

* **Necmettin Halil Onan** (1902 - 1968), şiirleriyle tanınmıştır. Eserleri : **Çakıl Taşları, Bir Yudum Daha.**

CORNİLLE USTA'NIN ESRARI

(Köyde birçok yel değirmenleri vardı; civarda un fabrikası açılınca, işsiz kalan değirmenler birer birer kapandı.)

Ama bu bozgun havası içinde, bir tek değirmen kafa tutuyor ve tepenin üstünde, fabrikacılara inat, boyuna dönüp duruyordu. Bu, Cornille (Korniy) Usta'nın değirmeni idi.

Cornille Usta, altmış seneden beri unlar içinde yaşamış, zanaatına çılgın gibi bağlı, ihtiyar bir değirmenciydi. Fabrikaların kurulması onu deliye döndürmüştü. Tam bir hafta köyün içinde sağa sola başvurdu, ahaliyi başına topladı, fabrika unuyla halkı zehirlemek istediklerini bağıra çağıra söyledi durdu: «Sakın ha, oraya gitmeyin, diyordu. Bu haydutlar, un yapmak için buhar kullanıyor. Buhar şeytan icadıdır. Ama ben poyrazla çalışıyorum. Poyraz, Cenab-ı Hakk'ın nefesidir...» Böylece, yel değirmenlerini methetmek için ne güzel sözler buluyordu; buluyordu ama kimsenin kulak astığı da yoktu.

Bunun üzerine ihtiyar, kudurmuşa dönerek, değirmenine kapandı ve yabani bir hayvan gibi tek başına yaşadı. Hattâ yanına torunu Vivette (Vivet) i bile almak istemiyordu.

... Cornille Usta'nın halinde, manasını pek anlamadığımız bir şeyler vardı. Epey zamandan beri köyden kendisine kimsenin buğday götürdüğü yoktu ama, değirmenin kanatları yine eskisi gibi dönüp duruyordu... Akşamları, yollarda, önüne kocaman un çuvalları yüklü eşeğini katmış giden ihtiyar değirmenciye rastlayanlar çoktu. Köylüler ona:

— Akşamlar hayrolsun Cornille Usta! diye sesleniyorlardı. Nasıl, değirmen hep dönüyor mu?

İhtiyar neşeli neşeli:

— Hep dönüyor evlâdım! diyordu. Allaha şükür, işsiz kaldığımız yok!

Bu kadar işi nereden bulduğu sorulunca da, parmağını dudağına götürüyor ve gayet ciddî: «Aman sus! diyordu. İhracat için çalışıyorum...» Ağzından daha fazlasını kapmak imkânsızdı.

Değirmene ayak basmağa gelince, onu bir kalem geç.* Vivette'çiğin bile girdiği yoktu. Önünden geçildikçe kapının daima kapalı, kocaman kanatların ise daima harekette olduğu görülürdü. Kocamış eşek, hep meydandaki çimenlerin üzerinde otlar, pencerenin pervazında upuzun ve sıska bir kedi güneşlenir ve gelip geçene hain hain bakardı.

Bütün bunlar halka esrarlı geliyor ve herkesin çenesini yoruyordu.

Herkes, Cornille Usta'nın esrarını, kendine göre açıklıyordu. Ama kanaat, bu değirmende un çuvalından ziyade altın torbası bulunduğu merkezinde idi.

Sonunda her şey meydana çıktı; bakın nasıl:

Vivette'le arkadaşı, değirmene Cornille Usta'yı görmeğe gitmişlerdi.

Tam yukarıya vardıkları sırada Cornille Usta değirmenden çıkmışmış. Kapı adamakıllı kilitliymiş, ama ihtiyar, merdivenini dışarıda bırakmış. Hemen çocukların aklına, pencereden girip şu meşhur değirmene bir göz atmak gelmiş.

Tuhaf şey! Değirmen taşının bulunduğu yer bomboşmuş. Ne bir çuval, ne bir buğday tanesi... Ne duvarlarda, ne de örümcek ağlarının üzerinde undan eser varmış. Hattâ değirmenlerde duyulan o sıcak, öğütülmüş un kokusu bile yokmuş. Ana mili toz içinde imiş ve sıska kedi, onun üstüne çıkmış, uyuyormuş.

Alttaki odada ise aynı sefalet... Kötü bir yatak; birkaç paçavra; merdivenin basamağı üzerinde bir parça ekmek; sonra bir köşede, patlamış yerlerinden kireç ve alçı topakları dökülen birkaç çuval...

İşte Cornille Usta'nın esrarı burada idi. Değirmenin şerefini kurtarmak ve herkesi içerde buğday öğütüldüğüne inandırmak için akşamları yollarda dolaştırdığı şey, bu alçı ve kireç döküntüsü idi. Zavallı değirmen!... Zavallı Cornille!...

Çocuklar ağlaya ağlaya bana gördüklerini anlattılar. Onları dinledikçe, yüreğim, parçalanacak gibi oluyordu. Hemen, dakika geçirmeden, komşulara koştum ve onlara iki kelime ile meseleyi anlattım. Derhal, evlerde tahıl diye ne varsa yükletip Cornille'in değirmenine götürmeyi kararlaştırdık. Bütün köy halkı yola düzüldük ve buğday, ama bu sefer hakikî buğday yüklü eşek kervanı ile yukarı vardık.

Alphonse DAUDET *
(Değirmenimden Mektuplar)
Çeviren: Sabri Esat Siyavuşgil

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Bir kalem geç: Ona önem verme. Ondan vazgeç.

Olaylar, düşünceler :

Bilim ve teknik ilerledikçe, sanayide eski araçların, yöntemlerin birer birer ortadan kalkması tabiîdir. Hikâyede, bu ilerlemeye karşı koymak isteyen bir insanın boşuna savaşını okudunuz. İlerleme karşısında yapılacak iş, ona uymaya çalışmaktır.

1. Yel değirmenleri neden kapanıyor? — 2. Cornille Usta niçin fabrikaları sevmiyor? — 3. Bu adam iş bulamayınca ne yaptı? — 4. Sırrı nasıl ortaya çıktı? — 5. Durumu anlayan köylüler ne yaptı? Niçin? — 6. Tekniğin getirdiği yeniliklere, eski yöntemlerle karşı koymak mümkün mü? — 7. Tekniğin ilerlemesi ile geçerliliğini kaybetmiş birkaç eşya adı söyleyiniz. Bunları atmak doğru mu? Bunlardan nasıl yararlanabiliriz?

Çeşit, kuruluş :

Bu yazıda bir olay anlatılmaktadır. Bu olay ve içindeki insanlar gerçeğe benzemektedir. Yer ve zaman belirterek, gerçeğe benzeyen kısa bir olay anlatan yazılara **hikâye** deriz.

---

* **Alphonse Daudet** (Alfons Dode) (1840 - 1897), Fransız romancısıdır. **Pazartesi Hikâyeleri, Değirmenimden Mektuplar, Taraskonlu Tartaren, Jack** isimli kitapları dilimize çevrilmiştir.

1. Cornille Usta'nın fabrikaları kötülemeye çalıştığı bölümü bulunuz. — 2. Sırrının ortaya çıkışını anlatan satırları gösteriniz. — 3. Olayın sonucu hangi satırlarda anlatılmış?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Ciddî, sefalet, kervan** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 2. **Değirmenci, bozgun, yüklü** kelimeleri nasıl türemiş? — 3. «Kafa tutmak», «bozgun havası», «şerefini kurtarmak» sözlerinin anlamlarını açıklayınız. — 4. «Değirmenin ana mili» sözünde, **mil** ne demektir? Bu kelimeyi üç değişik anlamı ile kullanınız.

Dilbilgisi: 1. Şu cümlelerde **siyah** yazılmış kelimeler hangi kelimelerin anlamını tamamlıyor : «Kedi gelene geçene **hain hain** bakardı.» «Bir değirmen **boyuna** dönüyordu.» «Değirmen **hep** dönüyor mu?» Bu çeşit kelimelere **zarf** dendiğini bilirsiniz. — 2. Siz de yazıdan beş zarf bulunuz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Şu konulardan birini yazınız :

1. Gördüğünüz bir su veya el değirmenini anlatınız.
2. Mahallenizde, düşkün bir insana nasıl yardım edildiğini anlatınız.
3. Hikâyenin konusunu özetleyiniz.

EKONOMİDE BİLİM VE TEKNİK

Bilim ve tekniğe dayanmayan bir ekonomi, fertlere ve topluma ilkel bir yaşayıştan daha fazla bir imkân sağlayamaz. Bir toplumun ekonomik imkân ve yeterlilikleri ancak bilim ve teknik ile çoğaltılabilir. Atatürk, bütün çalışmaların bilime dayanmasını şart olarak görür. Ekonomi konusunda 1923 yılında şöyle söylüyor:

«Bence yeni devletimizin, yeni hükümetimizin bütün esasları, bütün programları iktisat programından çıkmalıdır... Her şey bunun içinde bulunmaktadır. Bundan dolayı evlâtlarımızı o yolda eğitmeliyiz, onlara öyle bilgi ve kültür vermeliyiz ki, ticaret, tarım ve sanatta ve bütün bunların faaliyet alanlarında verimli olsunlar...» Bu sözleriyle Atatürk, ekonomik alanda kültürlü insanlara olan ihtiyacı ve ekonominin bilim temeline dayanması gereğini belirtmektedir. Atatürk'e göre, insanın yapacağı çalışmalar, yani ekonomik faaliyetler, tabiattaki gerçeklere uygun olmalıdır. Bilim, tabiat gerçeklerini, ferdi ve toplumu inceleyerek, insanların yaradılışlarına uygun en doğru yaşama yolunu, bunun uygulanmasını ve araçlarını belirlemelidir.

Atatürk, insan yaşamıyla ilgili her şeyin en doğru yolunu bilimin göstereceğine olan inancını, 1924 yılında şu sözleriyle belirtmiştir: «Dünyada her şey için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir.»

Atatürkçülük düşüncesinin ekonomi görüşü de gerçek bilime dayanır. Bu sebeple Atatürkçülüğün ekonomik yapısında bilim ve teknik en önemli unsurlardandır.

Emin ARAT
(Kemalizm)

KONUŞMA KONUSU

Atatürk, aşağıdaki sözüyle, millî kültür anlayışı içine, bir toplumun hangi değerlerini katmaktadır? Bu konuda anladıklarınızı, sözlü olarak açıklayınız :

«Kültür dediğiniz zaman, 'bir insan topluluğu'nun devlet hayatında, fikir hayatında, ekonomi hayatında yapabileceği şeylerin bileşkesini anlatmak istiyoruz ki, uygarlık da bundan başka bir şey değildir.»

Atatürk

VECİZELER

1. Sanattan mahrum kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir. **K. Atatürk**

2. İktisadî kalkınma; hür, müstakil, kuvvetli, refahlı Türkiye idealinin bel kemiğidir. **K. Atatürk**

3. Gündüz kandilini hazırlamayan, gece karanlığa razı demektir. **Cenap Şahabettin**

4. İnsanın en büyük dostu zorluklardır; çünkü insanı, karşılaştığı zorluklar kuvvetlendirir. **Gasson**

5. Bir işi bırakmadan evvel, denenecek en aşağı on yol bulunur. Bunların her birini bir kere denemeli; yine yapamıyorsanız, o zaman bırakabilirsiniz. **Gasson**

6. Hayatta bütün başarılarımı, her zaman ve her işte bir çeyrek saat önce harekete geçmeme borçluyum. **Amiral Nelson**

7. Hayat ne bir bayram, ne bir yas günüdür: Hayat iş günüdür. **Vinet**

8. Bu dünyada üzüntüsüz neşe yoktur. Gül için dikene razı mısınız, yoksa ikisini de mi istemezsiniz? **Salles**

9. Hata yapmaktan korkan insan, hiçbir şey yapamaz. **Lincoln**

10. Hiçbir icadım tesadüf eseri değildir; hepsi çalışma, araştırma ürünüdür. **Edison**

Açıklama :

Yukardaki sözler kısa, fakat anlamları derin; her biri uzun bir yazı gibi tam bir fikir vermektedir. Böyle, kısa ve özlü sözlere **vecize** denir.

Vecizeler, atasözlerine benzer. Fakat vecizeleri kimin söylediği belli, atasözlerinin ise belli değildir.

İŞİ İYİ YAPMAK

Öyle bilgili ve usta insanlar vardır ki iyi bir iş yapamazlar. Ya, maymun iştahlıdırlar, yani sebatları yoktur, acelecidirler; yahut da fazla menfaat elde etmek için kötü ve çürük işten kendilerini alamazlar...

Bununla beraber dürüst ustalar, hakikî hüner sahipleri yok değildir. Cemiyetimiz şüphesiz onların yüzü suyu hürmetine ayakta duruyor. İş yapmak için evinize gelenler, mağazanıza uğrayanlar, dairenizde çalışanlar arasında siz de onları çok iyi tanırsınız ve şüphesiz onlara iş verirken yüreğiniz emniyet içindedir. Dikkat ederseniz, sizin aslında onların bilgilerine olduğu kadar ahlâklarına, dürüstlüklerine de itimadınız vardır. Verdiğiniz işi büyük bir itina ve dikkat ile yapacaklarına, sizin bu bakımdan kontrolünüze hiç de lüzum olmadığına inanırsınız. Evinizde musluğunuz tutmaz olduğu zaman mutlaka onu ararsınız. Mağazanızda iş yaptıracaksanız, birçok kimseler bulunduğu halde, ona doğru koşarsınız.

Birkaç sene evvel, beş altı gazeteci arkadaşla beraber İngiltere'ye gitmiştik. Nottingham (Notingam) şehri istasyonuna, bizi karşılamaya bazı gazeteciler gelmişlerdi; şurdan burdan sorular soruyorlardı. Aramızda bulunan Ercüment Ekrem Talû, Türk - İngiliz dostluğundan bahsederken, İngilizlerin Türkler tarafından özellikle sağlam mal yapmakla tanınmış olduklarını söyledi; ve bunu izah için: «Bizim, 'Asılacaksan İngiliz ipiyle asıl' diyen bir atasözümüz vardır» dedi.

Ertesi gün bir de baktık ki, gazeteler bizim atasözünü Türk gazetecilerine dair haberler üzerine başlık yapmışlar. Söylenmiş bunca söz olduğu halde, sağlam ip yapmakla tanınmış olmak, son derece hoşlarına gitmiş, gururlarını okşamıştı. O gün tanıştığımız Nottingham'lılar: «Asılacaksan İngiliz ipiyle asıl» sözünü memnun bir eda ile tekrar edip duruyorlardı.

Medeniyette ileri gitmiş milletler, aynı zamanda sağlam iş yapan milletlerdir. Bu da ancak o milletler içindeki ustaların, hüner sahiplerinin sağlam bir iş ahlâkı ile yetişmeleri sayesinde mümkün olmuştur.

Şevket RADO
(Ümit Dünyası)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Bir sanatkârın elinden iyi iş çıkmamasına neler sebep olabilir? — 2. İyi iş yapanları niçin ararız? — 3. Yazar, dürüst sanatkârlar için: «Cemiyetimiz onların yüzü suyu hürmetine ayakta duruyor» diyor. Bu fikir doğru mu? — 4. Ercüment Ekrem Talû, İngilizlere ne demiş? Bu söz onların niçin hoşuna gitmiş olabilir? — 5. Dürüst olmayan sanatkârlar piyasada tutunabilirler mi? — 6. Medeniyette ilerlemek için iyi ve sağlam iş yapmak gerektiği düşüncesine siz de katılır mısınız? Niçin?

Kuruluş :

1. Yazının başında ne çeşit sanatkârlar ele alınmış? — 2. İyi sanatkârlara güvenilebileceğini açıklayan bölümü gösteriniz? — 3. İngiltere'de geçen olay, hangi satırda başlayıp, hangi satırda bitiyor?

Dil :

Kelimeler, deyimler : 1. Dürüst olmayan sanatkâra hangi sıfatları veririz? — 2. **İplik, sicim, ip, urgan, halat** arasında ne farklar vardır? — 3. İşi iyi yapmayı öğütleyen birkaç atasözü bulunuz.

Dilbilgisi: 1. «Siz de onları çok iyi tanırsınız» cümlesinde, **çok** ve **iyi** kelimeleri, hangi kelimenin anlamına etki yapıyor? Bu çeşit kelimelere ne ad veririz? — 2. Yazıda «Türk» ve «İngiliz» kelimeleri arasına hangi işaret konmuş? Bir işte iki varlığın ortaklığını göstermek için isimleri arasına « - » konur ve buna «birleştirme çizgisi» denir. — 3. Birinci paragrafta **ve, ki, ya, yahut** bağlaçları, hangi kelime veya cümleleri bağlamış? — 4. Aşağıdaki cümlenin öğelerini bularak sıralayalım: «Ga-

zeteler, Ercüment Ekrem Talû'nun sözünü çok beğenmişler. Bu cümlede yüklem sonda, özne başta, zarf tümleci yüklem yanında, nesne de özneden sonra gelmiştir. Türkçe cümlede öğeler çokluk bu sıraya göre yer alır.

KOMPOZİSYON KONUSU

Çürük yapılmış işlerin ne gibi sonuçlar verebileceği üzerine örnekler vererek bir yazı hazırlayınız.

ATATÜRK VE MİLLÎ EĞİTİM

İnkılâplar arasında Atatürk'ün en çok önem verdiği, hiç kuşkusuz, milli eğitim inkılâbı olmuştur. O, bütün inkılâpların yolunun eğitimden geçeceğini çok iyi biliyordu. Bilgisizlikle çağdaş uygarlığa yaklaşmak olanaksızdı. Bu kervana katılmak için öncelikle kafaları donatmak gerekiyordu. Kurtuluş Savaşı'nın sonuçlandığı günlerde kendisine yöneltilen: «İşte, memleketi kurtardınız, şimdi ne yapmak istersiniz?» sorusuna: «Maarif Vekili olarak millî irfanı yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir» cevabını vermiştir. Nitekim daha sonraları alfabe inkılâbının halk arasında yaygınlaşması çabalarında, kendisini, elinde bir tebeşirle, kara tahtanın başında, bu coşkuya katılmış görüyoruz.

Eğitim, devlet yapısı içinde, geleceğe yönelik bir çalışma ve yatırım alanıdır. Sürekli çaba, büyük bir çalışma gücü ve sabır ister. İşe nereden, nasıl başlanacağını çok iyi bilmek, hangi yollardan geçileceğini, bunları, uzun süreli ve gerçekçi planlarla saptamak gerekir. Atatürk, bu alandaki çabaları, öncelikle bütün halk kesiminin; eğitimin, bilimin -belki ilkel ama- çok önemli anahtarı olan, okuma-yazmayı öğrenmesi üzerinde yoğunlaştırmıştır. Ne var ki, yüzyıllardan beri Osmanlıcanın kullanageldiği Arap Alfabesi, karmaşık yapısıyla Türkçeye uyamamıştır; öğrenilmesi de öğretilmesi de çok güçtür. Bütün milletin katılacağı bir okuma-yazma savaşımı için elverişli bir araç olmaktan çok uzaktır.

Durum böyle olunca, bir alfabe inkılâbı öncelik kazanmakta, zorunlu olmaktadır. Nitekim Atatürk de bu yolu seç-

miş, işe buradan başlamıştır: 1 Kasım 1928'de çıkarılan Türk Harfleri Yasası ile Arap Alfabesinin yerini Yeni Türk Alfabesi almıştır.

Atatürk, yeni Türk Alfabesinin ayrım gözetilmeksizin bütün yurttaşlara öğretilmesini istemektedir: «Yeni Türk Harfleri çabuk öğrenilmelidir. Vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanseverlik, milletseverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir toplumun yüzde onu okuma yazma bilir, yüzde doksanı bilmez; bundan insan olarak utanmak lâzımdır.»

Eğitimin yurt ölçüsünde dengeli olarak yaygınlaşması anlayışı, giderek öğretimin üst basamakları için de düşünülecektir. Nitekim 1937 yılında yaptığı bir konuşmasında Atatürk, üniversiteler konusu üzerinde dururken şunları söyler: «Memleketi üç büyük kültür bölgesi halinde düşünmek: Garp bölgesi için, İstanbul Üniversitesi'nde başlamış olan ıslahat programını daha radikal bir yolda tatbik ederek, Cumhuriyete cidden modern bir üniversite kazandırmak. Merkez bölgesi için Ankara Üniversitesi'ni az zamanda kurmak lâzımdır. Doğu bölgesi için Van Gölü kıyılarının en güzel bir yerinde, ilkokulları ve nihayet üniversitesi ile modern bir kültür şehri yaratmak yolunda şimdiden çalışmaya başlanmalıdır.»

Mehmet DELİGÖNÜL
(Türk Dili dergisi)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Maarif Vekili: Millî Eğitim Bakanı. — **Osmanlıca:** Osmanlı İmparatorluğu çağında edebiyat ve bilim dili olarak kullanılan, Arapça ve Farsça ile karışık Türkçe.

Düşünceler :

1. Millî eğitim ne demektir? — 2. Atatürk millî eğitimi niçin önemli görüyor? — 3. Yazar eğitim için: «Geleceğe yönelik bir çalışma, yatırım» diyor. Neden? — 4. Atatürk millî eğitime hangi işle başlamıştır? Amacı neydi? — 5. Atatürk'ün millî eğitimde amacı, millete yalnız okuma-yazma öğretmek miydi? Başka neler amaçlamıştır?

Kuruluş :

1. Yazar, konuya hangi sözlerle girmiştir? — 2. Atatürk'ün Millî Eğitim Bakanı olmayı istemesi, yazıya niçin alınmıştır? — 3. Yazıda, Atatürk'ün başka sözlerini bulunuz. Bu sözler yazıya niçin alınmıştır?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. «Bu kervana katılmak» sözünde, **kervan** ne anlatıyor? — 2. **Yatırım** kelimesinin yazıdaki anlamı nedir? Bu kelimeyi cümlelerde kullanınız. — 3. **İlkel, karmaşık, dengeli** kelimelerini cümlelerde kullanınız. — 4. **Kafa donatmak** ne demektir?

Dilbilgisi: 1. Yazar: «Bilimin **anahtarı** olan okuma-yazma» diyor. **Anahtar,** bir kilidi açan araç demektir; oysa yukardaki sözde, bu anlamıyla kullanılmamıştır. Bilim gibi maddî olmayan, geniş bir alanın aracı anlamındadır. Bir kelimenin her zaman kullanılan asıl anlamına «gerçek anlamı», gerçek anlamı dışında bildirdiği anlama da «mecaz anlamı» denir. — 2. Yukarıda incelediğiniz **kervan, donanmak** kelimeleri de, yazıda **mecaz anlamı** ile kullanılmıştır diyebilir miyiz? — 3. Siz de yazıdan, mecaz anlamı ile kullanılmış üç kelime bulunuz.

KOMPOZİSYON KONUSU

Atatürk'ün şu sözünden anladığınızı :

a) Önce sınıfta açıklayınız.

b) Sonra bir ödev olarak yazınız.

«Milletimizin ülküsü, bütün cihanda tam manasıyla medenî bir toplum olmaktır. Bilirsiniz ki, dünyada her kavmin varlığı, kıymeti, hürriyet ve bağımsızlık hakkı, malik olduğu ve yapacağı medenî eserlerle orantılıdır. Medenî eser vücuda getirmek kabiliyetinden yoksun olan milletler, hürriyet ve bağımsızlıklarından ayrılmaya mahkûmdurlar.»

Atatürk

TARTIŞMAYI ÖĞRENELİM

Dünyada ne kadar insan varsa, o kadar da fikir ve kanaat vardır dersek yanlış olmaz. Ancak bir arada yaşamak ihtiyacı, insanları anlaşmaya zorlar. Bir atasözümüz vardır: «Hayvanlar koklaşa koklaşa, insanlar konuşa konuşa.» İşte tartışma, insanların anlaşmak için yaptıkları karşılıklı konuşmanın adıdır.

Tartışma, yalnız iki insanın veya iki grubun anlaşması için değil; gerçeklerin meydana çıkması için de en lüzumlu bir yoldur. Namık Kemal, «Hakikat şimşeği, fikirlerin çarpışmasından doğar» demiştir.

O halde tartışmayı nasıl yapalım?

Milâttan 2200 yıl önce yaşamış Firavun Akhtoy, oğluna şu nasihati vermişti: «Hayatta muvaffak olmak istiyorsan, karşındaki insanın fikrine hürmet et.»

Amerika Cumhurbaşkanlarından Benjamin Franklin de tartışmada nelere dikkat ettiğini şöyle anlatıyor: «Başkalarının duygularına birdenbire fena tesir edecek sözlerden kaçınırım. Kesin fikirler ifade eden kelimeleri, cümleleri hiç kullanmam. 'Muhakkak, şüphesiz, imkânı yok' gibi sözler yerine, 'Belki, mümkündür, zannederim' kelimelerini tercih ederim.»

Tartışmada, tatlılık ve yumuşaklık, faydalı bir neticeye varmak için isabetli bir yoldur. Tartıştığınız kimsenin ileri sürdüğü fikir, tamamiyle hatalı veya yanlış olabilir. Ama yine de konuşmaya «Belki hakkınız var» diye başlamakta hiçbir zarar yoktur. Çünkü böyle başladıktan sonra, bir küçük «fakat» veya «ancak»la kendi fikrinizi açıklamaya koyulabilir ve hiçbir şey de kaybetmiş olmazsınız; aksine kazançlarınız olur: Birinci olarak, karşınızdakinin gururunu okşamış olursunuz. Sonra kendi fikirlerinizde ayak diremek niyetinde olmadığınızı göstererek onu da aynı şekilde davranmaya yöneltmiş olursunuz.

Ama böyle yapmayıp da, daha baştan: «Düşünceniz yanlış; şimdi ispat edeyim de gör» diye başlarsanız, karşınızdaki insan, düşüncenize inansa bile, bunu bir izzetinefis meselesi yapacak ve kendi kanaatinde direnip kalacaktır. 30

Kemal Zeki GENÇOSMAN
(Dünya gazetesi)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Tartışma neye diyoruz? — 2. Tartışmanın faydalarını anlatan atasözü ile, Namık Kemal tarafından söylenmiş olan sözü açıklayınız. — 3. Niçin karşımızdaki insanın fikrini dinlememiz gerekir? — 4. Cevap verirken, söze nasıl başlamamız öğütlenmektedir? Bunun faydası ne olur? — 5. Kavgaya varan tartışmalar gördünüz mü? Bunu önlemek için ne yapılmalıdır?

Kuruluş :

Bu yazıda büyük adamlardan sözler alınmış olduğunu görüyorsunuz. Fikrimizi açıklamak, kuvvetlendirmek için yazımıza başkalarının sözlerini de alabiliriz. Bunlara **alıntı** denir. Fakat bunları « » işareti içinde göstermek zorundayız.

1. Bu yazıda kimlerin sözlerinden faydalanılmıştır? — 2. Tartışmanın tanımlandığı satırları gösteriniz. — 3. İyi tartışma yollarını öğütleyen bölümü gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Tartışma** ile **atışma** arasındaki anlam farkını belirtiniz. — 2. **Anlaşma, tatlılık, kazanç** kelimelerinin köklerini ve yapı eklerini ayırınız. — 3. «Fikrine hürmet etmek», «gururunu okşamak», «fikirlerinde ayak diremek», «izzetinefis meselesi yapmak» deyimlerinin anlamlarını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Dünyada ne kadar insan varsa», «hayatta muvaffak olmak», «tartışmada tatlılık ve yumuşaklık», «ne kadar insan varsa o kadar da fikir var», «şimdi ispat edeyim de gör» sözlerinde «de»ler görüyorsunuz; bunlardan hangileri bi-

tişik, hangileri ayrı yazılmıştır? — 2. Ayrı yazılanlarla bitişiklerin cümledeki anlam farkı nedir? İsmin -de halini gösteren ekler bitişik yazılır. Cümledeki fikre yeni bir fikir eklendiğini bildiren «de»ler ayrı yazılır.

TARTIŞMA KONUSU

Şu konulardan biri üzerinde sınıfta tartışmalar yapınız:

1. Altını mı seversiniz, demiri mi?
2. Ekvatorda mı seyahat güçtür, kutuplarda mı?
3. Sporlardan güreşi mi öğrenmek istersiniz, yüzmeyi mi?

ÖRS BAŞINDA

— Kalk gidelim!
— Hayır oğlum, şimdi benim iş vaktim;
Bak, ben daha ocaktaki demirleri dövmedim.
Mavimtırak alev saçan ocağımın önünde,
Şu ak kızıl demirleri dövmek gerek bugün de.

Yalan değil, bu dünyada cennet gibi yerler var;
Lâkin ekmek kazananlar, bundan bir tat duyarlar.
Yoksullara bir cehennem gibi gelir her bucak;
Onun için benden sana öğüt olsun çalışmak.

Evet yavrum, bu dünyada safa sürmek istersen,
Sen de örsün hakkını ver, kolda kuvvet var iken;
İş başında biri sana: «Kalk gidelim!» deyince,

Ona de ki: «Bırak beni, şimdi benim iş vaktim;
Ocağımdan başka yerde benim yoktur ümidim.
Önce çekiç, alın teri... Ondan sonra eğlence!»

Mehmet Emin YURDAKUL *

KOMPOZİSYON KONUSU

İş zamanı, işini bırakıp eğlenmenin getireceği zararlar üzerine bir ödev hazırlayınız.

* **Mehmet Emin Yurdakul** (1869 - 1944), tanınmış şairlerimizdendir. Eserlerinden birkaçı : **Türk Sazı, Ordunun Destanı, Mustafa Kemal.**

MADAM MEFTUN

(Meftun Bey bir zamanlar Paris'te kalmış, memlekete dönünce alafranga hayat sürmeye özenmiştir. İstanbul'un geri muhitinden zengin bir ailenin kızı olan Edibe ile evlenir. Aşağıdaki parçada Edibe, eski mahallelerindeki komşusu Azize Hanım'a dert yanmaktadır.)

— Azize Hanım'cığım, halimi sorma; bana oldu olanlar. Gelin mi oldum? Esir mi oldum? Cehenneme mi düştüm? Hasılı ne olduğumu bilemiyorum... Üç kaynana, hesapsız görümce... O aşçı Zarafet Kadın bile bazan başıma kel kâhya kesiliyor. Artık küçüğünün büyüğünün maskarası oldum. Ne yediğimi biliyorum, ne içtiğimi... Yaşamaları hiç bizimkine benzemiyor. Yemeği el ile yemiyorlar, çatal dedikleri o zıkkımı kullanıyorlar. Kör olasıyı kaç defa damağıma batırdım.

Azize Hanım müteessir bir halde gözlerini süzüp:

— Dünyada o zıkkımla yemek yiyenlere ahirette zebaniler, uçları sivri, kızgın çatallarla yemek verecekler... Aman Rabbim! Merhametine sığındım. Allahın verdiği parmaklar dururken, demir parçaları ile yemek yenir mi?... Üç kaynana diyorsun, benim bildiğim bir tane, ikisi de nerden çıktı?

— Birincisi asıl kaynanam Lâtife Hanım... Öbürü de büyük ana Şekûre Hanım... Üçüncüsü de teyze Vesiyle Hanım... Vesiyle Hanım'ın gûya evi barkı da ayrı... Fakat buradan çıktığı yok ki... Hepsi de birbirine uygun... Yaşlı başlı kadınlar... Hiçbiri ihtiyarlığını bilmiyor; süslenip evin içinde yapma bebek gibi geziyorlar. Bari biraz yaraşsa hiç yüreğim yanmaz... Evin içi bazan kokonalarla, Frenk karıları ile doluyor; bir fanfan, bir finfondur gidiyor. Hepsi, haline göre frenkçeden bir

iki kelime öğrenmişler... «Söylesene» diye beni de zorluyorlar... Ayol, benim dilim döner mi öyle şeylere? Müslüman evlâdıyım elhamdülillâh...

— Söyleme kızım, sakın ha! Sonra cayır cayır yanarsın... Söylediğin frenkçe lâkırdı başına, yarın ahrette sana azap olacak... Dilin kızgın maşa ile ensenden çekilecek...

— Merak etme Azize Hanım'cığım, hiç söyler miyim? İstesem de hiç bundan sonra dilim döner mi? O fanfanlar, lâkırdıya benzer şeyler değil ki... Dil yatmaz birtakım belâ berzah gırıltılar... Geçen gün frenk karıları buraya doldu. Bana ne deseler beğenirsin?

Azize Hanım yüzünü ekşiterek:

— Ne dediler kız?

— Madam Meftun, dediler.

Azize Hanım avazı çıktığı kadar bağırarak:

— Kız sus!... Dilleri tutulsun... O nasıl söz? Tövbe de! Tövbe deeee!

— Ah, dedim, dedim... Tövbeler tövbesi dedim... Bu söz ne kadar gücüme gitti bilsen... Sabahlara kadar ağladım... Yalnız işte onu anlayamadım, kocama niçin «madam» diyorlar? Hiç erkek madam olur mu? Koskoca bıyıklı adama Madam Meftun denir mi? Sonra bunun hikmetini görümcemden sordum. Benim sualime, Lebibe Hanım öyle güldü, öyle güldü ki, şaşırakaldım. Bana: «Ah alık, sen bu kadar saf, bu kadar bön, nerede büyüdün? Şimdi böyle şeyleri beş yaşındaki mektep çocukları bile biliyor. 'Madam Meftun' demek, ağabeyimi kadın yapmak değildir. Madamdan murat sensin. Madam Meftun demek, Meftun'un karısı demektir. Anladın mı? Bir daha kimseye böyle şeyler sorma; sonra insanı tefe koyarlar da çalarlar» dedi. Beni tepeden tırnağa kadar süzdü de, nihayet: «Nedir bu çapaçulluğun? Zarafet bile senden derli toplu geziyor... Biraz yakanı paçanı topla... Kendine azıcık çeki düzen ver. Dört lâkırdı öğren... İnsan yanına çıkacak muamelelere alış... Buradan başka İstanbul yok... Sabahleyin kalkınca kocana 'boncurna'*, sokağa çıkarken 'oravara'*, akşam üstü 'bol su var'*, daha bilmem neler demelisin» dedi.

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR *
(Şıpsevdi)

---

* **Hüseyin Rahmi Gürpınar** (1864 - 1944), tanınmış romancılarımızdandır. Romanlarından birkaçı : **Mürebbiye, Şıpsevdi, Cadı.**

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

Boncurna (aslı; bonjour): Günaydın. — **Oravara** (aslı; au revoir): Allahaısmarladık. — **Bol su var** (aslı; bonsoir): İyi akşamlar. Bu kelimeler Fransızcadır.

1. Edibe nasıl bir kadındır? — 2. Nasıl bir aileye giriyor? — 3. Bu evde nelerden şikâyet ediyor? — 4. Edibe şikâyetlerinin hangilerinde haklı, hangilerinde haksız? — 5. Azize Hanım nasıl bir kadın? Alafrangalığı ne bakımdan uygun bulmuyor? — 6. Edibe'ye niçin «Madam Meftun» diyorlar? — 7. Görümcesinin Edibe'yi ayıplamasında haklı ve haksız olduğu noktaları belirtiniz.

Çeşit, kuruluş :

Yukarda bir konuşma okudunuz. Konuşurken, kişiler bazı olaylar da anlatıyorlar. Bu parçanın alındığı eserde, bunlara benzer birçok olaylar geçmektedir. Birbirine bağlı ve gerçeğe benzer birçok olaylardan meydana gelmiş hikâyelere **roman** diyoruz; bu yazının alındığı **Şıpsevdi** de bir romandır.

Edibe'nin şikâyet ettiği davranışlardan birkaçını tekrarlayınız ve yazıda yerlerini gösteriniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Çapaçul, bön** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 2. **Ağabey, kaynana, biraz** kelimeleri hangi kelimelerle yapılmıştır? — 3. «Kel kâhya kesilmek», «dili dönmemek», «tefe koymak» deyimlerinin anlamlarını açıklayınız ve birer cümlede kullanınız.

Dilbilgisi: 1. Ünlem işaretleri nerelerde kullanılmış? Niçin? — 2. «Gelin mi oldum?» «Esir mi oldum?» «Cehenneme mi düştüm?» «Demir parçaları ile yemek yenir mi?» «Erkek madam olur mu?» Bu cümlelere soru anlamı veren eki bulunuz. 3. Bu ekler kelimeye bitişik mi yazılmış, ayrı mı? Soru cümlelerinin sonuna hangi işaret konuyor?

Soru anlamı veren «mi» eki kelimeden ayrı yazılır. Bu ek neden bazı kelimeler sonunda **mu** olmuştur? — 4. Yazıda hangi

sözler « » işareti içine alınmıştır? Ne maksatla? — 5. «Ayol, benim dilim **döner mi** öyle şeylere?» cümlesinin öğelerini bulunuz. «Döner mi» yüklemi yer değiştirmiştir; bu cümlenin öğeleri kurala göre dizilecek olsaydı «Benim dilim öyle şeylere döner mi?» demek gerekirdi: Daha etkili bir anlatım sağlamak için Türkçe cümlede yüklem başa doğru kaydırılır: «Söyle bana ne yaptığını!», «Öğreneceksin derslerini» gibi. Daha etkili bir anlatım için yüklemi başa kaydırılmış olan cümlelere **devrik cümle** denir.

KOMPOZİSYON KONUSU

Okuduğunuz hikâyenin konusunu özetleyiniz. Yazarın bu durumda hangi aşırılıkları belirtmek istediğini yazınız.

ATATÜRK'ÜN ÖĞRENİM YILLARI

(Küçük Mustafa, Selânik Askerî Rüştiyesi'ne yazılmıştır.)*

Mustafa bu okulda en çok matematik derslerine merak sardırıyor ve derslerinden daha üstün problemlerle uğraşıyordu. Matematik öğretmenine sorular yazıyor, öğretmen de kendisine yazılı cevaplar veriyordu. Adı Mustafa olan bu öğretmen, bir gün öğrencisi küçük Mustafa'ya: «Oğlum senin de ismin Mustafa, benim de... Bu böyle olmayacak, arada bir fark bulunmalı. Bundan sonra senin adın Mustafa Kemal olsun» diyor. İşte o zamandan başlayarak küçük Mustafa'nın adı, Mustafa Kemal oluyor.

Selânik Askerî Rüştiyesi'ni bitiren Mustafa Kemal, Manastır Askerî İdadisi'ne * yazıldı (1985). Burada matematik dersleri kendisine pek kolay geliyordu. Fakat Fransızcadan geriydi. Fransızca öğretmeni kendisiyle meşgul oluyor ve bazen acı ihtarlarda bulunuyordu. Bu durum Mustafa Kemal'in gücüne gidiyordu. İlk sıla zamanında, Fransızcasını ilerletmek için çare aradı; iki üç ay gizlice, Selanik'teki Frerler Okulu'nun * özel sınıfına devam ederek Fransızcasını kuvvetlendirdi.

Manastır Askerî İdadisi'nde sınıf arkadaşı bulunan Ömer Naci,* kendisinde şiir ve edebiyata ilgi uyandırmıştı. Fakat okula yeni gelen kitabet öğretmeni, şiirle meşgul olmasının, kendisini asker olmaktan uzaklaştıracağını söyleyerek, şiirle uğraşmasını önledi. Bununla beraber güzel yazmak ve güzel söylemek isteği Mustafa Kemal'de daima yaşadı.

Manastır Askerî İdadisi'ni başarı ile bitiren Mustafa Kemal, İstanbul'a giderek Harp Okulu'nun piyade sınıfına yazıldı (13 Mart 1899). Matematik merakı kendisinde, burada da devam ediyordu... İkinci sınıfa geçtikten sonra kendisinde askerlik derslerine karşı merak arttı. Şiir yazmak konusunda idadi-

deki öğretmeninin koyduğu yasağı unutmadı. Fakat güzel söz söylemek ve yazmak hevesi devam etti. Teneffüs zamanlarında arkadaşlarıyla tartışmalar tertip ediyorlar, hitabet temrinleri yapıyorlardı.

Bu sıralarda yavaş yavaş Mustafa Kemal'in kafasında siyasi düşünceler de yer almaya başladı. II. Abdülhamit devrinin en sıkı günleri idi. Harp Okulu öğrencileri, vatansever Namık Kemal'in eserlerini gizli gizli, geceleri yatakhanede okuyorlardı...

Harp Okulu'nu bitiren Mustafa Kemal, erkân-ı harp sınıfına ayrıldı (1902). Buradaki hayatından söz ederken Mustafa Kemal: «Derslerime iyi çalışıyordum. Bunlardan başka, bende ve bazı arkadaşlarda yeni fikirler uyandı. Memleketin idaresinde ve siyasetinde fenalıklar olduğunu keşfetmeye başladık... Okul öğrencileri arasında okunmak üzere, okulda el yazısıyla bir gazete çıkarmaya karar verdik. Sınıf içinde ufak bir teşkilâtımız vardı. Ben. yönetim kurulunda idim. Gazetenin yazılarını çokluk ben yazıyordum. O zaman Okullar Müfettişi İsmail Paşa vardı. Bu hareketlerimizi öğrenmiş, bizi izlettirmiş. Okulun müdürü Rıza Paşa isimli bir zattı. Bu zat, padişaha şikâyet edilmiş: Okulda böyle talebeler var, ya farkında olmuyor ya da göz yumuyor denilmiş. Rıza Paşa da böyle bir olay bulunmadığını söylemiş» diyor.

Bir gün Mustafa Kemal ve arkadaşları, o tarihte Harp Okulu içinde bulunan veteriner dershanelerinden birisine girerek kapıyı kapatmışlar ve çıkarmakta oldukları gazetenin yazılarıyla uğraşmaya başlamışlar. Bu hareket nasılsa duyulmuş. Rıza Paşa'ya haber verilmiş. Paşa da sınıfı basarak bunları suçüstü yakalamış. Fakat onları korumuş: Dersten başka şeylerle uğraştıkları için hapsedilmelerini emretmiş; sınıftan çıkarken de izinsizlik cezasıyla yetinilsin demiş, sonra da hiçbir ceza uygulanmasına gerek olmadığını söylemiş.

İslâm Ansiklopedisi
«Atatürk» maddesinden

Açıklama :

Askerî Rüştiye: Askerî Ortaokul. — **Askerî İdadi:** Askerî Lise. — **İhtar:** Eksiğini, suçunu hatırlatma. Uyarma. — **Frerler Okulu:** Yabancılara Fransızca öğreten bir teşkilâtın okulu. —

Ömer Naci (1880-1916): Yazar ve hatip. — **Erkân-ı Harp:** Kurmay.

Ansiklopedi: Bilimlerin ve sanatların bütün kolları ve konuları üzerinde bilgi veren eser. Yalnız bir bilim ya da sanat alanının konuları üzerinde bilgi veren ansiklopediler de yazılmıştır. Yukarıda Atatürk maddesinden bir parça okuduğunuz İslâm Ansiklopedisi, İslâm milletlerinin tarihi, coğrafyası, büyük adamları vb. konularını kapsar.

POSTACI

Mektuplaşmayı sever misiniz?

Hayatımızda dört gözle mektup beklediğimiz zamanlar çok olmuştur. Bir dostunuzun uzaktan sizi hatırlamış olması ne güzel şeydir? Kendinizi bütün sevdiklerinizden uzak sandığınız bir anda postacının kapınızı çalıp size bir mektup getirmesi, her şeyden evvel size, unutulmamış olmanın sevincini tattırır.

Cahit Sıtkı Tarancı, dostu Ziya Osman Saba'ya, Burhaniye'den yazdığı mektuplardan birinde postacıyı bakın nasıl anlatıyor:

«Maddî ve manevî yalnızlığımı bir düğün kalabalığının neşesine ulaştıran bütün güzel haberleri ondan alıyorum. Annemin sıhhatte olduğu, kız kardeşimin evlendiği, senin yeni bir hayatın eşiğinde bulunduğun müjdelerini bana getiren postacıdır. İnanır mısın, onu şahsen tanımıyorum bile. Burhaniye'de en çok sevdiğim adam olduğunu şüphesiz bilmez. Dertli midir, bahtiyar mıdır? Dertli ise yardımına koşmadığıma, bahtiyarsa saadetinin sırlarını öğrenmediğime üzülüyor ve utanıyorum. Meçhul ve âşina çehresi, gözlerimin önünde bütün çizgileri ve ışığıyla belirdiği zaman onu kucaklamak istiyorum. Postacının, namına heykeller dikilecek, ihtifaller yapılacak bir meçhul kahraman, bir isimsiz aziz olduğuna artık şüphem kalmadı...»

Postacı, hepimizin gözünde, Cahit Sıtkı'nın anlattığı gibidir. Cahit'in şair ruhu, bütün kalbiyle bağlı bulunduğu dostlarından mektup beklerken, onu en ummadığı zamanlarda getiriveren postacıyı ne güzel canlandırıyor!

Ama postacı, sadece bir vasıtadır. Etrafınızdaki dostlarla beraber yaşarken, uzaktaki dostlarınızı unutmayınız ve birbirinize daima mektup yazınız.

Şevket RADO
(Hayat dergisi)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Yazara göre, mektup alan insan nasıl bir sevinç duyar? — 2. Cahit Sıtkı Tarancı postacıyı niçin seviyor? — 3. Tarancı mektupların kendi üzerinde yaptığı değişikliği hangi sözlerle anlatmış? — 4. **Maddî yalnızlık** ne demek, **manevî yalnızlık** sözlerinden ne anlıyorsunuz? — 5. Postacının çehresi şaire niçin «hem meçhul, hem âşina»dır? — 6. Uzaktaki arkadaşlarımızla niçin haberleşmemiz gerek?

Kuruluş :

1 — Yazıya hangi sözlerle başlanmıştır? — 2. Son paragrafta hangi sonuca varılıyor? — 3. Yazar, Cahit Sıtkı Tarancı'nın sözlerini niçin almıştır?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Müjde, çehre, bahtiyar** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 2. «Postacıyı şahsen tanımıyorum» sözünde **şahsen** kelimesinin anlamı nedir? — 3. «Yeni bir hayatın eşiğinde», «dört gözle beklemek», «meçhul kahraman» sözlerini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. Şu kelimelerin yapılarını inceleyiniz: **Mektuplaşmak, postacı, yalnızlık, dertli, canlandırmak.** — 2. Yazıdan soru eki almış kelimeleri bulunuz. «Mi» eki fiile bitişik mi yazılmış, ayrı mı?

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Arkadaşlarınızdan birine bir telgraf çekiniz.
2. Bir ticarethaneye bir iş mektubu yazarak herhangi bir şey isteyiniz.
3. Bir dilekçe yazınız.

SİVRİSİNEK

(Yazar bir yolculuktadır.)

Yakınlarda durgun sular yahut gübreli tarlalar olmalı; çünkü kompartımanım, açık pencereden faydalanan sivrisinek bölüklerinin taarruzuna uğramış... Bu bir taarruz da değil, bir istilâ: Hepsinin süngüleri burunlarında, birisi zafer sesleri ile kulağınızın sınırını çizerken, öteki çorabın üzerinden ayağınızı deliyor; biri ensenize, biri şakağınıza, biri yeleğinize yapışıyor; biri damarınızı, öteki sinirinizi oyuyor... Derinin nazik noktalarını biliyorlar; sinirlerinizin geçtiği yerleri tanıyorlar; derinin inceldiği ve kanın zenginleştiği yerleri bir hekim gibi buluyorlar... Yâ Rabbi ne mel'un böcek! Bilgisi ve zulmü ile insanı çıldırtacak! Hortumlarıyla kanıma öyle bir kızgınlık bıraktılar ki, şimdi karşımda insan, hayvan, hattâ ova bile kaşınıyor gibi geliyordu; tarlalarda tırmıklar, sıyrıklar, kabarcıklar, kızartılar keşfediyorum...

Küçük bir istasyona geldik. Şimdi lokanta vagonunun salonunda bu küçük istasyondan binen kalabalık bir aileye bakıyorum: Anne, baba, dört çocuk... Yâ Rabbi, hepsi de ne kadar yorgun, solgun ve ölgündüler! İçimden «sıtma!» dedim. Bu yapışkan illet uğradığı yeri bir tabut hâline getirir. Sıtmalı arazide insanlar hasta, kulübeler cılız, çiçekler soluk, sular dur-

gundur; büyük küçük herkes titrer, yanar yahut terler; şu karşımdaki bedbahtlar sanki her yanımı sıtma ile çevirmişti: Vagon sıtma ile dolmuş, bütün tarlalarda ve ovalarda sıtma tütüyordu. Üzerinden geçtiğimiz siyah, yağlı ve sıcak toprak bir «sıtmalık»tı...

Cenap ŞAHABETTİN *
(Avrupa Mektupları)

KOMPOZİSYON KONUSU

Çevremizdeki zararlı böcekler ve onlardan korunma yolları ve çevremizi temiz tutmak üzerine bir yazı yazınız.

---

* **Cenap Şahabettin** (1870 - 1934), tanınmış bir yazarımızdır. Şiirler ve nesirler yazmıştır. Eserlerinden bazıları: **Hac Yolunda, Avrupa Mektupları, Nesr-i Harp, Nesr-i Sulh** ve **Tiryaki Sözleri.**

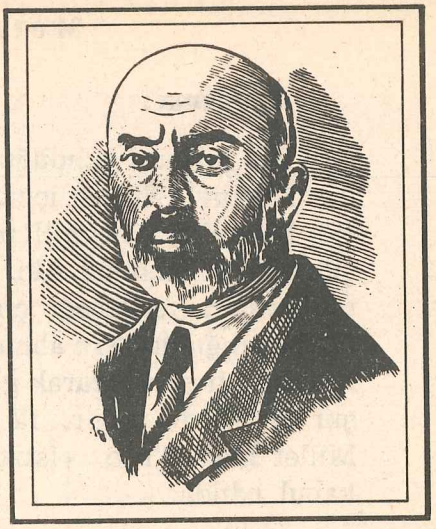

İSTİKLÂL MARŞI

(Bu şiirin aslı 10 kıtadır)

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana, olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

.....

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri «toprak!» diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı;
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

.....

Mehmet Âkif ERSOY *

---

* **Mehmet Âkif Ersoy** (1873 - 1936), tanınmış şairlerimizdendir. Şiirlerini **Safahat** isimli yedi ciltlik bir kitapta toplamıştır.

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Beş kıtasını okuduğunuz bu şiir, Devletimizin millî marşıdır. Kurtuluş Savaşı içinde (1921) Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı) bir millî marş yarışması açtı. Bu yarışmaya 724 şiir katıldı. Mehmet Akif Ersoy, beğenilen marşın şairine ödül olarak para verileceği için, önce bu yarışmaya katılmadı. Sonra, karşılığında para almamak şartıyla «Kahraman Ordumuza» başlıklı bir şiir yazarak gönderdi. Seçim Kurulu'nca en çok bu şiir beğenildi ve şiir, 12 Mart 1921 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce, «İstiklâl Marşı» adıyla, millî marş olarak kabul edildi.

İstiklâl Marşı'mız çalınır ya da söylenirken ayakta durularak saygı gösterilir.

Düşünceler :

1. Bayrağımızın daima dalgalanacağı hangi sözlerle anlatılmıştır? — 2. Bayrak neyin sembolüdür? — 3. Türk milletinin özellikleri nelerdir? Hürriyetine düşkünlüğü hangi kıtada belirtilmiştir? Açıklayınız. — 4. Bu marşın Kurtuluş Savaşı yıllarında yazıldığını belli eden sözleri gösteriniz. — 5. Ataların mızın vatanımız uğrunda kan döktükleri hangi sözlerden anlaşılmaktadır? — 6. **İstiklâl Marşı** sözünden ne anlıyorsunuz? İstiklâl Marşı'na niçin saygı gösterilir?

Kuruluş :

1. Okuduğunuz şiirde, mısraların sonunda **sancak, ocak, ancak** gibi, sesçe benzeyen kelimeler vardır; şiirlerin mısra sonlarında sesçe görülen benzerliklere **kafiye** denir. Kafiyeler anlamca farklı kelimelerdir. Şiirde kafiyeli mısraları gösteriniz. — 2. Şiirde mısralar dörder dörder gruplanmaktadır; bir şiirde mısraların 3-4 ya da daha fazla sayıda oluşturduğu kümelere **kıta** diyorduk. İstiklâl Marşı'mızın kaç kıtasını okudunuz?

Bundan önce incelediğiniz şiirlerin **hece vezni** ile yazıldığını görmüştünüz. İstiklâl Marşı'mız **aruz vezni** denen ayrı bir ölçü ile yazılmıştır.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Şafaklarda yüzen, alçakları uğratma** sözlerinde **yüzen, uğratma** kelimelerini, yazıdaki anlamına uygun birer eşanlamlı ile değiştiriniz. — 2. **Zincir vurmak, kefensiz yatan** (şehitler kefensiz gömülür) sözlerine birer eşanlamlı bulunuz.

Dilbilgisi: 1. Şiirden emir kipiyle çekilmiş beş fiil bulunuz. Niçin şiirin birçok yerlerinde emir kipi kullanılmış? — 2. Sekizinci mısrada «Hak» kelimesi neden büyük harfle yazılmıştır? — 3. «Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım» mısraında kullanılmış zarfları gösteriniz. — 4. Şiirde hangi kelimelerin ya da cümlelerin sonuna (!) işareti konmuş? Bu sözlerde kuvvetli bir hitap anlamı görüyor musunuz?

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Okulunuzda bayrak törenini nasıl yaptığınızı anlatınız.
2. «İstiklâl Marşı» şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un hayatını ve eserlerini inceleyerek birer ödev yapınız. İstiklâl Marşı'mızın tamamını okuyarak, beğendiğiniz mısralarını ödevinize ekleyiniz.

EL İŞLEMELERİ

İşlemecilik, insanların süsleme arzusundan doğan çok eski sanatlardan biridir. Memleketimizde işlemeciliğe yüzyıllardan beri önem verildiği bilinmektedir. İşleme, saraylarda kaftanlardan pabuçlara kadar her eşyaya uygulanmış, halk arasında da pek çok yayılmıştır. Eskiden, gelin olacak kızların en kıymetli çeyizlerini el işlemeleri teşkil ederdi; bir kız yatak takımından kaşık torbasına kadar her eşyasını işleyerek süslerdi. Bunlar bazı şehirlerimizde, düğün günü, bir köşede teşhir olunurdu.

İşleme yapan bir köylü kızın elindeki iğne, onun fırçası; ipekler de boyasıdır; modeli ise tabiattır. Bu saf ruhlu sanatkâr, çevresindeki her şeyi, elindeki kumaş üstüne, duyduğu, dilediği gibi işler. İşte bu duyuş ve işleyiş neticesinde birçok motifler meydana gelir. Bu sebepten, işleme motifleri, diğer sanatlardakinden çok daha çeşitlidir. Büyük şehirlerden, en ufak köylere kadar her evde bulunan gergef, muhitinden aldığı ilhamla, bir motif kaynağı olur. Halbuki çini, kumaş, halı gibi imalâthaneye, tezgâha bağlı sanatlarda bu motif zenginliğine rastlanmaz.

Türk işlemelerindeki motifler arasında en çok lâle, sümbül, karanfil, gül, menekşe gibi çiçekler; selvi, çınar, meşe, asma gibi ağaçlar; üzüm, nar, armut, kayısı gibi meyvalar; ay, güneş, bulut gibi tabiat varlıkları; köşk, saray gibi yapılar; bunlardan başka çadırlar, gemiler, iğri veya kırık çizgiler görülür.

Bu motiflerden bazılarına, eski zamanlarda da rastlanabilir; bazıları ise çok yenidir. Her milletin motifleri de ayrıdır. Onun içindir ki, el işlemelerinde, her zamanın ve her milletin zevkini görebiliriz.

Müzelerimizde, Türk işlemeciliğinin sanat ve zevk bakımından ne büyük başarılara erişmiş olduğunu gösteren pek çok eserler vardır. Bunlar arasında inci, zümrüt ve yakut ile işlenmiş olanlara sanatın birer harikası diyebiliriz. 30

Tahsin ÖZ
(Güzel Sanatlar dergisi)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Bu yazıda Türk sanatlarından hangisi ele alınmıştır? — 2. Bu güzel Türk geleneğinin hayatımızdaki yeri ve önemi nedir? — 3. «İğnenin fırça, ipliğin boya olması» sözünden ne anlıyorsunuz? — 4. Motif ne demek? İşlemelerde en çok hangi motiflere rastlıyoruz? — 5. İşlemelerimizin sanat bakımından yüksek olması, size ne anlatıyor? — 6. Bir milletin ve bir devrin zevki, işlemelerden nasıl anlaşılır?

Çeşit, kuruluş :

Yazar, el işlemeleri hakkında bazı bilgiler toplamış; bunları, kendi düşünceleri ile birlikte yazmış. Bunun gibi, okuyucuya bilgi ve fikir vermek amacıyla yazılmış yazılara **makale** denir. Makalelere gazete ve dergilerde çok rastlanır.

Her paragrafta hangi bilgiler üzerinde durulduğunu inceleyiniz.

Dil :

Kelimler, deyimler: 1. İşleme yaparken kullanılan araçların adlarını söyleyiniz. — 2. **İş, zevk, süs** köklerinden birer kelime türetiniz. — 3. **İmalâthane** yerine bugün hangi kelimeleri kullanabiliriz? — 4. **Motif** kelimesini, değişik anlamlarıyla cümlelerde kullanınız.

Dilbilgisi: 1. Üçüncü paragrafta kelimeler « , » ile ayrılmıştır; « ; »ün nerelerde kullanıldığını inceleyiniz. — 2. Aşağıdaki kelimelerden bazılarında eklerin d, c harfleri niçin sertleşmiş: **Çeşitler-den, tabiat-tır; evler-den, sebep-ten; boya-cı, sanat-çı.** — 3. **-gi, -ci, -de, -den** eklerini bazı kelimelere getirerek ünsüz harflerin sertleştiğini gösteriniz.

Bildiğiniz gibi, Türkçe alfabenin **ç, f, h, k, p, s, ş, t** harfleri serttir.

Eklerdeki c, d, g harfleri, sert ünsüzler yanına gelince sertleşir; ç, t, k olur.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Bir işleme bularak hangi eşya üzerine yapıldığını, motiflerini, renklerini kısaca yazınız.
2. Düğün, oyun, bayram gibi Türk geleneklerinden birini anlatınız.

SANATKÂRIN VERDİĞİ DERS

(Heykeltraş Rodin [Roden], yazarı, evine davet etmiştir. Şimdi atelyede bulunuyorlar.)

Atelye bütün bir hayat boyunca durup dinlenmeden arama ve çalışma mahsulü eserlerle doluydu.

Rodin bir gömlek giydi ve üstüne hemen bir işçi hali geldi. Bir sehpa önünde durdu. Yüksek bir ustalıkla şekil verilmiş, çamurdan bir kadın büstünün yaş örtülerini kaldırıp, açarak:

— Bu son eserimdir, dedi, hemen hemen bitmiş sayılabilir.

İri yapılı, geniş omuzlu, kır sakallı ihtiyar sanatçı, heykele iyice bakabilmek için biraz geriye çekildi.

— Evet, zannederim bitmiştir, dedi.

Fakat biraz daha göz gezdirdikten sonra mırıldandı:

— Omuzu üstündeki çizgi fazla sert... Müsaadenizi rica ederim.

Tahta bıçağını eline aldı; alet, yumuşak çamurun üzerinden hafifçe geçti ve omuza daha narin bir hal verdi. Rodin'in kuvvetli elleri canlanmış, gözleri parlamıştı. Heykelin şurasında burasında düzeltmeler yaptı; geriye çekildi, sonra garip sesler çıkararak sehpayı çevirdi.

Bazan gözlerinde bir zevk parlıyor, bazan kaşları çatılıyordu. Çamurları yoğuruyor, bunları heykele ekliyor, yapıştırıyor, bir kısmını sıyırıyordu.

Bu işler yarım saat, belki de bir saat sürmüştü. Bu süre içinde bana bir tek kelime bile söylemedi. Yaratmak istediği yüksek eserin hayalinden başka her şeyi unutmuştu; elindeki iş ile yapayalnızdı.

Nihayet bir kurtuluş nefesi alarak bıçağını attı ve sevgilisinin omuzuna bir şal örten bir insan kadar özene bezene, heykelin üstüne yaş bezleri örttü. İşini bitirdikten sonra, gitmek üzere yürüdü.

Tam kapıya yaklaşırken beni gördü. Dalgın dalgın yüzüme baktı, sonra hatırlayarak nezaketsizliğinden utandı:

— Affedersiniz, dedi, sizi unutmuştum, fakat bilirsiniz...

Elini tuttum, teşekkürle sıktım.

O gün, okullarda uzun yıllar öğrendiklerimden ayrı bir şey öğrenmiştim: İnsan, önündeki iş içinde kendini kaybedebilmeli; yaptığı iş ancak o zaman mükemmel olur. Gerçek başarıya ulaşabilmek için, bundan başka sihirli bir yol yoktur.

Stefan ZWEIG *
(Türk Dili dergisi)
Çeviren: Kasım Gülek

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

Yazar, heykeltraş Rodin'in atelyesinde geçen olayı anlatmaktaki asıl amacının ne olduğunu son paragrafta bildiriyor: «İnsan, önündeki iş içinde, kendini kaybedebilmeli» diyor. Bir yazının okuyucuya vermek istediği asıl fikre, **anafikir** dendiğini bilirsiniz. Anafikir, her yazıda böyle açıkça söylenmiş olmaz; onu okuyucu yazıdan çıkarır.

1. Okuduğunuz olay nerede geçiyor? — 2. Rodin kimdir? — 3. Hangi eseri düzeltiyor? — 4. Eseri üzerinde nasıl çalışıyor? Bir heykeli düzeltmek için yaptığı belli başlı işleri anlatınız. — 5. Heykeltraş işini bitirince ne yaptı? — 6. Yazar, Rodin'in çalışmasından nasıl bir ders alıyor?

Kuruluş :

1. Yazıya hangi olay veya evreden başlanmıştır? — 2. Anlatılmak istenen olayın hangi satırdan hangi satıra kadar sürdüğünü gösteriniz. — 3. Anafikrin yerini bulunuz ve bu bölümü bir daha okuyunuz.

* **Stefan Zweig** : Bkz. s. 34.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Sert çizgi** sözünde, **sert** kelimesine bir anlamdaş bulunuz. — 3. **Büst, heykel, anıt** kelimeleri arasındaki farklar nedir? — 3. «Kurtuluş nefesi», «elindeki iş ile yapayalnız» sözlerini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Bu son eserimdir» sözünde **bu** kelimesi neyin ismi yerine kullanılmış? — 2. Yazıda **bana, beni, sizi, kendini** kelimeleri hangi isimlerin yerini tutuyor? Bu kelimelere ne ad veririz? — 3. « — » işaretleri niçin kullanılmış?

KOMPOZİSYON KONUSU

Şu konulardan birini yazınız :

1. Tanıdığınız bir sanatçının dükkânını veya atelyesini anlatınız.
2. Bir işi başarabilmek için nelere dikkat etmek gerektiğini kısaca yazınız.

GENÇLİĞİN YETİŞTİRİLMESİ VE GÖREVİ

Türk milleti, Atatürk'ün gösterdiği yüce hedefe doğru bir hayli yol almış, nice büyük engelleri aşmıştır. Bugünün 51 milyonluk Türkiye'si, 1920'lerin 10 - 12 milyonluk Türkiye'sinden çok ileridedir. Fakat henüz, O'nun ülkü edindiği ve hepimizin özlemini çektiğimiz Türkiye'ye ulaşmış değiliz. Bilim ve teknoloji alanında atılımların giderek hızlandığı bir çağda, Atatürk'ün gösterdiği hedeflere ulaşabilmenin tek yolu, geleceğin güvencesi olan gençlerin iyi yetişmesidir.

Sakarya Savaşı'ndan hemen önce, düşman saldırısının Ankara yönünde, tehlikeli şekilde geliştiği günlerde Atatürk, Ankara'da Millî Eğitim Kongresi'ni* topluyor ve orada Türk gençlerinin iyi yetiştirilmelerinin önemine dikkati çekiyordu. Savaşın en çetin günlerinde bile, okul çağındaki gençlerin iyi yetişmesi, onun başlıca kaygılarından biri idi:

«Gelecek için hazırlanan vatan evlâtlarına, hiçbir güçlük karşısında yılmayarak, tam bir sabır ve metanetle çalışmalarını ve öğrenim gören çocuklarımızın ana ve babalarına da yavrularının öğrenimlerinin tamamlanması için hiçbir fedakârlıktan çekinmemelerini tavsiye ederim. Silâhıyla olduğu gibi dimağıyla da mücadele zorunda olan milletimizin, birincisinde gösterdiği kudreti, ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur.»

Türkiye Cumhuriyeti'ni, bu Cumhuriyetin temel ilkelerini gerçekleştiren çağdaşlaşma atılımlarını, iç ve dış tehlikelere karşı korumağa kararlı; «erdemli», «yüksek karakterli», «bilimden güç alan», «fikir eğitimi ile olduğu gibi, beden eğitimi ile de yeteneklerini geliştirmiş», «güzel sanatları seven», «yorulmak bilmez derecede çalışkan» bir gençlik yetiştirmek devletin başta gelen görevleri arasındadır.

«Çalışma görevi ve gençlerin çalışkan olmaları», Atatürk'ün, üzerinde en çok durduğu konulardan biridir. Atatürk'e göre, her kişi, kendi yetenekleri ve gücü ölçüsünde, kendisinin, ailesinin, milletinin, insanlığın geleceği açısından yararlı sonuçlar doğuracak şekilde çalışmak zorundadır. Atatürk, çalışma konusunda, kendi el yazısıyla, şunları yazmıştır:

«Çalışmaksızın, fikrî gelişme ve ahlakî olgunlaşma mümkün değildir. 'Tembellik, bütün kötülüklerin anasıdır.'»

Turhan FEYZİOĞLU
(Türk Dili dergisi)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Kongre: Bir konu üzerinde uzmanlarca yapılan toplantı. Atatürk, yazıda geçen eğitim kongresini 16 Temmuz 1921'de toplamıştı. Sakarya Savaşı da 23 Ağustos 1921'de yapılmış ve 22 gün sürmüştür. Yazar, bundan dolayı kongrenin zamanı konusunda «Savaşın... tehlikeli şekilde geliştiği günlerde...» demektedir.

Olaylar, düşünceler :

1. Yazar, ilerlediğimizi söylüyorsa da bunu yeterli buluyor mu? — 2. Milletimizi, Atatürk'ün gösterdiği hedeflere ulaşmış sayabilir miyiz? Bu hedeflere varmak için hangi ilkeler doğrultusunda hareket etmeliyiz? Açıklayınız. — 3. Atatürk'ün savaş içinde eğitim kongresi yapması, size ne anlatıyor? — 4. Bu kongrede söylediği sözü açıklayınız. — 5. Atatürk gençlikte en önemli olarak hangi niteliği görmek istemiştir?

Kuruluş :

Bu yazı, gençliğin eğitimine Atatürk tarafından verilen önem üzerinde duruyor. Bu fikir, her paragrafta neler söylenerek ispatlanmıştır? Belirtiniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Çağdaşlaşma** ne demektir? — 2. **Yüksek karakterli; bilimden güç almak** sözlerini açıklayınız.

— 3. **Fikir eğitimi, beden eğitimi** farklarını açıklayınız. Bu iki eğitimin ilgisini belirtiniz.

Dilbilgisi: 1. Son paragrafta tek tırnak ' ' işareti niçin kullanılmıştır? — 2. Birinci paragrafta «O'nun ülkü edindiği...» sözünde, «O» zamiri kimin yerini tutar? Bu zamir, neden « ' » işareti ile ayrılmıştır? — 3. «Türk genci, çalışkan insanlar, beden eğitimi, geleceğin güvencesi» tamlamalarından isim ve sıfat tamlamalarını ayırınız.

KOMPOZİSYON KONUSU

«Tembellik, bütün kötülüklerin anasıdır» sözü sizce doğru mu? Düşündüklerinizi yazınız.

GEMİCİLER

.....

— Üç direkli bir gemi!
Kaptan sordu gür sesiyle:
— Bandırası belli mi?
— Venedikli!
Bu söz bütün göğüsleri dolaştı:
— Venedikli! Venedikli! Son saatin yaklaştı.
— Canlar! dedi Gamsız Reis, açık olsun bahtımız!
Bir ağızdan cevap verdik:
— Baht açıktır, hazırız!
Karşılaştık... Kara Hasan nara attı:
— Alarga!
Hey yaradan! Ne keyifli başlıyordu bu kavga!

Düşman kuduz köpek gibi ölümüne saldırdı;
Onlar «Huura!», bizimkiler «Allah Allah!» bağırdı.
Ve hep birden uğuldadı lombarların topları,
Parçalandı Venedikli gemisinin lombarı.

Kanatlanmış bir aslandı bizim «Deniz Ceylanı»;
Sağdan soldan atılarak şaşırtırdı düşmanı.
Tam vaktinde rampa edip güverteye atladık;
Tanrı bilir yaman vurduk, iyi kılıç salladık!

On altı «can» şehit verdi bizim yiğit dayılar,
Venedikli?... Onu sorma; kaç kişidir kim sayar!
Doğrusu çok alın teri döktük ama değerdi,
Neşe veren kısmetimiz yorgunluğu giderdi.

Enis Behiç KORYÜREK *

Açıklama :

Türkler her alanda olduğu gibi, denizcilikte de üstünlük göstermişlerdir. Türkler, Akdeniz'i yüzyıllarca egemenlikleri altında tutmuşlardır. Yukarda okuduğunuz şiir, Türk denizcilerinin bir savaşını anlatmaktadır.

* **Enis Behiç Koryürek** (1891 - 1949), tanınmış şairlerimizdendir. Şiirlerini **Miras** adlı kitapta toplamıştır.

BİR İŞ ADAMI

(Finlandiya'da basit bir yumurta satıcısı olan Thomas Gulbe [Tomas Gulbe], bir gün, «Robinson Crusoe» hakkında bir konferans dinler. Robinson'un, çaresizlik içinde mücadele ederek yaşama imkânları bulmuş olmasından ders alır ve işini genişletmeye çalışır.)

Thomas Gulbe köy köy dolaşıp yumurta toplamağa başladı. Her köy veya kasabada kapı kapı dolaşır ve her evden 2-3 veya 8-10 yumurta satın alırdı. Gulbe, aldığı yumurtalara karşılık köylülere para yerine, onların işine yarayabilecek ve hoşlarına gidebilecek ufak tefek eşyalar verirdi.

Fakat Thomas Gulbe yumurtaların yalnız en tazesini seçerdi. Üç günlük yumurtaları bile bayat diye almazdı.

Toplanan binlerce yumurtayı sandıklara dizerek yabancı memleketlere gönderirdi.

Her yumurtanın üstüne T. G. harfleri, yani Thomas Gulbe markası, yanına da tarih basılırdı.

Bir sene sonra Londra, Paris ve Berlin'in en büyük lokantaları T. G. markalı yumurta aramağa başladılar.

Yol masrafı fazla olduğundan Thomas Gulbe, Finlandiya'nın her tarafına gidemiyordu. Buna bir çare bulundu. Muhabere ederek memleketin içinde mükemmel bir teşkilât kurdu. Bu, esasında çok basit fakat çok geniş bir teşkilâttı. Gulbe, memleketi bölgelere ayırdı. Her bölgeyi Romen rakamlarıyla işaretledi. Bu bölgelerde kendisiyle muhabere eden adamlarına da Latin rakamlarıyla numaralar verdi ve bunları Romen rakamlarının yanına ilâve etti. Bu rakamların yanına da yumurta satan ailelerin baş harflerini işaret etti.

Yumurta satmak isteyenler, her sabah bir gün evvel kendi evlerindeki veyahut komşu evlerdeki tavukların yumurtladıkları yumurtaları getirirler ve Gulbe'nin memuruna teslim ederlerdi.

Bir memur her gün topladığı birkaç yüz yumurtanın üzerine bölgenin, kendisinin ve ailenin işaretlerini, mürekkeple yazdıktan sonra, derhal Thomas Gulbe'nin yumurta depolarının bulunduğu Abo şehrine gönderirdi. Orada da yumurtalar hemen sandıklara, aralarına talaş konarak yerleştirilir ve vapurlara sevk edilirdi. Bu teşkilât sayesinde Paris, Londra, Breslav, Anvers, Berlin lokantalarında müşterilere iki üç günlük taze yumurta verilebilirdi.

Eğer bu yumurtalardan birisi bozuk çıkarsa, Gulbe ticarethanesine şöyle bir mektup gönderilirdi:

«15 Nisan, VII, 15, M. işaretli yumurta bozuk çıkmıştır.»

Gulbe ticarethanesinde iki üç dakikalık bir araştırma neticesinde anlaşılırdı ki, VII numaralı Kuopio kazasından, 15 numaralı memurun, Madam Makinen'den aldığı yumurta bozuk çıkmıştır. Derhal memura bir mektup yazılır ve bunda «15 Nisanda, Madam Makinen'den alınan yumurta bozuk çıkmıştır. Tekerrürü halinde bir daha kendisinden yumurta satın alınmayacağını ihtar ediniz» denirdi.

On sene sonra Thomas Gulbe, Finlandiya'nın yumurta kralı oldu. Londra, Hamburg ve başka şehirlerde yumurtaları muhafaza için yaza mahsus soğuk hava depoları ve kışa mahsus kaloriferli mahzenler tesis etti.

Finlandiya'nın her vilâyetinde tavuk besleme merkezleri kurdu. Burada damızlık olarak yetiştirilen cins tavuklar ucuz fiyatla köylülere satıldı.

Thomas Gulbe, yumurta ticaretiyle birlikte av kuşları, kümes ve av hayvanları ticaretine de başladı. Gulbe çoktan beri milyonerdi.

Grigori PETROF
(Beyaz Zambaklar Memleketinde)
Çeviren: Ali Haydar Taner

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Okuduğunuz yazının konusunu özetleyiniz. — 2. T. Gulbe'nin sattığı malın aranmasına sebep nedir? — 3. Mal toplamak için nasıl bir teşkilât kurdu? — 4. Bozuk mal satanı nasıl bulurdu? — 5. Thomas Gulbe'nin başarısının iki sebebi vardır; bunları siz söyleyiniz.

Kuruluş :

1. Mektupların iş hayatında ne kadar önemi olduğunu bilirsiniz. Burada iki iş mektubu var; bunları bulunuz. Bu mektupların, daha önce okuduğunuz mektupla başlıca farkı nedir? — 2. Thomas Gulbe'nin kurduğu teşkilât hangi paragrafta anlatılmış?

Dil :

Kelimeler: Şu kelimelerden uygun gördüklerinizi aşağıdaki cümlelerin boş yerlerine koyunuz. Yakın anlamlı kelimelerin hangisini seçmek gerektiğine dikkat ediniz: **Lokanta - yemekhane, taze - günlük, muhabere - konuşma, marka - isim, dizmek - basmak, teşkilât - ticarethane.**

1. Yumurtaların ..... olanı seçilirdi. — 2. Bunlar sandıklara ..... — 3. Gulbe kurduğu ..... sayesinde başarı kazandı. — 4. Alıcılar, yumurtalarda Gulbe'nin ..... ararlardı. — 5. Gulbe teşkilâtıyla ..... ederdi. — 6. Avrupa'da büyük ..... bu yumurtaları ararlardı.

Dilbilgisi: 1. T. G. harfleri hangi kelimeler yerine kullanılmıştır? Bir kelime yerine kullanılan bir veya birkaç harfe **kısaltma** denir. Buna birkaç örnek de siz veriniz. — 2. «2-3», «8-10» rakamları arasına konan « - » işareti ne gösterir? — 3. Ayrı ve bitişik yazılan «de»lere, okuduğunuz yazıdan üçer örnek gösteriniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Tanıdıklarınızdan bir sanatkârın, esnafın veya tüccarın günlük hayatını kısaca yazınız.

2. Başka bir yerden mal isteyen veya oraya mal gönderildiğini bildiren iki iş mektubu yazınız.

SU

(Uzun yıllar Büyük Sahra'da posta uçaklarının pilotu olarak çalışmış olan yazar, çölde suyun önemini anlatıyor.)

İşte size, ömürlerinde bir tek ağaç, bir tek çeşme, bir tek göl görmemiş insanlar! İçinde ırmaklar akan bahçeler bulunduğunu yalnız Kur'an'dan öğrenmişler.

Bu insanlardan bazılarını, birkaç hafta önce Savoie (Savva) da gezdiriyorlarmış. Kılavuz onları gürül gürül akan bir çağlayanın başına götürmüş; aptallaşıp bakakalmışlar.

Kılavuz:

— Hadi içiniz! demiş.

Demek hem de tatlı ve temiz!

Su!... Çölde en yakın kuyuya varmak için nice günler yürümek gerekir. Kuyu bulunsa da, içindeki kurtları, pis çamurları temizlemek için nice saatler lâzımdır. Su!... Her yerde bulunur mu o! Mağripli* çocuklar, ellerinde birer konserve kutusu, para değil, su dilenirler:

— Biraz su ver! Ne olur su!

Sen, ey ağırlığınca altına bedel olan su!

Herhangi bir yerde yağmur yağmaya görsün, Sahra'yı muazzam bir göç manzarası kaplar. Kabileler birkaç yüz kilometre uzaklardan, kumlarda bitecek otlara doğru yola düşerler... Halbuki Port-Etienne* (Port Etiyen) e on yıldan fazla bir zamandan beri düşmemiş olan o cana derman su, işte bu çağlayanda, sanki çatlamış bir sarnıçtan boşanırcasına, gürül gürül akıyor.

Kılavuz:

— Artık gidelim, demiş.

Fakat onların kılı bile kıpırdamamış:

— Bırakın, biraz daha bakalım!

Ağızlarından tek kelime bile çıkmıyormuş; ciddî, bu muazzam sırrı seyre dalmışlar: Dağın kenarından akan şey, onlara göre hayattı; insanların kanıydı. Burada bir saniye içinde akan su, tuz çöllerinin, serapların sonsuzluğuna gömülmüş, susuzluktan deliye dönmüş o kervanlara baştan başa yeni bir hayat verebilirdi. Allah, kudretini burada gösteriyordu; insan ona arkasını dönebilir miydi?

— Görülecek başka şey yok, demiş kılavuz, hep böyle akıyor.

— Bekleyelim biraz.

— Neyi?

— Sonunu.

Bu kadar bol su görmemiş olan bu zavallılar, meğer çağlayanın biraz sonra biteceğini sanıyorlarmış.

Antoine de Saint-EXUPÉRY *
(İnsanların Dünyası)
Çeviren: Vedat Günyol

Açıklama :

Mağripli: Afrika'nın kuzeyinde, Mısır'ın batısında bulunan memleketler halkı. — **Port-Etienne (Port Etiyen):** Afrika'nın batı kıyısında bir şehir.

KOMPOZİSYON KONUSU

Suyun hayatımızdaki önemini anlatan bir ödev yazınız.

* **Antoine de Saint-Exupery** (Antuvan dö Sent Eksüperi) (1900 - 1944), Fransız pilotu ve yazarıdır. Uçakla yaptığı yolculuklara dair eserleriyle tanınmıştır. **Gece Uçuşu, Savaş Pilotu, İnsanların Dünyası, Küçük Prens** adlı eserleri dilimize çevrilmiştir.

DÖŞEMELER

(«Tatarcık» romanının kahramanı olan Lâle, aydın bir kızdır. Amerikalı Helen Barkley [Berkley] ile tanışmıştır, şimdi onu evine getiriyor.)

Lâle, evin bahçe tarafındaki kapısını açmaya çalışırken, bir zaman Mis Barkley'in suallerine cevap vermedi. Kapıyı açar açmaz, arkasında bulunan arkadaşının «Ne güzel! Ne güzel!» dediğini duydu.

Hakikat, sofanın nihayetinde açık duran kapının çerçevelediği manzara pek lâtifti. Karşı yakada, sırtını yamaca dayamış birkaç aşı boyalı yayvan yalı, önlerindeki mavi sulara gölge salmış; bu taraftaki Boğaz suları güneşle oynaşarak akıp gidiyor.

Lâle'nin evi, bu sofraya açılan dört oda, arkasında mutfak ve saireden ibaretti. Sofa onların hem yemek yedikleri, hem de oturdukları ve misafir kabul ettikleri bir nevi salondu. Bu mütevazi yurt, Amerikalı kıza birdenbire güzelliğin en sade fakat en olgun şekillerini yaratabilecek insanların eseri gibi göründü.

Deniz tarafında, karşılıklı iki alçak minderin üstü, yaylalarda bahar günleri açan binbir çiçek renkli yerli kilimlerle örtülüydü. Pencerelerde şilebezinden, mavi perdeler vardı. Krem örtülü yuvarlak bir masanın üstüne, yeşil bir kavanoz içine bir kucak kır çiçeği konmuştu. Duvarlar yeni badanalı, tahtalar siline siline pamuk gibi beyaz... Boğazın ferah aydınlığı içinde gözü gönlü okşayan bir köşe... Hava müphem bir sabun, deniz ve ot kokuyor.

... Bebek'te gördüğü yeni zenginlerin evleri, bazan zevkli, ekseri zevksiz, mukallit ruhlu insanların yurdu hissini vermişti. Hattâ orta halli iki gencin evi de bu fikrini teyid etmişti. Ne eskisi, geçmiş bir medeniyet hissini veriyor, ne yenisi ölü bir mazinin üstüne aşılanan bir Avrupalılıktan ileri gidiyor.

Helen, Türklerin bir medeniyeti olabileceğini zaman zaman halkın terbiyesinden ve vekarından sezmiş ve kendi kendine: «Türklerin göründüğünden fazla bir tarafı olacak» demişti.

Bugün bu sofa ve üstüne açılan odalarda bu medeniyet ve zevk zeminini biraz daha kuvvetle duymuştu.

Halide Edip ADIVAR *
(Tatarcık)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

Bir evin döşenişi, onun içinde oturanların zevkini, bilgisini ve görgüsünü gösterir; daha ileri giderek, bir milletin ev döşeyişi, o milletin medeniyetini gösterir diyebiliriz. Onun için bu yazıdaki yabancı kadın, Lâle'nin ev döşeyişine bakarak, Türklerin medenî bir millet olduklarına hükmediyor.

1. Açık duran kapıdan görünen manzarayı anlatınız. — 2. Evin odaları nasıl düzenlenmiş? — 3. Sofadaki döşemeleri tarif ediniz. — 4. Eski eşyalardan, geçmiş bir medeniyet anlaşılır mı? Nasıl? — 5. «Avrupalılık aşılamak» sözünden ne anlıyorsunuz? — 6. Bir evin iyi döşenmesi ne demektir? (Eşyanın ihtiyacı karşılamasını, eve yerleştirilmesini vb. düşününüz.)

Çeşit, kuruluş :

Bu yazıda, evden görülen manzara ve evin içi anlatılıp gözlerimiz önünde canlandırılıyor; buna **tasvir** denir. Romanlarda, hikâyelerde, seyahat yazılarında tasvirlere çok rastlanır. Okuduğunuz yazı da bir romandan alınmıştır.

1. Evden görülen Boğaz manzarası hangi paragrafta tasvir edilmiş? — 2. Evin tasvir edildiği paragrafı da gösteriniz.

* **Halide Edip Adıvar** (1882 - 1964), kadın romancılarımızdandır. **Handan, Ateşten Gömlek, Sinekli Bakkal, Tatarcık** adlı eserleri tanınmıştır.

Dil :

Kelimeler, deyimler : 1. **Minder, sedir, kanepe, divan, koltuk** adı verdiğimiz döşeme eşyalarını tarif ediniz. — 2. «Mukallit ruhlu insan,» «medeniyet ve zevk zemini» sözlerini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Minderlerin üstü kilimlerle örtülü», «Duvarlar yeni badanalı», «Tahtalar beyaz». Bu cümlelerin yüklemleri **örtülü, badanalı, beyaz** kelimeleridir. Yüklemleri isim soyundan olduğu için bu cümlelere **isim cümlesi** deriz. Yüklemleri fiil olan cümlelere **fiil cümlesi** dendiğini bilirsiniz. — 2. Siz de iki isim cümlesi bulunuz. — 3. İsim cümlelerinin yüklemleri sonunda, çok zaman ekfiil denen bir ek bulunur: «Kapının çerçevelediği manzaralar pek latif-**ti**», «Sofa, misafir kabul ettikleri bir nevi salon-**du.**» Bu cümlelerde **-ti, -du** biçiminde görünen ekler, ekfiildir ve ekfiilin di'li geçmiş zamanını anlatır. İsim soyundan olan isim, sıfat, zamir, zarf gibi kelimelerin cümlelerde yüklem olarak kullanılmasını sağlayan eklere, **ekfiil** denir. Ekfiilin geniş zaman ekleri, (kişi sırasıyla) şunlardır: **-im, -sin, -dir, -iz, -siniz, -dirler.** Bu ekler **değil** kelimesiyle olumsuzlaştırılır: «Hasta değil-im» gibi.

Ekfiil geçmiş ve şart anlamı da verir: Hikâye zamanı: **idi** (hasta idi), rivayet: **imiş** (Hasta imiş), şart: **ise** (Hasta ise) çekimleriyle yapılır.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. «Aslan yatağından belli olur» atasözü ile ne anlatılmak istendiğini açıklayınız.

2. Siz de oturduğunuz odayı, sınıfınızı ya da sevdiğiniz bir yeri tasvir ediniz.

SELİMİYE

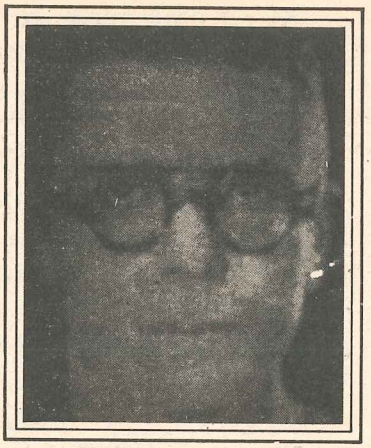

Selim'lerden kalma muhteşem miras,
Sinan'lardan kalma şanlı hediye;
Kuvvetin tuğrası, sanatın mührü,
Kubbeler kubbesi bir Selimiye.

İşte tarih, işte Batıyla Doğu...
Görenler göstersin böyle bir kuğu!
Onu günler tanır, geceler tanır
Dal gibi ince dört minaresinden...
Sanırlar ki toprak ananın sütü
Fışkırır toprağın fıskıyesinden.

İlhamın, emeğin piri ne yaman
Bilmeceler koydu taşlar altına;
Nesiller hayran, asırlar hayran
Bu kurşun, bu mermer saltanatına.

Dikmişler vererek sanki el ele
Selim'le Sinan
Şu dalga dalga
Dağların önüne bir dalgakıran.

Duvarlar, sütunlar ve minareler,
Başlıbaşına birer eser her biri.
Duvarlar, sütunlar ve minareler
Duruyor taptaze, dimdik, dipdiri!

Ne bir el sürçmesi, ne de bir yanlış;
Ki en ufak zerre kımıldamamış
Kıl kadar ileri, kıl kadar geri...
Her parça beğenmiş konduğu yeri.

Yandı kandillerin, yazıldı mahyan;
Yine pırıl pırıl kuruldu sofran;
Yüreklerimizi yıkadı billûr
Avizelerden içtiğimiz nur.

Bildir çinilerin körpeliğinde
Konuşan dili:
Mavi, Akdeniz
Mavisi; yeşili Kıbrıs Yeşili

Arif Nihat ASYA *

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

Okuduğunuz şiir, Türk mimarlığının büyük ve güzel eserlerinden biri olan, Edirne'deki Selimiye camii için yazılmıştır. Bu cami, Padişah II. Selim devrinde, Mimar Sinan tarafından yapılmış ve 1574 tarihinde bitirilmiştir.

1. Selimiye camiine niçin «muhteşem miras, şanlı hediye» deniyor? — 2. Minareler neye benzetilmiş? — 3. «Taşlar altına bilmeceler konması» ne demek? — 4. Mimar Sinan'ın ustalığı bu yapıdan nasıl anlaşılıyor? — 5. Bu eserin zamana dayanması neden ileri geliyor? — 6. Bu camiye giren insanların içinde uyanan duygular hangi sözlerle anlatılmıştır?

Kuruluş :

Bu şiirde: 1. Caminin değerini, — 2. Yapının sağlamlığını, — 3. İçine girenler üzerinde etkisini anlatan kıtaları gösteriniz.

---

* **Arif Nihat Asya** (1904 -1975), şiirleriyle tanınmıştır. **Yastığımın Rüyası, Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor** adlı eserleri önemlidir. Bütün eserleri **Şiirler** adlı bir kitapta toplanarak yeniden basılmıştır.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Şair bu camiyi ne bakımdan **kuğu**'ya, **dalgakıran**'a benzetiyor? — 2. Bu yapıya «kuvvetin tuğrası, sanatın mührü» denmesi, size ne anlatıyor? — 3. «İlhamın, emeğin piri» sözüyle kim kastediliyor? — 4. «Kurşun, mermer saltanatı» sözünün anlamını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. **Taptaze, dimdik, dipdiri** sözlerinin anlamlarını başka şekillerle anlatınız; anlamları **taze, dik, diri** kelimelerine göre daha kuvvetli olan bu türlü sıfatlara **pekiştirme sıfatı** denir. — 2. **İnce, mavi, yeşil** sıfatlarından pekiştirme sıfatı yaparak cümlelerde kullanınız. — 3. Yirmi üçüncü mısrada «Ne..... ne.....» kelimeleri, söze olumlu bir anlam mı veriyor, olumsuz anlam mı?

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Yurdumuzdaki eski eserleri ne bakımlardan korumamız gerektiği üzerinde sınıfta konuşma yapınız.

(Bu konuşmada eski eserlerin tarih, turizm ve sanat bakımlarından değerlerini göz önünde tutunuz.)

2. Mimar Sinan'ın hayatı, kişiliği, sanatı ve eserleri üzerine bilgi toplayarak kısaca yazınız.

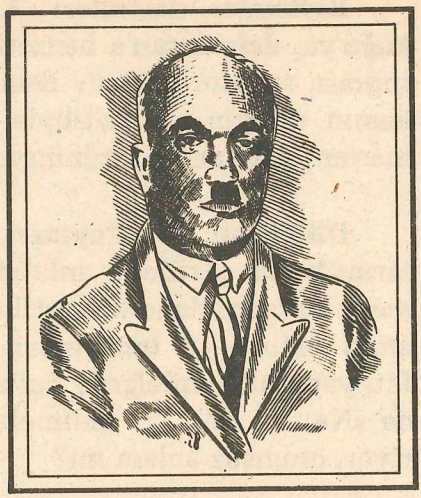

HAYVANLAR ARASINDA

Paris'in büyük hayat sıtmasına tutulduktan sonra yapmağa hiç vakit bulamayacağım bu ziyarete ilk günümü vermeği uygun buldum. İndiğim otelden pek uzak olmayan hayvanat bahçesini görmek istiyordum.

Eylül sonunun bu kapanık ve serin gününde bahçenin bütün ağaçları durgun ve karanlık... Havuzların suları, bulutlu göğün akisleriyle kirli bir katran renginde... Neşesiz fıskıyeler, havada tutunamıyor... Derinden derine, perişan kuş feryatları, bin tempoda hayvan bağırmaları işitiliyor. İnsan daha kapıdan girerken bir gurbet ve ıstırap bahçesinin eşiğine ayak bastığını anlıyor.

Evvelâ kuşların bulunduğu tarafa saptım. Birer büyük oda genişliğindeki kafeslerinde, Hindi Çini'den getirilmiş, leylek biçiminde birtakım tüyleri dökük kuşlar, boyunlarını çekmiş, nihayetsiz bir hüzün içinde düşünüp durmakta. Bu bedbahtların kafesi yanında, açık bir saha üzerinde dikili kazıkların ucundaki halkalara tünemiş renkli papağanlar, kafeslerde mahpus hasretli kuşların havaya dağıttığı anlatılmaz elemi bir dereceye kadar azaltıyor. Daha biraz ötede, başka bir büyük kafesi dolduran uzak Senegale (Senegal) kuşları, renkli tüyleriyle, bir sonbahar bahçesinin keskin çiçeklerini andırıyor. Daha ötede, yine büyük bir kafeste hasta ve dargın akbabalar var. Hepsi de yüzlerini duvara çevirmiş, uyuyor gibi duruyor.

Maymunlar tarafına geçtim:

İki genç şempanze, demir parmaklıklar arkasında birbirine sarılmış, ağlayan ve hıçkıran, felâket görmüşlerin sallanışı ile, mütemadiyen sallanıyor. Ne hazin şey!

Kafesinde tek başına yaşayan bir goril, biraz açılmak ve ısınmak için olacak, ikide bir, tavandan sarkan trapeze takılarak, birkaç jimnastik hareketi yaptıktan sonra tekrar büzüldüğü köşeye dönüyor. Hele diğer bir kafeste bir Cezayir maymunu ailesinin hatırası, yüreğimde daima kanayan bir yara halinde kalacak: Anne, bir aylık yavrusunu bağrında sıkmış, ısıtmağa çalışıyor ve dalgın, boş, ümitsiz gözlerle bu esmer ve yabancı göğe bakıp düşünüyor. Ne talihsiz bir anne çehresi!

Teessürüm, tahammül kabiliyetimi aşmıştı. Artık kafeslerin önünde çok durmadan geçiyordum: İşte mütemadî bir dil hareketiyle mahpeslerinin demir çubuklarını aşındırmaya çalışan ayılar; işte kızgınlık ve hiddetten kendi etine dişini geçirmeğe çalışan hiddetli bir pars; işte, serbest olsa, bir atılışta kan ve kemik yığınına döndürebileceği gülünç bir seyirci kalabalığına esir çehresini göstermemek için, ısrarla duvar tarafına dönen, mağrur bir Bengal kaplanı!...

Yılanları ve timsahları da derin uykularında seyrettikten sonra bahçenin Seine (Sen) nehri tarafına açılan kapısından çıkmadan evvel, heykeltraş Frémiet (Fremiye) nin, bir ayı yavrusu avcısı ile iri bir ayı anasının kanlı kucaklaşmasını temsil eden tuncu önünde durdum. Esir ve gurbete düşmüş hayvanların şifasız ıstırabından akan zehirle dolan ruhum, serbest canavarın zalim insan üzerindeki zaferini gösteren bu eseri seyretmekle bir parça ferahladı.

Ahmet HAŞİM *
(Bize Göre)

Açıklama :

Yukardaki yazıda, hayvanat bahçesini gezen yazarın duygularını okudunuz. Birçok insanların hoş vakit geçirebileceği böyle bir bahçede yazar üzüntü duyuyor; çünkü hayvanlara yapılan eziyetten hoşlanmıyor. Onun içindir ki, bahçe kapısında gördüğü heykel, hayvanların insanlara üstünlüğünü temsil ettiği için, yazarın hoşuna gitmiştir.

* **Ahmet Haşim** (1885 - 1933), şiir ve nesirleriyle tanınmıştır. Eserlerinden bazıları : **Piyale** (şiirler), **Göl Saatleri** (şiirler), **Bize Göre, Gurabahane-i Laklakan, Frankfurt Seyahatnamesi** (nesirler).

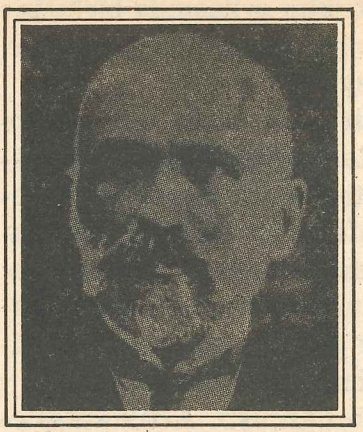

ÇEMEN TEPE'DE

Yaşları yirmi ile yirmi beş arasında altı arkadaştılar. Vatanın, kendi hayatı için evlâtlarını silâh başına çağırdığı tehlike gününde, devam ettikleri mektepleri terk ederek, zabit namzedi olmaya koşmuşlardı.

Çanakkale'ye gittiler...

Bir gün, Çemen Tepe önüne yirmi İngiliz zırhlısı geldi ve dakikada bin beş yüz altmış mermi serpen iki yüz kırk topunu saatlerce buraya yöneltti... Tepeye adım adım ilerlemekte olan düşmanı, her ne suretle olursa olsun, eski mevzilerine atmak lâzımdı. Bir an tereddüt, Türk'ün payitahtını devirebilirdi. Mıntıkanın kumandanı, en tehlikeli noktalarda bulunan bir alayın siperlerine doğru ilerledi:

— Bu alayı düşman üstüne saldırtacak zabitleriniz yok mu? diye bağırdı.

Zabit namzedi olmaya koşmuş olan o altı genç, bir akşam evvel yazıp bestelemiş oldukları:

«Bu toprağı Türk'ün kanı yoğurdu,
Annem beni bugün için doğurdu»

şarkısına bir ağızdan başlayarak siperlerden dışarı fırladılar. Bu işaret, o askerin zaten heyecana hazır olan, doğuştan kahramanlığını coşturmaya kâfi gelmişti; hepsi birden âni bir hücumla ileri atıldılar ve altı gencin mübarek naaşları üzerinden ettikleri hücum ile, İngilizlerin elindeki mevzileri tekrar aldılar.

Binlerce senedir icat edilen her taarruz silâhının, Çanakkale'deki askerimizin göğüsleri üstünde kırıldığını gördüğüm

ve işittiğim günden beri eski kahramanlık destanlarına inanır oldum. Türk milletinin bu altı şehidiyle, onların ölen ve kalan arkadaşları, gözlerimin önünde bir destan tarihi yaşattılar.

Kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir.
Süleyman NAZİF *
(Batarya İle Ateş)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

Birinci Dünya Savaşı'nda düşman kuvvetleri, Boğazları geçmek ve İstanbul'u almak için Çanakkale'ye saldırmışlardı. Atatürk'ün de komutanlık ettiği bu bölgede askerlerimiz, bütün dünyanın takdir ettiği kahramanlıklar gösterdiler.

1. Okuduğunuz olay nerede ve ne zaman geçmiştir? — 2. Bu altı genç, cepheye gitmeden önce ne işle meşguldüler? — 3. Düşman saldırısının şiddetini anlatan bir rakam söyleyiniz. — 4. Türklerde vatan sevgisini düşünerek altı gencin niçin ileri atıldığını açıklayınız. — 5. Yazar, Çanakkale'deki askerlerimize niçin: «Destan tarihi yaşattılar» diyor? — 6. Siz bir Türk genci olarak bu yazıdan nasıl bir sonuç çıkardınız?

Kuruluş :

Yazarın bu yazıyı yazmaktaki amacı, altı gencin kahramanlığını anlatmak ve övmektir. Yazıda bütün olaylar ve sözler bu amaç çevresinde birleştirilmiş; aykırı ve yabancı bir düşünceye ve olaya rastlanmıyor. Yazıda fikirlerin ve olayların bir anafikir çevresinde toplanmasına **birlik** denir. Birlik bir yazı için çok gerekli bir niteliktir.

1. Bu yazıyı üç bölüme ayırınız. — 2. Her bölümdeki fikri açıklayınız.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Namzet, zabit, mektep, payitaht, ikmal** yerine bugün kullandığımız kelimeleri söyleyiniz. — 2. **Tereddüt, âni, zırhlı, icat** kelimelerini birer cümlede kullanınız.

* **Süleyman Nazif** (1870 - 1927), şiirler ve nesirler yazmıştır. Eserlerinden bazıları : **Batarya İle Ateş, Malta Geceleri.**

Dilbilgisi: 1. «Altı arkadaş», «bin üç yüz altmış beş mermi», «binlerce sene» sözlerinde isimler hangi sıfatlarla tamamlanmış? Bu sıfatlar ne çeşit sıfattır? — 2. **Tehlikeli, daha tehlikeli, en tehlikeli** sözlerinden hangisi kuvvetli? — 3. **En, daha, kadar** kelimelerini, iki şeyi karşılaştırarak cümlelerde kullanınız. — 4. Şu cümlelerdeki fiillerin etkileri başka bir varlığa geçiyor mu? Yoksa özne üzerinde mi kalıyor? «Zabit namzedi olmaya **koşmuşlardı.**» «Alayın siperlerine doğru **ilerledi.**» «Bu toprağı Türk'ün kanı **yoğurdu.**» «Mevzileri tekrar **aldılar.**» Bu cümlelerde **koşmak, ilerlemek** fiilleri, özneler üzerinde kalıyor; oysa **yoğurmak** işi "toprağa", **almak** işi ise "sipere" geçiyor. Etkisi başka bir varlığa geçen fiillere **geçişli,** özne üzerinde kalan fiillere **geçişsiz fiil** denir. Geçişli fiiller cümle içinde nesne ile kullanılır. Niçin?

Geçişli ve geçişsiz fiillerle ikişer cümle kurunuz.

KOMPOZİSYON ve OKUMA KONUSU

1. Siz de işittiğiniz, okuduğunuz kahramanlık olaylarını sınıfta arkadaşlarınıza anlatınız.

2. Kahramanlık şiirleri bularak okuyunuz.

3. Atatürk, aşağıdaki sözünde, Türk gençliğinin yetiştirilmesi gereği üzerinde duruyor. Gençliğin iyi yetiştirilmesi sizce neden gereklidir? Açıklayınız:

«Herkesin kendine göre bir zevki var. Kimi bahçe ile meşgul olmak, güzel çiçekler yetiştirmek ister. Bazı insanlar da adam yetiştirmekten hoşlanır.

«Bahçesinde çiçek yetiştiren adam, çiçekten bir şey bekler mi? Adam yetiştiren adam da, çiçek yetiştirendeki hislerle hareket edebilmelidir. Ancak bu tarzda düşünen ve çalışan adamlardır ki milletlerine ve bunların istikbaline faydalı olabilirler.»

Atatürk.

TÜRKİYE'M UYANIYOR

Silkindi karanlığından Türkiye'm
Pırıl pırıl sabahlara.
Tarlalar motör sesiyle uyandı
Bereket yüklü bahara.

Keyfince akmayacak gayri
Seyhan, Sakarya, Tunca.
Alabildiğine yeşermiş tohum
Rahat topraklar boyunca.

Kemirmiyor yeşil kurt, pembe kurt;
Gönlünce büyümede pamuk.
Mesut günlere doğru Türkiye'm,
Aydınlık ufuk.

Yollar büyüdükçe ferah,
Bozkır yollara âşık.
Dost bir el gibi uzanmada
Her yana ışık.

Cümle dertler tükenir bir gün,
Türkiye'm gök maviliğince rahat.
Rüzgâr gibi savrulur harmanlar,
Çalmak üzre özlenen saat.

İlhan GEÇER *

---

* **İlhan Geçer**, zamanımız şairlerindendir. **Büyüyen Eller, Belki, Yeşildağ** adlı şiir kitapları vardır.

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

Vatanımız yüzyıllardan beri türlü sebeplerden dolayı bakımsız kalmıştı. Cumhuriyetten sonra, her bakımdan ilerlemeye ve kalkınmaya başladık; manzume, bu gelişmenin neşesini anlatmaktadır.

1. Türkiye'nin «karanlıktan silkinmesi» ne demek? — 2. Yurtta barajlar yaptığımız hangi mısralardan anlaşılıyor? — 3. Tarım alanındaki kalkınmamızı bildiren mısraları gösteriniz. — 4. «Bozkır yollara âşık» mısraından ne anlıyorsunuz? — 5. Şaire göre, özlediğimiz gün geldi mi, yoksa gelecek mi?

Kuruluş :

Bu manzumeden birkaç uzun ve kısa mısra alarak hecelerini sayınız: Bir vezne uyulmadığını göreceksiniz. Bu şekilde, yazılışında hiçbir vezne uyulmamış nazımlara **serbest nazım** denir.

1. Bu manzume kaç kıtadan meydana gelmiş? — 2. Hangi mısralar kafiyeli?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. İkinci mısradaki **sabah** kelimesinin anlamı nedir? — 2. **Ufuk, mesut, refah** kelimelerini cümlelerde kullanınız. — 3. «Tarlaların motor sesiyle uyanması», «pamuğun gönlünce büyümesi» sözlerinden ne anlıyorsunuz?

Dilbilgisi: 1. «Keyfince akmayacak gayri / Seyhan, Sakarya, Tunca» cümlesinin yüklemini, öznelerini bulunuz. Özneler arasına hangi işaret konmuştur? Niçin? — 2. Dokuzuncu mısraı okuyunuz. Cümlenin yüklemini, öznelerini bulunuz. — 3. On yedinci mısraı meydana getiren cümlenin yüklemini, öznesini, tümlecini bulunuz. — 4. İncelediklerinizi isim cümlesi mi, fiil cümlesi midir?

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Yapmış olduğunuz bir yurt gezisini (veya şehir dışı bir gezintiyi) anlatınız.

2. Atatürk'ün şu sözünü açıklayarak bir ödev hazırlayınız:

«Bu vatan çocuklarımız ve torunlarımız için cennet yapılmaya lâyıktır.»

Atatürk.

ESKİ TÜRK KUMAŞLARI

Eski Türk kumaşları sergisini geziyorum. Seksen bir parça eser seçilmiş. Bunlar, Alain (Alen) in dediği gibi, geçmişin döküntülerini çiğneyerek bize kadar gelen eserlerdir. XV. yüzyılı süsleyen bu kumaşlar, şimdi vitrinlerin geometrik çizgileri içinde, boyunları bükük, teslim olmuşlar.

«Eser» dedim; bu kumaşlara verilecek en güzel isim budur. Hemen hepsi dokuma olan kumaşlarımız, desen, renk, kompozisyon bakımlarından birer levhadan farksızdır.

Motifler, ister tabiatın nehir yatağı, bulut, ay gibi manzaraları; ister haşhaş, enginar, nar gibi meyveler; ister karanfil, lâle, zambak gibi çiçekler; isterse geometrinin türlü şekilleri olsun, daima süs için kullanılmıştır.

Kumaşlarımız üzerinde bazan nar, karanfil, lâle gibi motiflere aynı zamanda rastlıyoruz. Hattâ bir nar üzerine lâleyi, karanfili küme olarak buluyoruz. Bu birbirinden olmayan motifler kümesi insanı şaşırtmıyor, soğutmuyor. Dikkat ediyorsunuz, nar üstündeki karanfil, renk bakımından öyle anlaşmış ki insan yalnız renklerin musikisini yahut renklerin tek motif halindeki levhasını görüyor ve kanıyor. Her şeyi, her motifi yalnız süs için kullanan renk sanatımız, bu çeşit terkip bakımından inanılmaz bir olgunluk gösterir.

Büyük sanatlarımızdan mimarlık, bu küçük sanata yani dokumacılığa kemer, kapı gibi birçok motifler vermiştir. Çiniciliğimizin de renk ve süsleme bakımından tesirlerini görebiliriz. Türk kumaşları, halıcılığımız ile de münasebete getirilebilir.

Kumaşlarımızın dünya ölçüsündeki değeri o kadar büyüktür ki, Lady Montagu* (Leydi Montegü) XVIII. yüzyılda memleketimize geldiği zaman en değerli hediye olarak kumaşlarımızı aramıştır.

Remzi Oğuz ARIK
(Ülkü dergisi)

Açıklama :

Alain (Alen) (1868-1951): Fransız yazarı.

Lady Montagu (1689 - 1772) : İngiliz kadın yazarı. İngiltere'nin Türkiye elçisinin eşiydi. Türkiye'de çiçek aşısı yapıldığını ilk defa kendisi görmüş, İngiltere'ye haber vermiştir.

Türklerin eskiden çok gelişmiş ve dünyaca tanınmış el sanatlarına sahip olduklarını bilirsiniz. Halıcılık, çinicilik gibi bu el sanatlarımızdan biri de kumaşçılıktır. Türkler kumaşı, ihtiyaç karşılayan basit bir şey saymamışlar; en değerli malzemeler kullanarak ve türlü şekillerde süsleyerek kumaşa zevk verici bir nitelik kazandırmışlardır.

KAHRAMAN

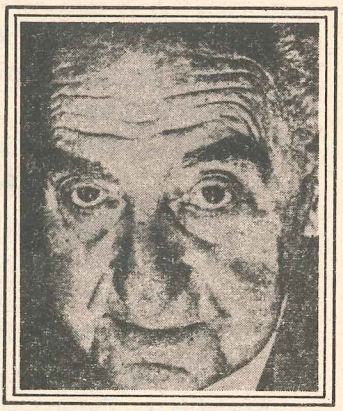

(Kurtuluş Savaşı başlamıştır. Yüzbaşı Aziz bir görevle Anadolu'yu dolaşmaktadır. Şimdi, akşam üstü bir hana gelmiştir.)

Yedinci Meclis*

Muhtar, İmam, Bekir, Hasan, Hüseyin, Aziz

Aziz — Merhaba!

Bekir — Buyur beyim.

Aziz — Bir oda istiyorum.

Bekir — Odadan çok ne var ki!

Aziz — Bir oda, iki yatak.

Bekir — Onlar kolay, sen hemen şöyle dinlenmene bak.

Muhtar — Safa geldin!

Aziz — Safa bulduk Ağa Baba.

Muhtar — Yorgunsun.

Aziz — Dokuz on gün var ki at üstündeyim.

Bekir — Geldiğin yer buradan çok mu uzaktı beyim?

İmam — Yolcular ortalıktan şikâyet ediyorlar;
Yine İzmir tarafı alt üst olmuş diyorlar.

Aziz — Olur a!

İmam — Ümit yok mu, ne dersin, barışmadan?

Aziz — Bulanık su durulmaz şöyle bir karışmadan.

Hüseyin — Yine cenk mi olacak?

Aziz — Olmadığı gün var mı?

Muhtar — Halk silâhlı düşmanı, silâhsız karşılar mı?

Aziz — Teslim mi olsun?
Muhtar — Hayır.
Aziz — Öyleyse koy döğüşsün.
Sen benden çok yaşamış, daha çok gün görmüşsün;
Bu halktan benim kadar haberin olmak gerek:
Ona iman ver, yeter, telli kurşun diyerek.
Muhtar — Neye inandırmalı bu halkı?
Aziz — İlk önce şuna:
Bu kavganın büsbütün başka şey olduğuna!
Gözümüz yok ellerin bahçesinde bağında,
Yaşamak istiyoruz hür ana toprağında...
Benzemez girdiğimiz bu cenk öbür cenklere,
Bir milletin başından geçer ancak bir kere.
Muhtar — Doğru ama buna kim halkı inandıracak?
Aziz — Halkımız, yıldızının battığı * bir zamanda,
Bahtının döndüğünü görür bir kahramanda.
Kurtulur ancak ona iman ettiği zaman!
Muhtar — Bir kahraman mı dedin?
Aziz — Hem de nasıl kahraman!
Biz onu gördük, ancak ona inanıyoruz.
Bekir (Kahve getirir) — Biz de o kahramanı uzaktan tanıyoruz.
Sözünün geçmediği olmuyor hiç arada.
O şimdi Sıvas'taymış, değil mi?
Aziz — Ankara'da!
Muhtar — Nasıl, Ankara'da mı?
İmam — Bunu işitmedimdi. (Hasan'la Hüseyin'i gösterir.)
Bu Erzurum'da dedi, bu da Sıvas'ta şimdi...
Bekir — Ok mudur, insan mıdır, ufuktan ufka giden?
Aziz — Daha ok yayındadır, şaşma ona şimdiden.
O'nu ben on gün evvel Ankara'da görmüştüm.
Bekir — O'nu gördün mü?
Aziz — Yalnız görmek değil, görüştüm...
Bekir — Hem görmüş, hem görüşmüş...
Muhtar (Yanındakilere) — Dinleyin yaklaşın da.
Aziz — O'nu çoktan tanırım zaten silâh başında!
Tarihe girdi onun eliyle Anafarta.*
Tarihte yer verdi O, takvimdeki beş marta. *
O'dur düşman önünde, işte on yıldan beri,
Yurdunun ilk hisarı, yurdunun son siperi.

Bekir — Rütbesi?

Aziz — Rütbesi mi? Anadan doğma paşa!
O hilkatin emriyle ezelden geçmiş başa.
Ölçülemez ondaki paşalık sırma ile;
Sırmaya hükmeder O, sırmasız olsa bile.
Yiğitler büyüğünü ateş hattında tanır,
Anlar ancak o zaman O'nun ne olduğunu...

Hüseyin (Daha yaklaşır, merakla) — Bize de anlat!

Aziz — Nasıl anlatayım ben O'nu?
Dünyada tabiatın binbir tecellisi var;
Korkunç olursa kıştır, munis olursa bahar...
Engini alt üst eden rüzgârların adına,
Bazıları tayfun der, bazıları fırtına.
Kara toprakta saklı bir dev var geçmez ele,
Yalnız sarsıntısından bilir insan: zelzele.
Sonra göklerde saklı başka bir hız tanırım:
Nuruna şimşek denir, hamlesine yıldırım.
Bize sorsan bunların hepsini bir ederiz.
Sonra onun adına «Mustafa Kemal» deriz.

(Kısaltılmıştır)

Faruk Nafiz ÇAMLIBEL *
(Kahraman)

Açıklama :

Meclis: Bir tiyatro oyununun küçük bölümlerinden biri; **sahne** de denir. Sahnede bulunan kişiler değiştikçe, meclisler de değişir. — **Yıldızı batmak:** Boş inanca göre, her insanın bir yıldızı vardır: O batınca insan ölür. Burada «yıldızı batmak» işleri kötüye gitmek anlamında kullanılmıştır. — **Takvimdeki beş mart:** Bu tarih, piyeste rumî takvime göre söylenmiştir; şimdiki kullandığımız miladî takvimde 18 marttır. 18 Mart 1915'te, Çanakkale Boğazı'nı geçmek isteyen düşman donanmasının birçok gemileri batırılmıştır; bunun üzerine düşman bu girişiminden vazgeçip çekilmiştir. — **Anafarta:** Gelibolu yarımadasında iki küçük köyün adı. Çanakkale savaşlarında Mustafa Kemal, bu bölgedeki Türk kuvvetlerinin komutanıydı. Kuvvetlerimiz bu bölgede büyük zaferler kazandı.

* **Faruk Nafiz Çamlıbel** (1898 - 1973), şair ve tiyatro yazarıdır. **Şiirleri Çoban Çeşmesi, Suda Halkalar, Bir Ömür Böyle Geçti** adlı kitaplarda toplanmıştır. **Canavar, Akın, Kahraman** adlı piyesleri tanınmıştır.

Çeşit :

Okuduğunuz yazı, sahnede oynanmak için yazılmış bir eserdir. Bu tür eserlere **piyes** dendiğini bilirsiniz. Ancak bu piyes bir manzume şeklinde yazılmıştır; bu şekildeki tiyatro eserleri **manzum piyes** adını alır.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Kahraman piyesinin tamamını okuyunuz. Arkadaşlarınıza özetleyiniz. Beğendiğiniz parçasını da sınıfta okuyunuz.

2. Bu piyesin kitabınıza alınmış olan ya da sizin seçeceğiniz bir parçasını sınıfta temsil ediniz.

TUHAF BİR İCAT

(Yazarın dayısı Sâni Bey yeni şeyler icat etmek için uğraşmaya meraklı bir insandır.)

Dayım at arabâsını, Mezopotamya'da oturanların bundan altı bin sene evvel bildikleri bu mühim icadı, ikinci defa icat etmiştir. Fakat böyle bir çalışmada ikinciliğin hiçbir ehemmiyeti yoktur ve icadın bütün şerefi kendisine aittir; çünkü bu at arabasını dayım, bisiklet dediğimiz şeyi ıslah ve tadil ederek bulmuştur. Ona bir taklitle değil, ihtira zekâsının adım adım yürüyüşü ile erişmiştir.

1911 senelerinde idi. Raci, Tıbbiyenin dördüncü sınıf imtihanlarını verince, dayım ona bir bisiklet satın almıştı. Sâni Bey bu alete uzun zaman ilgisiz kaldı. Sonra birdenbire gâvur zekâsından, icat kabiliyetinden bahsetmeğe başladı; nihayet, günün birinde onun, elindeki işi bıraktığını, derin derin düşündüğünü gördük. Bir gün, babama: «Bu bisiklet denen şey mükemmel icat! Yalnız bir eksiği var: Yağmurda, güneşte insan açıkta kalıyor; bir de kolları ve bacakları ile çok yoruluyor. Bunu tadil etmek lâzım» diye bir şeyler söylediğini duydum. O günden sonra evin hayatı değişti. Araba ve at mezada gönderildi. Kaça sattılar, bunu hiç öğrenemedik; fakat ortalıktan çekildiler. Sâni Bey karısına: «Gelecek sene sizi, kendi yaptığım bisikletle gezdireceğim. Merak etmeyin» diyordu.

Dayım sözünü tuttu. Günün birinde, atelyenin ortasında, tekerlekleri biraz içeriye girmiş bir kupa arabası gördüm. Kerim Ağa ile ilk tecrübeler yapıldı. Fakat arabanın tecrübeleri ilerledikçe dayımın neşesi azalıyor, suratı asılıyordu.

Bir gece sofrada karısı sordu:

— Sizin neyiniz var, Allah aşkına?

— Hiç, dedi. Şu bizim dört kişilik bisiklet zihnimi çok yoruyor. Çünkü içindekiler daima meşgul oluyor: Kimi istikamet çarklarıyla, kimi pedalları işleten çarkı çevirmekle... Yokuşlarda ise hep Kerim Ağa inip çekmeğe mecbur oluyor... Bir kolaylık arıyorum...

— Ne gibi?

Sâni Bey yengemin yüzüne, niçin anlamıyorsun, gibi baktı.

— Efendim, dedi, bir kolaylık işte. Araba mükemmel işliyor; fakat yorucu oluyor. Bu yorgunluktan kurtulmak için, öne bir at taksak nasıl olur, diye düşünüyorum...

Hepimiz şaşırmıştık; ben Raci'ye, Raci bana ve annesine bakıyordu.

— İyi ama Beyciğim, o zaman canım atlı arabanın ne kabahati vardı?

Dayımın çileden çıkması için, bu kadarı bile çoktu; peşkiri masaya atarak doğruldu:

— Siz neyi anlarsınız ki?... dedi.

Fakat derhal yumuşadı:

— O ayrı şey! dedi, o ayrı şey! Benim yaptığım ayrı! O, öteden beri vardı. Ben başka bir şeyi ıslah, tadil ve ikmal ederek buna vardım. Evvelâ iki tekerlekli bisikleti, dört tekerlekli bir araba haline getirdim. Sonra üstünü örttüm, içinde rahatça oturabilmeği temin ettim. Şimdi kol ve bacaklarımızı yorgunluktan kurtarmayı düşünüyorum. Atı, onun için koyacağım!

Ahmet Hamdi TANPINAR *
«Acıbademdeki Köşk» hikâyesinden
(Yaz Yağmuru)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Sâni Bey bisiklette ne gibi değişiklikler yaptı? — 2. Bisikletin yeni şekli, arabaya ne bakımlardan benziyor? — 3. Araba ne zaman, kimler tarafından icat edilmiştir? — 4. Bisik-

* **Ahmet Hamdi Tanpınar** (1901 - 1962), şiirler ve hikâyeler yazmıştır. Şiirlerini, **Şiirler** isimli kitapta topladı. **Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü** (roman), **Beş Şehir** (denemeler), **Yaz Yağmuru** (hikâyeler) adlı eserleri vardır.

leti yürüten kuvvet nedir? Arabayı yürüten kuvvet nedir? — 5. Sâni Bey'in icat ettiği yeni bisikletin sizce değeri var mı? — 6. Bir icadın insanlar tarafından beğenilmesi için nasıl olması gerekir?

Çeşit, kuruluş :

1. Bu yazı, okuduklarınızdan hangisine benziyor? — 2. Asıl olay hangi paragraftan başlıyor? — 3. Sâmi Beyin icadının arabadan başka bir şey olmadığı hangi bölümde anlatılıyor?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **İcat** ile **keşif** arasında ne fark var? — 2. **Tadil, ıslah, mezat** kelimelerini cümlelerde kullanınız. — 3. «Çileden çıkmak», «surat asmak» deyimlerini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. Şu cümlelerde fiilleri bulunuz: «Bunu hiç öğrenemedik.» «Merak etmeyin.» «Bir kolaylık düşünüyorum.» Bu fiillerden kişiler de anlaşılıyor mu? Nasıl? — 2. «Şu bizim dört kişilik bisiklet zihnimi çok yoruyor», «Sâni Bey bu alete uzun zaman ilgisiz kaldı», «Bisikletin önüne bir at takacağım» cümlelerinde fiiller, zaman anlamı veriyor mu? Nasıl? — 3. İkinci sorudaki cümlelerin öznelerini bulunuz. Yukardaki cümlelerin fiillerinden özneler, yani işleri yapan kişiler, işlerin yapıldığı zamanlar anlaşılmaktadır. Kişileri, fiillerin sonundaki **-dik, -in, -im** ekleri, zamanları da **-yor, -di, -ecek** ekleri gösteriyor.

Zaman, kişi, kip ekleri olarak çeşitli anlamlar bildiren fiillere **çekimli fiiller** dendiğini bilirsiniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Bisikletin ya da at arabasının şeklini tasvir ediniz; nasıl hareket ettirildiğini ve yönlendirildiğini anlatınız.
2. Kendi elinizle yaptığınız bir eşyayı, aracı anlatınız.

GAMLANMA GÖNÜL

Koyun meler, kuzu meler;
Sular hendeğine dolar.
Ağlayanlar bir gün güler,
Gamlanma gönül, gamlanma.

Yiğit yiğide* yad olmaz;
İyilerde ham süt* olmaz.
Bin kaygu bir borç ödemez,
Gamlanma gönül, gamlanma.

Yiğit yiğidin yoldaşı;
At, yiğidin öz kardaşı.
Sağlıktır cümlenin başı,
Gamlanma gönül, gamlanma.

Naçar Karacaoğlan, naçar,
Pençe vurup göğsün açar;
Kara gündür gelir geçer,
Gamlanma gönül, gamlanma.

Karacaoğlan *

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Ham süt: Kötü niyet, kötülük düşüncesi. — **Yiğit:** 1. Kuvvetli, genç insan. 2. Kahraman, fedakâr insan.

* **Karacaoğlan,** XVI. yüzyılda yaşadığı söylenen çok tanınmış bir halk şairidir.

Düşünceler :

1. Şair, hangi öğüdü veriyor? — 2. Geleceğe iyimserlikle bakmak konusunda hangi sözleri söylüyor? (Her kıtanın 3. mısralarına bakınız.) — 3. Arkadaşa güvenmek üzerine şair neler söylüyor? — 4. İyi insanların arkadaşlığı neler sağlar? — 5. Şiirde anlattığına göre, şair Karacaoğlan'ın durumu nasıl? Kendisini hangi sözle avutuyor?

Çeşit, kuruluş :

1. Karacaoğlan halk içinden yetişmiş ve eskiden beri sürüp gelen Türk geleneğine göre şiirler söylemiş bir şairdir. Bu tür şairlere, **halk şairi** denir; bunlar, şiirlerini saz çalarak, bir türkü okur gibi söyledikleri için **saz şairi** olarak da adlandırılırlar.

1. Bu şiirde hangi mısra tekrarlanıyor? Bu tekrarın okur üzerinde ne etkisi olur? — 2. Şair, kendi adını hangi kıtada veriyor?

Halk şairleri, şiirlerini bir kâğıda yazmadıkları için, imza yerini tutsun diye, son kıtada adlarını belirtirler. (Bkz. s. 31).

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Gamlanma** kelimesine anlamdaş bulunuz. — 2. «Sağlıktır cümlenin başı» mısraında **cümle** ve **baş** kelimeleri yerine eşanlamlılar kullanınız. — 3. «Pençe vurup göğsün açar» sözünden ne anlıyorsunuz? Bu sözü, bugünkü dille söyleyiniz.

Dilbilgisi: 1. Birinci kıtada kaç cümle var? Bu cümlelerin öğelerini gösteriniz. — 2. «Yiğit yiğide» kelimelerinde, ikinci kelimenin sonu neden «d» olmuştur? — 3. «Sağlıktır cümlenin başı» cümlesinde, yüklem başa, özne sona alınmıştır. Türkçe cümlede öğelerin dizilişi kuralı özne-tümleç-zarf tümleci ve yüklem'dir. Yüklemi başa alınmış cümlelere **devrik cümle** dendiğini bilirsiniz. Devrik cümlelere şiirlerde de rastlanır.

ARAŞTIRMA KONUSU

Her biriniz, halk arasında söylenen, mâni, bilmece, türkü, masal, ağıt vb. eserler toplayarak sınıfta arkadaşlarınıza okuyunuz.

BAHÇE

Tabiatın her güzelliğinde kalbimize gülümseyen bir mana var. Bu kendi halinde, gösteriş düşünmeyen, kendiliğinden bir güzellik. Bir dere içinde, iki taş arasına sıkışmış bir çiçek, gözlerden uzak, kuytu bir köşecikte öylece gelişir. Sanki kendi âleminde, yalnız kendisi için güzeldir. Ne biz görelim diye doğmuştur, ne bir başka varlık ona imrensin diye yaşar.

Bir bahar sabahı bahçenizde çalışıyorsunuz. Toprak yumuşak, kabarmış, sıcak; parmaklarınızla karıştırıyorsunuz. İşte bir cana değdiniz; bir tohum filizleniyor, kendiliğinden doğuyor. Sessizce, kimse duymadan çatlamış. Körpe, yeni göveren bir uç kendine yavaşça yol açıyor. Havaya, ışığa ulaşacak, o da bu gök altında kendine düşen yeri alacak; güneşten payını isteyecek.

Ötede, geçen yıl diktiğiniz bir fidan gülümsüyor. Tomurcuğu, yumuk dudaklar gibi. Biliyorum onun da bir sesi, bir dili var; ama benim duyularımın dışında. Bu ses kendi güzelliğini mi över, bir şarkı mıdır, bir dua mıdır?

İşte yaz geldi. Güller iri bal damlaları gibi. Artık yemişler olgunlaşıyor; şu elmalardaki sıcaklık, şu salkımlardaki buğulu renk... Dallar mevsimin sonuna doğru uzanıyor; söyleyeceklerini söylemiş, yemişlenmişler, artık susuyorlar.

Bahçe insanı yalnız bir gün, bir saat oyalamaz; bir ömür boyunca düşündürür, dinlendirir, eğlendirir. Yaşamak sanki onda özleşmiştir; günleri, ayları, yılları doludur; her anı manalıdır. Bir bahçede baharı gözlerinizle görür, ellerinizle okşayabilirsiniz. Mevsimler dudaklarınıza kadar uzanır; bir demet çiçek ile, bir tabak yemiş ile, odanızı, sofranızı süsler. Yazın, kışın geldiğini ağaçlardan öğrenirsiniz.

Bahçe doğuşlarla, oluşlarla, gelişmelerle dolu; yaşamakla, canla zengin. Dikkatinizi bir gün bile aylak komaz. Her şeyden bıkar, bahçenizden bıkmazsınız. 30

Salâhattin BATU *
(Türk Dili dergisi)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Baharda bahçelerdeki bitkilerin uyanmaya başladıkları nasıl anlaşılır? — 2. Bir bahçenin her mevsimindeki durumu birbirine benzer mi? Bu soruya «Bahçe doğuşlarla, oluşlarla, gelişmelerle dolu» sözünün anlamını düşünerek cevap veriniz. — 3. Bahçenin bir insana verdiği zevkler ve faydalar neler olabilir? — 4. Bitkilerden nasıl yararlanırız? Açıklayınız. — 5. Bir bahçe, insana ne gibi zevkler ve faydalar sağlar?

Kuruluş :

1. Yazıda asıl bahçenin anlatılmasına hangi satırda başlanmıştır? — 2. Bundan önceki bölümler gereksiz mi?

Dil :

Kelimeler, deyimler. 1. Şu sözlerde **tabiat** kelimeleri hangi anlamlarda kullanılmıştır: **Baharda tabiat uyanır; arkadaşımın tabiatını severim.** — 2. «Salkımlardaki buğulu renk» sözünde «buğu» kelimesinin anlamı ne? — 3. «Dallar söyleyeceklerini söylemiş», «Yaşamak sanki bahçede özleşmiş» sözlerinin anlamlarını açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. **Güzel, uzak, doğmak** kelimelerinin anlamlarına zıt anlamda birer kelime bulunuz. Anlamları birbirine zıt olan kelimelere **zıt anlamlı** kelimeler denir. — 2. **Filiz,** yeni sürmüş dal demektir. Harfleri, sesleri bakımından bu kelimeye benzeyip de anlamı başka olan bir kelime bulunuz. Sesleri bir, fakat anlamları ayrı kelimelere **eşsesli** kelimeler denir.

---

* **Salâhattin Batu** (1905 - 1973), şiirler ve denemeler yazmıştır. Şiirleri **Bursa'da Yeşiller, Rüzgârlı Su;** denemeleri **İnsan ve Sanat** adlı kitaplarda toplandı.

Eşsesli kelimeler söyleyiniz. — 3. **Kabarmak, sıcak** kelimelerini kaç anlamda kullanırız? Birden fazla anlamı bulunan kelimelere de **çok anlamlı** denir.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Bir bahçeniz olmasını ister misiniz? Niçin? Düşüncelerinizi kısaca yazınız.
2. Görüp sevdiğiniz bir bahçeyi anlatınız. (Konunuz meyve, sebze bahçeleri, park, bir evin bahçesi olabilir.)

ATATÜRK'ÜN TARİH ANLAYIŞI

1928 yılında bir gün, Atatürk'e Fransızca yazılmış bir coğrafya kitabı gösterdiler. Bu kitapta insanlar, renklerine göre sınıflandırılmış ve bu arada Türklere de, kitabın beyaz ırka göre ikinci derecede bir ırk saydığı, sarı ırk insanları arasında yer verilmişti. Atatürk: «Böyle bir şey olmaz» dedi. Dünya tarihindeki büyük rolünü, yüksek medenî kabiliyetini bildiği Türk milletinin ikinci derecede bir ırktan sayılamayacağına inanıyordu. Türk tarihi üzerinde çalışmalara başladı.

Onun daima gerçeği arayan ve yöntemli* çalışmayı seven zekâsı, bu işin kısa bir zamanda ve ikinci, üçüncü elden alınmış bilgilerle* yazılmış kitaplarla, hele birçok sebeplerden ötürü Türk'e düşman olmuş yazarların eserleri ile başarılamayacağını sezdi. Bu konunun kütüphanelerini kurmak, ilk elden kaynaklarını toplayıp incelemek gerekti. Türk Tarih ve Dil Kurumları ile Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi bu ihtiyaçla doğdu.

Atatürk'ün bilgiye ve kuvvetli bir sezişe dayanan tarih tezini ilk zamanlarda mübalağalı bulanlar oldu. Fakat zaman geçtikçe, Atatürk'ün gerçekleri büyük bir isabetle görmüş olduğu meydana çıktı.

O, ileri sürdüğü fikirlerin tartışılmaksızın kabul edilmesini hiçbir zaman istememişti; bunların daima en yeni bilim yöntemleriyle incelenmesini isterdi. Onun içindir ki, yüzeysel çalışmaları hoş görmez, her zaman ana kaynaklara gidilmesini isterdi.

Atatürk'ün bilime ne kadar büyük değer verdiğini daha iyi anlatabilmek için, bir olay anlatacağım:

1931 yılı Ağustos ayındaydık... O sıralarda, liseler için tarih kitapları yazılıyordu. Tarih Kurumu, İslâm tarihinin yazılması konusunda, o zamanki üyelerinden birini görevlendir-

mişti. O da hazırladığı bölümleri Kuruma getirmişti. Bunlar, o zaman Ankara Halkevi'nde bulunan Kurum merkezinde Atatürk'e gösterildi. O da okumak üzere yanına aldı.

Atatürk, 16 Ağustos 1931'de Yalova'dan yazdığı uzun bir mektupla, bu tarih hakkındaki düşünce ve eleştirilerini Kuruma bildirdi. Bu mektuptan, bugün bile her bilim adamına yararlı olacak bazı parçaları alıyorum:

«Her işin esas hedefine kısa ve kestirme yoldan varmak istense de, yolun makul, mantıkî ve özellikle bilimsel olması şarttır.

«Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan, yapana sadık kalmazsa, değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır.

«Biz, daima hakikat arayan ve onu buldukça ve bulduğumuza inandıkça, anlatmaya cüret gösteren adamlar olmalıyız...»

Uluğ İĞDEMİR
(Türk Dili dergisi)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Yöntemli: Konuya uygun bir çalışma ve inceleme yoluna uyarak. Metotlu. — **İkinci elden alınmış bilgi:** Asıl bilgi kaynağından değil, bu kaynaktan öğrenmiş olan birinden alınan bilgi.

Olaylar, düşünceler :

1. Atatürk, Türkler hakkında hangi düşünceyi kabul etmedi? — 2. Yabancılar, Türklerin tarihi hakkında doğru bilgi veriyorlar mıydı? — 3. Bu durum, Atatürk'ü nasıl bir çalışmaya yöneltti? Bu çalışmalar için hangi kurumlar kuruldu? — 4. Atatürk bilim konularında nasıl çalışılmasını isterdi? — 5. Yazar, Atatürk'ün bilim çalışmalarına değer verdiğini göstermek için hangi olayı anlatıyor? — 6. Atatürk'ün mektubundan alınmış olan üç sözü açıklayınız.

Kuruluş :

1. Yazıda iki olay anlatılıyor; bunların yerlerini bularak özetleyiniz. — 2. Yazar, bu olayları sizce niçin anlatmıştır?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Rol** kelimesini çeşitli anlamlarıyla cümlelerde kullanınız. — 2. **Tez** kelimesinin yazıdaki anlamını sözcüklerden bulunuz. Bu anlamda bir cümlede kullanınız. — 3. **Kaynak** kelimesi, yazıda ne anlama gelmektedir?

Dilbilgisi: 1. Bu yazıda adı geçen kurumların adlarını oluşturan kelimeler ne çeşit harflerle başlatılmıştır? Hastane, devlet dairesi, okul gibi kurumların adları da özel isimdir ve bu adların her kelimesi, yazıda büyük harfle başlatılır. — 2. «16 Ağustos 1931» tarihinin yazılışına dikkat ediniz: Ay adı büyük harfle yazılmıştır. Siz de, gün ve yıl arasındaki ay adlarını büyük harfle başlatınız. Doğum gününüzü bu şekilde yazınız.

KOMPOZİSYON KONUSU

Atatürk'ün aşağıdaki sözünden anladığınızı kısaca yazınız :

«Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan, yapana sadık kalmazsa; değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır.»

Atatürk

GİT ORAYA

Dertli gitsen o yaylaya derdin diner,
Gecesinde yıldızlarla konuşursun.
Sabahına allı pullu güneş iner,
Ruhun titrer kanadında uçan kuşun.

Çobanların bir sır gibi kaval sesi,
Sana verir tatlı tatlı ürperişler.
Bir şiirdir bir kuzunun melemesi,
Rüzgâr esse içinde bir gök genişler.

Sen de öyle yücelirsin, yücelirsin,
Karşındaki dağlar gibi o diyarda.
Bir gün olur, şehre daha hür gelirsin,
Yıkandın mı o havada, o baharda.

Git oraya, anayurdun ta içine,
Sen de katıl, sen de çağla, sen de köpür.
Kavuş artık ömrünün tek sevincine,
Ak pınarlar ülkesinde bir safa sür.

Halit Fahri OZANSOY *
(Ülkü dergisi)

* **Halit Fahri Ozansoy** (1891 - 1971), şiirleriyle tanınmıştır. Eserlerinden birkaçı: **Cenk Duyguları, Efsaneler** (şiirler), **Baykuş** (manzum piyes).

GEMİ ASANSÖRÜ

(Yazar, 1933 yılında Avrupa'da bir seyahat yapmış ve gördüklerini «Tuna'dan Batıya» isimli bir kitapta anlatmıştır. Aşağıdaki parçada Almanya'da gezdiği bir yeri tasvir etmektedir.)

«Alman tekniğinin ne olduğunu bilmek mi istiyorsun? Öyleyse Niderfinov'daki gemi asansörünü görmelisin.»

Bu asansör, aşağıdaki nehrin gemilerini yukarıdakine çıkarmak için yapılmış. Bu yıl biten eser, Alman tekniğinin en büyük övüncü imiş. Sekiz yılda yapılmış ve 28 milyon mark gitmiş. Bunu etüt için Amerika'dan bile heyetler geliyor ve şaşıyorlarmış...

Berlin'in şimal istasyonunda bindiğimiz tren, bir saat sonra bizi Niderfinov'a indiriyor. Burası küçük bir köy; fakat tertemiz lokantası, minik oteli, geniş vitrinli eczaneciği, birkaç yüz kişi alan sinemacığı... Belli, Alman köyü, konforlu bir şehrin komprimesi demek.

Otomobil, beş dakika geçmeden, bizi göreceğimiz yere getirdi. Bir iki minare yüksekliğinde, yüz metre uzunluğunda, otuz metre genişliğinde, çelikten örülme bir kale. Üst tarafından, bizim Galata Köprüsü genişliğinde çelik bir kuyruk, gerideki tepenin üzerine kadar uzanarak, gösterişli gövdesini, boşluk üstüne germiş. Çelik dağın içi boş ve dibinde bir havuz var; havuzdaki su, dört beş bin tonluktur. Birden, bir kapak yukarı kalktı, havuza dört beş tane şilep girdi. Ne olacak? Sanıyoruz ki, yukardan büyük vinçler inerek, her biri dört yüz tonluk ve dopdolu şilepleri birer sandık gibi kapıp kaldırıverecek.

Havuzun gerisine doğru, suyun beş on metre üstünde bir kaptan köprüsü görülüyor; ortasında, gemi dümeni çeviren tekerleğe benzer bronz bir çember. Bir düdük sesi! Bronz tekerleğin kımıldanıp dönüşü... A!... bir de baktık ki, bu beş bin tonluk su da, onu taşıyan havuz da, havuzdaki gemiler de, kaptan köprüsü de, hep birden, bir iki dakika içinde kırk metre yukarıya kalkıverdiler!

Biz de bir asansöre atlayıp üst kata çıktık. Şimdi üstünden gördüğümüz, o Galata Köprüsü genişliğindeki upuzun kuyruk, meğer Hohenzolern Kanalı'nı, asansörlü havuza bağlamak için bir yalakmış! Yalağın içinde de, aşağıya inmek için bir sürü şilep bekleşiyor. Biz de birine atladık, bu sefer hep beraber aşağıya... Hani «dünya öküzde, öküz balıkta» diye bir tekerleme vardır; biz şilepte, şilep havuzda... Bu toprak üstünde, tekniğin en büyük devi ile, bir oyuncak gibi eğleniyoruz.

İsmail Habip SEVÜK *
(Tuna'dan Batıya)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Gezilen eser nerededir? Ne işe yarıyor? — 2. Ne kadar zamanda ve ne kadar paraya yapılmıştır? — 3. Niderfinov nasıl bir yer? — 4. Gemi asansörünün görünüşünü anlatınız. — 5. Asansör nasıl işliyor? — 6. Bu eser karşısında siz de hayret duydunuz mu? Niçin?

Kuruluş :

1. Asansörün anlatıldığı bölümü gösteriniz. — 2. Bu asansörün değeri hangi satırlarda inceleniyor? — 3. Alman köyünün tasvir edildiği paragrafı bulunuz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Etüt,** (mark) **gitmiş,** (şehir) **komprimesi** kelimelerinin yazıdaki anlamlarına birer karşılık bulunuz. — 2. **Gösteriş, gösterişli** ne demek? Bu kelimeleri birer cümlede kullanınız. — 3. «Tekniğin övüncü» ne demek?

* **İsmail Habip Sevük** (1892 - 1954), eleştiri ve seyahat eserleri yazmıştır. **Tuna'dan Batıya, Yurttan Yazılar** isimli eserleri ile bazı okul kitapları vardır.

Dilbilgisi: 1. **Sinemacık, otelcik** kelimelerinde bir küçüklük anlamı var mı? Bunu hangi ek vermiştir? — 2. «Aşağıdaki nehir, havuzdaki su, gerideki tepe.» «Sanıyoruz ki yukardan büyük vinçler inecek.» «Bir de baktık ki, havuz yukarıya kalkıverdi.» Bu sözlerde **-ki**'lerin yazılışına dikkat ediniz: **-ki** ekleri hangi hallerde bitişik, hangi hallerde ayrı yazılmıştır?

İki cümleyi birbirine bağlayan **-ki**'ler ayrı yazılır; bir kelimenin zamir veya sıfat gibi kullanılmasına yarayan **-ki**'ler bitişik yazılır.

3. Aşağıdaki cümlenin öznesini bulunuz: «Yazar, Almanya'da bir seyahat yapmış.» Özne: Bir de şu cümlenin öznesini arayınız: «Bu asansör, aşağıdaki nehrin gemilerini, yukarıdakine çıkarmak için yapılmış.» Asansörü yapan, yani özne belli değildir. Belli bir özne ile kullanılan fiillere **etken,** öznesi bildirilmeyen, öznesi bir işe uğramış olan fiillere ise **edilgen** fiil denir.

KOMPOZİSYON KONUSU

Siz de gördüğünüz bir vincin, traktörün, mengenenin veya başka bir aletin çalışmasını kısaca yazınız.

DİLEK

Mesut olmuş görmek isterdim hepinizi...
Bu bahar gününde dertliyi, ümitsizi.

Terfi etmiş memur, sınıf geçmiş öğrenci,
Kadını, erkeği, yaşlısı, genci.

Bir bayram sevinci ile kol kola sokaklarda,
Su başlarında, ağaç altlarında, parklarda.

İnsanlar baş başa, muratlarına ermiş,
Çocuklar el ele, bir halka oluvermiş.

Görmek isterdim camlardan, odalarda oturmuş,
Radyoyu açmış, küçük sofrayı kurmuş.

Yol, meydan, dere, tepe, dağ, bayır, kır...
Vapurlar limanlarda, yola çıkmağa hazır;

Gazinolar, plâjlar, sinemalar açık;
Her dilden bir şarkı, her dudakta bir ıslık...

Ne yoksul ahı, ne dul hıçkırığı, ne hasta iniltisi,
Mesut olmuş görmek isterdim hepinizi!

Ziya Osman SABA *
(Nefes Almak)

---

* **Ziya Osman Saba** (1910 - 1957), zamanımız şairlerindendir. Şiirleri **Geçen Zaman, Nefes Almak** isimli eserlerinde toplanmıştır.

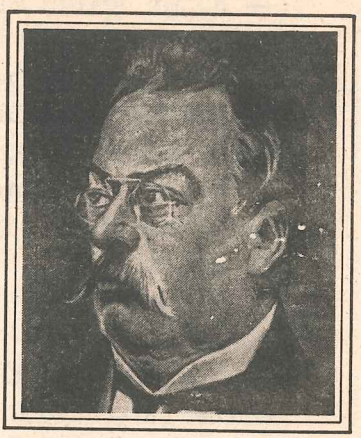

ESKİ ÇARŞI

...Aman, bu ne dehşet! Yürümek ihtimali yok. Kalabalık! Poturlu, şalvarlı, feraceli, yeldirmeli, çarşaflı, paltolu, cepkenli, saltalı; tablalı, işportalı; sırtı küfeli, başı simitli, sehpalı; çocuklu, bohçalı, paketli, çantalı, şemsiyeli, bastonlu; iri, kısa, şişman, zayıf ne kadar cins varsa cümlesi söylüyor. Her dükkânın önünde genç, ihtiyar birer çığırtkan durmuş, bağırıyorlar. Bu umumî bağrışma arasında ince, kalın, nezleli, öksürüklü, pes, tiz, tatlı, sert, ağır, hoppa, elhasıl ses derecelerinin hepsi işitiliyor:

— Ne âlâ potinler, çoraplar, mendiller!
— Ne güzel ipekli, hediyelik kumaş!
— Hanımefendi! Ne şık mendillerim var!
— Büyük Hanım, iki kuruş daha verir misin?
— Beyefendi, kürklü beyefendi, on kuruş daha verdin mi? (Kürklü bey «olmaz» diye baş sallayınca) Haydi, gez.
— Küçük Hanım, buyurun!
— Hanım, hanım! Evlâdının başı için kırk para daha ver!
— Allah Allah! Amma tamahkâr oldun iki gözüm.
— Piyazım! Piyazım!
— Yandı kebap!
— Francilâs!
— Pideler has!
.....
— Buyurun beyim! Küçük Bey! Allah aşkına gitme!
— Hınzır herif, yakamı çekme! Almayacağım!
— Aman anneciğim! Aman ayağıma bastılar!

— Oğlan nerdesin? A dostlar oğlan kayıp!
— Kızım, kızım! Buraya gel!
— Varda! Destur! Dokunmasın!
— Bacı kalfa, dadı hanım! Düz, yollu, allılarım var!
— Haniya ipekli çarşaflar, kurdelâlar, basmalar!
Çeşmenin önündeki poğaçacı tak tak vurarak:
— Buyurun guzum!
Kalın sesli biri:
— Sebil!
— Harup, harrup!
Makamla:
— Yüzükler, bilezikler, iğneler, makaralar, tireler!...

Burası çarşı değil, Babil Kulesi.* Durmak ihtimali yok, omuz omuza. «Aman kurtulayım» diye Nuruosmaniye* kapısına doğru yürüdüm. Mahşer! Fakat bu kalabalık yalnız satıcılardan ibaret olmasa gerek. Gözlüklü, bastonlu, eldivenli şık beylerimiz de piyasada.

Ahmet RASİM *
(Şehir Mektupları)

Açıklama :

Babil Kulesi: 4000 yıl önce Fırat nehri kıyısında kurulmuş olan Babil şehrinde, 7 katlı bir kule. Efsaneye göre bu kulede 72 dil konuşulurmuş. Yazar, çeşitli sesler ve konuşmalardan dolayı çarşıya Babil Kulesi diyor. — **Nuruosmaniye:** İstanbul'da bir cami. Kapalı Çarşı'nın bir kapısı da bu cami tarafındadır.

KOMPOZİSYON KONUSU

Pazarda satıcıların ve başka insanların konuşmalarını dinleyip, bu alışveriş yerini anlatınız.

* **Ahmet Rasim** (1864 - 1932), yazdığı hatıraları ile bize eski hayatımızı öğretmiştir. Eserlerinden birkaçı : **Muharrir, Şair, Edip; Şehir Mektupları; Falaka.**

İNSAN VE MAKİNE

İş, yeryüzünde hayata faydalı, canlı ve cansız ne varsa onlardan istifade etmek için yapılan çalışmadır. Denizdeki balık denizde, ağaçtaki yemiş dalda ve aç insan da, deniz kenarında veya ağaç gölgesinde, hareketsiz kaldığı müddetçe iş meydana gelmez. Fakat deniz kenarındaki insan mümkün olan vasıtalarla balığı tutar; ağaç altındaki insan dallara tırmanıp meyvaları koparırsa «iş» yapılmış olur.

İnsan, işi makineye yaptırmaya çalışmıştır. İnsanın hazır bulduğu ilk makine, kendi vücududur. Bu, öyle bir makinedir ki, insanın sonradan icat ettiği hiçbir makine, hilkatın ona bağışladığı bu harikulâde makine kadar mükemmel olmamıştır.

İnsan, aynı zamanda, makineler yaratan bir makinedir de; her gün, kol yerine iş görebilecek yeni bir makine icat ediliyor. İstihsali çoğaltan bu makineler, dünya üstünde endüstrinin süratle gelişmesini mümkün kılmıştır. Buharın, elektriğin, patlayıcı maddelerin ve nihayet atom enerjisinin keşfi, bu sürati, hayale sığmaz derecede artırmıştır. Eskiden beş yılda yapılacak büyük bir binayı bugün, toprak kazan, beton döken, doğrama yapan makinelerle birkaç ayda, birkaç ayda yapılacak bir evi, bir günde kuruyorlar.

Medenî dünyada el işçiliği bir lüks olmuştur. Ismarlama elbise veya ayakkabı giyenler, ya pek zengin, yahut elbise ve ayakkabı endüstrisi henüz kurulmamış olan memleketin adamlarıdır. Makine artık, yiyecek, giyecek ve içinde barınılacak her şeyi yapmaktadır. Büyük endüstrinin çok gelişmiş olduğu memleketlerde ev hizmetçisi kalkmış gibidir. Ortalığı makine süpü-

rür, çamaşırı makine yıkar, kurutur ve ütüler; hattâ yemeği makine pişirir. Ev, yatacak ve istirahat edecek yerdir; çalışacak bir durak olmaktan çıkmış veya çıkmak üzeredir.

Hasan-Âli YÜCEL *
(İyi Vatandaş, İyi İnsan)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Yazara göre iş nedir? — 2. İnsanların ilk zamanlardaki iş yapmaları ile şimdiki arasında ne fark vardır? Açıklayınız. — 3. İnsan vücuduna niçin mükemmel bir makine denmiştir? — 4. İnsanlar bugün hangi işleri makine ile yapabiliyorlar? — 5. Makineler hangi enerjilerle işler? — 6. İşleri makine ile yapmanın ne gibi faydaları vardır?

Çeşit, kuruluş :

1. Makalenin nasıl bir yazı türü olduğunu öğrenmiştiniz. (Bkz. s. 91) Bu yazıda makale özellikleri görüyor musunuz? — 2. İşin tarif edildiği bölümü gösteriniz. — 3. İnsan yerine makinenin geçtiği, hangi paragrafta açıklanmış?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Şu sözlerde iş kelimesi hangi anlamlarda kullanılmış: **Ahmet işine gidiyor. Çırak işini yapıyor. Geçen yıldan beri komşumuzun işi iyi.** — 2. Atelyelerde gördüğünüz birkaç makine ismi söyleyiniz. — 3. **Alet** ile **makine** arasında ne fark vardır? **Törpü, rende, pense, fırça, keser** alet mi, makine mi?

Dilbilgisi: 1. «Ortalığı makine süpürür, çamaşırı makine yıkar, hattâ yemeği makine pişirir» sözünde kaç cümle var? — 2. Bu cümlelerin yüklem, özne ve tümleçlerini bulunuz. — 3. **Birkaç, ayakkabı** kelimelerini niçin bitişik yazıyoruz? Sözlükten, bitişik yazılan kelimelere üç örnek de siz bulunuz.

---

* **Hasan-Âli Yücel** (1879 - 1961), şiirler ve makaleler yazmıştır. Eserlerinden bazıları : **Dönen Ses** (şiirler), **Pazartesi Konuşmaları** (makaleler), **İyi İnsan, İyi Vatandaş.**

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Elektriğin ev hayatında ne gibi kolaylıklar sağladığını anlatınız.

2. Atatürk'ün devletçilik ilkesi üzerinde, aşağıdaki sözünü açıklayınız:

«Bizim takip ettiğimiz devletçilik, ferdî çalışma ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha, memleketi bayındırlığa eriştirmek için, milletin umumî ve yüksek menfaatlerini gerektiren işlerde -özellikle iktisadî sahada- devleti fiilen ilgilendirmektedir.»

Atatürk

FORSA

.....

Bu, her gece uykusunda kendini kurtarmak için birçok gemilerin pupa yelken geldiğini gören, zavallı, eski bir Türk forsasıydı. Esir olalı kırk seneden ziyade geçmişti. Otuz yaşında, dinç, levent, kuvvetli bir kahramanken, Malta korsanlarının eline düşmüştü. Yirmi sene onların kadırgalarında kürek çekti. Yirmi sene, iki zincirle, iki ayağından rutubetli bir geminin dibine bağlanmış yaşadı... Zincirleri paslandı, çürüdü, kırıldı... Fakat onun çelikten daha sert adaleli vücuduna bir şey olmadı... Elli yaşına gelince korsanlar onu «Artık iyi kürek çekemez» diye çıkarıp bir adada satmışlardı. Efendisi bir çiftçiydi. On sene kuru ekmekle onun yanında çalıştı. Allah'a çok şükrediyordu; çünkü artık bacaklarından mıhlı değildi. Abdest alıyor, kıbleye dönüyor, namaz kılıyor, dua ediyordu. Bütün ümidi memleketine, Edremit'e kavuşmaktı. Otuz sene içinde hiçbir an ümidini kesmedi...

En şanlı, en meşhur Türk gemicilerindendi. Daha yirmi yaşında iken Tarık Boğazı'nı geçmiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği ücra adalardan cizyeler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına, hafif gemisiyle berbat etmişti. O vakitler Türk ilinde namı, dillere destan idi.

..... Oğlu Turgut şimdi kırk yaşında olmalıydı. Hayalini unuttuğu karısı hâlâ sağ mıydı? Kırk senedir İstanbul'un minareli ufku hayalinden hiç silinmemişti. «Bir gemim olsa gözümü kapar, Kabataş'ın önüne demir atarım» diye düşünürdü.

Altmış yaşını geçtikten sonra, efendisi onu sözde azat etti. Bu azat etmek değil, sokağa, açlığa, perişanlığa atmaktı. İhti-

yar esir, bu viran bağın içindeki harap kulübeyi buldu. İçine girdi, kimse bir şey demedi...

Fakat eskiden beri gördüğü rüyaları yine görmeğe başlamıştı. Kırk senelik bir rüya... Türklerin, Türk gemilerinin gelişi...

— Geliyorlar, geliyorlar, seni kurtarmağa geliyorlar! gibi işittiği martı seslerini dinleye dinleye daldı... İhtiyar esir, rüyasında ağır bir Türk donanmasının limana girdiğini görüyordu...

— Bizimkiler! Bizimkiler! diye bağırarak uyandı.

* * *

Doğruldu. Üstündeki kertenkeleler kaçıştılar. Limana baktı; hakikaten kalenin karşısına bir donanma gelmişti. Kadırgaların, yelkenlerin, küreklerin biçimine dikkat etti. Sarardı, gözlerini açtı. Kalbi hızla çarpmaya başladı. Ellerini göğsüne koydu. Bunlar Türk gemicileriydi, kenara yanaşıyorlardı. Gözlerine inanamadı. Acaba rüya mı devam ediyor şüphesine düştü. Fakat uyanıkken rüya görülür müydü? Kanaat getirmek için elini ısırdı. Yerden, sivri bir taş parçası aldı, alnına vurdu. Evet, işte, hissediyordu; uyanıktı, gördüğü rüya değildi. O uyurken, donanma, burnun arkasından birdenbire çıkmış olacaktı. Sevinçten, hayretten, dizlerinin bağı çözüldü; hemen çöktü. Kenara çıkan bölükler, ellerinde al bayrak, kalenin etrafına doğru ilerliyorlardı. Kırk senelik bir beklemenin son azmiyle davrandı... Badem ağaçlarının çiçekli gölgeleriyle örtülen yoldan yürüdü. Kenara doğru koştu, koştu. Karaya çıkan askerler, ak sakallı bir ihtiyarın kendilerine doğru koştuğunu görünce:

— Dur! diye bağırdılar.

İhtiyar durmadı, bağırdı:

— Ben Türk'üm oğullar, ben Türk'üm!

Askerler onun yaklaşmasını beklediler. İhtiyar, Türklerin yanına yaklaşınca, önüne ilk geleni tutup öpmeğe başladı. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Haline bakanların hepsi müteessir olmuştu.

Biraz heyecanı sakinleşince ona sordular:

— Kaç yıldır esirsin?

— Kırk!

— Nerelisin?

— Edremitli.

— Adın ne?
— Kara Memiş.
— Kaptan mıydın?
— Evet...

İhtiyarın etrafındaki askerler birbirine karıştı; bir çığlıktır koptu: «Beye haber verin! Beye haber verin!» diye bağırışıyorlardı. İhtiyarın kollarına girdiler. Kuş gibi deniz kenarına uçurdular. Bir sandala koydular. Büyük bir kadırgaya çıkardılar. Askerin içinde onun menkıbelerini bilmeyen, şöhretini duymayan yoktu. Biraz güvertede durdu. Sevinçten, kırk senedir hasret kaldığı millettaşlarını görmekten şaşırmış, aptallaşmıştı. Ayağına bir çakşır geçirdiler. Sırtına bir kaftan attılar. Başına bir kavuk koydular:

— Haydi Beyin yanına! dediler.

Kendini kadırgaya getiren askerlerle beraber büyük geminin arka tarafına doğru yürüdü. Kara pala bıyıklı, sırmalı esvabının üzerine demir çelik zırhlar giymiş iri bir adamın karşısında durdu.

— Sen Kaptan Kara Memiş misin?
— Evet, dedi.
— Doğru mu söylüyorsun?
— Ne yalan söyleyeceğim!
— Aç bakayım sağ kolunu!

İhtiyar, kaftanın altından kolunu çıkardı, sıvadı. Beye uzattı. Pazısında haç şeklinde, derin bir yara izi vardı. Bu yarayı, gecesi altı ay süren bir adada almıştı. Bey, ellerine sarıldı; öpmeğe başladı.

— Ben senin oğlunum! dedi.
— Turgut musun?
— Evet.

(Kısaltılmıştır)
Ömer SEYFETTİN *
(Mahçupluk İmtihanı)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Kara Memiş esir olmadan önce ne işle uğraşırdı? Nasıl bir insandı? — 2. Esirlik hayatının başlıca evrelerini anla-

* **Ömer Seyfettin** : Bkz. s. 13.

tınız. — 3. Her zaman ne ümit ederdi? Bu ümidi niçin kırılmadı? — 4. Türk donanmasını görünce ne yaptı? — 5. Askerler onun Türk olduğunu anlayınca ne yaptılar? — 6. Kara Memiş'i, oğlu nasıl tanıdı? — 7. Bu hikâyeden, Türk kahramanlığı üzerine çıkardığınız sonucu anlatınız.

Çeşit, kuruluş :

1. Bu yazının bir hikâye olduğunu bilirsiniz. Hikâyelerde olaylar içinde birçok kişiler bulunur; bunların en önemlisine **kahraman** denir. Bu hikâyenin kahramanı kimdir? — 2. Hikâyenin üç yıldızla ayrılmış bölümlerinde nelerden söz ediliyor? — 3. İkinci bölümü, geçen olaylara göre, üçe ayırınız.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Kuvvetli** ve **dinç** kelimelerini cümlelerde kullanarak anlam farklarını belirtiniz. — 2. **Ağır donanma, hafif gemi** sözlerinde **ağır, hafif** kelimelerinin anlamları nedir? — 3. «Pupa yelken», «demir atmak» sözlerini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. **Esir olmak, dua etmek, müteessir olmak** kelimeleri birer bileşik fiildir. **Esir, dua, müteessir** isimlerinin fiil olmasına yardım eden **etmek, olmak** kelimelerine **yardımcı fiil** denir. — 2. **Şükretmek, hissetmek** bileşik fiillerinde, **şükür, his** kelimelerinin ses değişmesine uğradığını görüyorsunuz. Bu gibi durumlarda yardımcı fiil, asıl kelimeye bitişik yazılır. Yazıdan bitişik ve ayrı yazılmış bileşik fiiller bulunuz. — 3. «Otuz yaşında, dinç, levent, kuvvetli bir kahraman idi» cümlesinde « , » ler niçin kullanılmış — 4. Yazıdan beş çekimli fiil bulunuz. — 5. Hikâyede konuşmaların nasıl gösterildiğini inceleyiniz.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Hikâyenin konusunu 10-15 satır olarak özetleyiniz.
2. Ömer Seyfettin'in başka hikâyelerini bularak okuyunuz.

YAYLA DÜŞÜ

Yayla çiçeğini gördüm baharın;
İçtim sularından eriyen karın.
Dağlarda yaşayan hatıraların
Akan gümüşüdür yayla dumanı...

İçinde kaybolur insanın eşi,
Kaybolur obalar, çoban ateşi,
Yemyeşil dağların hem yas edişi,
Hem de gülüşüdür yayla dumanı...

Önüne katılır gider rüzgârın,
Gizler sırlarını her şen pınarın.
Yeşil ormanların, karlı dağların
Hülyası, düşüdür yayla dumanı!...

Ömer Bedrettin UŞAKLI *

* **Ömer Bedrettin Uşaklı** : Bkz. s. 47.

GÜZELLİKLER

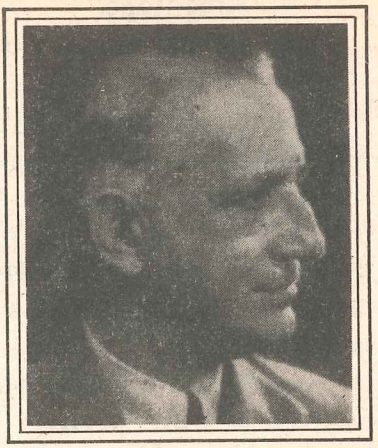

İşte Hatay sırtlarında, çamlar altındayım. Benim altımda da, bin metre aşağıda İskenderun ovasıyla İskenderun kasabası, soluk almağa mecalsiz, güneş altında dümdüz yatıyor. Serinlik, gölgelik içinden, o kızgın yerlere hayretle bakıyorum. Ben o kadar rahatım, öyle okşayıcı, huzur ve saadet verici tatlı rüzgâr karşısındayım ki, gözle görünen bir yerde sıcaktan bunalmış ve güneşten usanmış adamların bulunabileceğine inanmıyorum. Aşağısı bana, bahar içindeki bir bahçeden, Afrika çöllerinde geçen bir seyahat romanı okuyormuşum gibi çok uzak, çok korkunç, fakat yarı yalan gibi görünüyor...

* * *

Bu dağların sırtları çok ağaçlı, çok sulak, çok meyvalı ve serin... İşte bir pınar başındayım; oluğun altına bir sepet iri, olgun renkli şeftali koymuşlar. Başı yemenili, saçları iki örgü, ayağı takunyeli, sarışın bir köylü kızı bana sordu:

— Yer misin amca?

Aldım. Buz gibi derisi, ısırırken dudaklarımı yaktı; ezdikçe ağzıma serinlik, rayiha, usare doluyor. Ah, ne güzel meyve!

— Yavrum, şu görünen köyün adı nedir?

— Müftüler.

— Daha ötede neresi vardır?

— Nergislik.

— Ya bu suya ne derler?

— Zerdali Oluk.

— Şu yukarıdaki dağ?

— Kınalıtepe.
— Şu yol nereye gider?
— Derebahçe'ye.

Ne güzel isimler! Lübnan portakal, turunç, hurma ve muz memleketiydi. Burası bana daha aşina meyveler diyarı: şeftaliler, erikler, kızılcıklar etrafımı kaplıyor. Çiçekleri de öyle; hep bildiğim şeyler: nergisler, kınalar, küpeler ve yıldızlar... Sonra her evin pencerelerinde Müslüman ve fakir meskenlerin âdeta yarı mukaddes bir yeşilliği olan fesleğenler, fesleğen saksıları...

— Kızım o başına taktığın çiçeğin adını bilir misin?
— Bilirim: kadife.
— Bu su kenarında açan beyaz çiçekler?
— İnci çiçeği.
— Ya senin adın nedir?

Utandı; kısaca, usulca:
— Ayşe Gül, dedi.

Burada meyvalar, çiçekler, ağaçlar, isimler, hepsi, her şey, tertemiz ve güzel.

..... Millet sevgisini insan böyle minimini bir isimde ve bir köylü kızının yüzünde okuduğu zamandır ki duygusunun derinliğini görüyor ve yüreğinin sızısını duyuyor.

Refik Halit KARAY *
Ayşe Gül'den
(Bir İçim Su)

Metnin İşlenişi

Olaylar, düşünceler :

1. Birinci bölümde yazarın söz ettiği yeri haritada bulunuz. — 2. Yazar, yukarıdan aşağı bakınca ne düşünüyor? — 3. İkinci bölümde anlatılan yerin özelliklerini söyleyiniz. — 4. Yazar, küçük kıza neler soruyor? — 5. Türkçe yer ve çiçek isimleri sizin de hoşunuza gitti mi? «Nergislik, Kınalıtepe, inci çiçeği» isimlerinin gözünüzün önüne neler getirdiğini anlatınız.

---

* **Refik Halit Karay** (1888 - 1965), hikâyeler, romanlar yazmıştır. **Memleket Hikâyeleri, Bir İçim Su, Gurbet Hikâyeleri, Nilgün** (roman) isimli eserleri tanınmıştır.

Çeşit, kuruluş :

1. Bu yazı, yurdumuzun bir köşesini anlatıyor; buna ne çeşit bir yazı diyebiliriz? — 2. Yazı niçin «***» işareti ile bölünmüş? — 3. Anafikir hangi satırlarda toplanmış?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Hoşunuza giden beş çiçek ismi söyleyiniz. — 2. Birinci bölümde **sırt, mecalsiz, kızgın** kelimelerinin yazıdaki anlamlarına uygun birer karşılık bulunuz. — 3. «Yarı mukaddes» sözünden ne anlıyorsunuz?

Dilbilgisi: 1. « ... » işaretleri nerelerde kullanılmış? Bu işareti kullandığı cümlelerde yazar bütün söyleyeceklerini söylemiş mi, yoksa anlaşılmasını bize mi bırakmış? — 2. « : » işaretleri nerelerde görülüyor? Bunlar yerine neden « . » konmamış? — 3. Yazıda bir kelimelik cümleler görüyor musunuz? Üç örnek veriniz. — 4. Yazıdan üç isim, üç sıfat tamlaması bulunuz.

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Sevdiğiniz bir süs çiçeğinin veya meyva ağacının şeklini, yetiştirilmesini anlatınız.

2. İsimlerinizin anlamlarını araştırarak sınıfta arkadaşlarınıza açıklayınız.

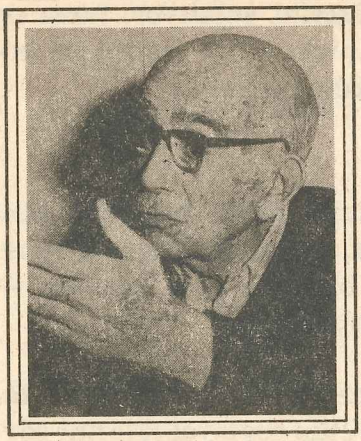

MUSTAFA KEMAL PAŞA

(Yazar, Kurtuluş Savaşı yıllarında Atatürk'le, Çankaya' daki evinde ilk defa konuşuyor.)

Dünyayı, başının üstünde taşıyan o heybetli adam, sizi, çoktan tanıdığınız bir dost haliyle karşılıyor; mütebessim, elinizi sıkıyor ve en ikramcı bir ev sahibi nezaketiyle size oturmak için odanın en rahat koltuğunu gösteriyor.

Mustafa Kemal Paşa sivil giyinmiş, ortadan biraz daha boylu, zayıf ve sarışın bir zattı. Gazetelerde gördüğünüz resimlerin hepsinden daha sevimli, daha canlı, daha ayrı bir sima idi. Yüzü, renk ve çizgi itibariyle, bir tunç parçası üzerine oyulmuş bir eski madalyonu andırır. Elmacık kemikleri çıkık, ağız kemikleri kuvvetli, alnı serttir ve bu yüzde çok zahmet görmüş, çok uğraşmış, çok düşünmüş kimselerin çehresindeki ifade vardır, fakat hiçbir yorgunluk belirtisi gözükmemek şartıyla... Kısık ve sıcak bir sesle konuşuyor; mavi gözlerinin bakışları muammalı. Vücudunun kımıldanışları, genç bir parsın kımıldanışları gibi sevimli, munis bir tarzda sert ve çeviktir.

Bulunduğu çevrede harikulâde hiçbir şey yok; bir yazı masasının yanında, güvez renkli bir koltukta oturuyor; arkasında Moltke'nin alçıdan bir büstü duruyor. Masanın öbür tarafında diğer pencerenin içine de Bonaparte'in aynı büyüklükte bir yarım heykeli konulmuş.

Bulunduğumuz odanın hiçbir şatafatlı tarafı yok; fakat muntazam döşeli, rahat ve temizdir. Duvarlar aşağı yukarı çıplaktır.

Benimle bir akran gibi konuşan bu zayıf ve sarışın adam, şu dakikada, oynamakta olduğu muazzam tarihî rolün heybetini benim kadar hissediyor mu? Hayır; her büyük adam gibi, Mustafa Kemal Paşa'da da yıldızının parıltısıyla kamaşmamış ve talihinin ihtiraslı akışından habersiz olanların sadeliği ve alışkanlığı...

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU *
(Vatan Yolunda)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Yazar, Atatürk'ü hangi yıllarda ziyaret ediyor? — 2. Atatürk konuğunu nasıl karşılıyor? — 3. Yazıyı okuyunca Atatürk'ün çehresi gözünüzde canlandı mı? — 4. Atatürk'ün odası nasıl tasvir edilmiştir? — 5. Atatürk'ün böbürlenmeyişi hangi sözlerle anlatılıyor? — 6. Yazıdan nasıl bir sonuç çıkardınız? Açıklayınız.

Çeşit, kuruluş :

Bu yazıda Atatürk fiziksel yapısı, ruhsal özellikleri ve güçleri yönlerinden tanıtılıyor. Bir yazıda, bir insanın çeşitli özellikleriyle tasvirine **portre** denir. Bir kişinin yalnız bedensel özelliklerini ve görünüşünü anlatan portrelere **fiziksel portre**; huylarını, yeteneklerini, alışkanlıklarını anlatan portrelere de **ruhsal portre** denir.

1. Bu yazının portre denebilecek bölümünü ayırınız. — 2. Atatürk'ün fiziksel ve ruhsal özellikleri hangi sözlerle belirtilmiştir?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Sarışın** ile **kumral** arasında ne fark vardır? — 2. Şu sözlerde **sıcak** kelimesinin anlamlarına karşılık bulunuz: **Su sıcak, sıcak bir karşılama, sıcak bir ses.** — 3. «Talihinin ihtiraslı akışından habersiz» ne demektir?

---

* **Yakup Kadri Karaosmanoğlu** (1889 - 1974), tanınmış romancılarımızdandır. **Kiralık Konak, Yaban, Bir Sürgün, Hüküm Gecesi, Zoraki Diplomat, Atatürk** isimli eserleri tanınmıştır.

Dilbilgisi: 1. Şu cümlelerde **ile, niçin, gibi** kelimeleri ne iş görüyor? «Bir dost hali ile karşılıyor.» «Oturmak için koltuğu gösteriyor.» «Her büyük adam gibi Mustafa Kemal Paşa'da da...» Bu kelimelere **edat** dendiğini bilirsiniz. — 2. Yazıda üç edat da siz bulunuz. Birer cümlede kullanınız. — 3. «Çok zahmet görmüş, çok uğraşmış, çok düşünmüş» sözlerinde «çok» kelimesi sıfat mı, zarf mı?

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Tanıdığınız bir insanı tasvir ediniz.

2. Atatürk'ün aşağıdaki sözünü okuyunuz. Bu sözüne göre kendisi nasıl bir karakter taşımaktadır? Kısaca yazınız.

«Büyüklük odur ki, hiç kimseye yaranmaya çalışmayacaksın, hiç kimseyi aldatmayacaksın; yurt için gerçek ülkü ne ise onu görecek, o hedefe yürüyeceksin. Herkes sana karşı olacaktır; herkes seni yolundan çevirmeye çalışacaktır. İşte sen bunda direneceksin. Önüne sayısız engeller yığacaklardır. Kendini büyük değil küçük, zayıf, vasıtasız bir hiç sayarak, kimseden yardım gelmeyeceğine de inanarak bu engelleri aşacaksın. Ondan sonra sana büyüksün derlerse, bunu diyenlere güleceksin.»

Atatürk

KOMŞULUK ÖLÜYOR

Ünlü sinema aktörü William Holden (Vilyım Holdın), başını mermer masanın köşesine vurup kan kaybından ölmüş de üç gün kimsenin haberi olmamış. Alman gazeteleri isimsiz, ünsüz bir emeklinin tek başına oturduğu evde öldüğünü ve tam üç yıl -evet yanlış değil- üç yıl boyu komşuların bunu fark etmediğini yazdılar. Arkadaşım Celâl Sılay,* Şişli'deki odasında tek başına öldü. Randevusuna gelmeyince merak eden iki arkadaşı kapısını kırıp içeri girince, şairimizin ölüsü ile karşılaştılar.

İnsanların tek başına bırakıldıkları bir dünyada yaşıyoruz. Dostluk, komşuluk, ilgi, sevecenlik, vefa, yardım duygusu kalmadı.

Almanya'da oturan işçilerimizin en yakındığı şeylerin başında komşusuzluk geliyor. Oysa alışmış köyünde, sıkışınca komşusuna başvurmaya, ona dert yanmaya, içini boşaltıp rahatlamaya; komşusunun ona ihtiyacı olunca, bir sıcak çorba yapıp duasını almaya. Burada yok böyle şeyler... Sade ona değil, Alman komşulara da kapalı Alman'ın kapısı. Oturduğumuz apartmanda tam on iki daire var. Yedi aydır bugüne dek hiç birini görmedik. Kapıda bazı gölgelerle karşılaşıyoruz, âdet yerini bulsun diye selâmlaşıyoruz. Zaten yapacak işim de o kadar çok, günüm o kadar dolu ki isteseler de iyi bir komşu olamam. Ama işçilerimiz, konuşkan ve insancıl işçilerimiz öyle mi? Komşu yerine kulaksız, ağızsız duvarlarla karşılaşmak onların içlerini daha bir üşütüyor.

Sade Almanya'da değil, dünyanın her yerinde dostluk, komşuluk azaldıkça azalıyor. Sanayileşme humması içinde, tüketim furyası içinde, iç dünyasının en değerli unsurlarını yitiren insanoğlu, doğayı unutup çevreyi kirlettiği gibi, içini ısıtan insancıl değerleri de kırıp geçiriyor.

Oysa geçmiş, komşuculuk müessesesini nasıl övegelmişti. «Komşunun evi yanarsa seninki de sağlam kalmaz» diyen Horace* (Horas), «Komşusuna küfür eden, kendi mezarını kazar» diyen Japon atasözü, «Ev alma, komşu al» diyen Türk atasözü nasıl bambaşka bir şarkı tutturmuşlardı.

Haldun TANER *
(Berlin Mektupları)

Açıklama :

Celâl Sılay (1914-1974) : Türk şairi. — **Horace** : Milattan önce I. yüzyılda yaşamış Latin şairi.

* **Haldun Taner** (1915 - 1986), hikâye ve oyun yazarı. **Şişhaneye Yağmur Yağıyordu, On İkiye Bir Var** adlı hikâye kitapları, **Keşanlı Ali Destanı** adlı oyunu tanınmıştır.

ATATÜRKÇÜLÜKTE LAİKLİK VE HALKÇILIK

Atatürk'ün Cumhuriyetçilik ilkesinin, devlet hayatında laiklik ve halkçılık esaslarına dayanması gerekli idi.

Laiklik, prensip olarak devlet idaresinde bütün kanunların ve usullerin çağdaş ilim ve fenne dayanmasını, günün ve toplumun ihtiyacına cevap verecek durumda olmasını öngörür. Bu yönü ile, dinî inançların, toplum yaşantısında değişmez kaideler halinde yer almaması gerekir. Fert, Tanrı'ya iman ve inancında serbest olduğu gibi, ibadetini de din kurallarına göre uygular. Sosyal hayatta daima değişen şartlar ise, yeni kanunların yapılmasını zorunlu kılar.

Cumhuriyet yönetiminde devlet sistemi, halk egemenliğine dayandığı için, Atatürk Cumhuriyeti'nin bir ilkesi de halkçılıktır. Bu ilke ise, Türk halkının kanun önünde eşit olması ve hiçbir sosyal sınıfın* üstünlüğünün tanınmamasıdır. Türkiye'de işbölümüne göre Türk halkı vardır. Halkın her bakımdan çağdaş koşullara göre yetiştirilmesi, yaşantısında ve çalışma hayatında devletin kamu yararına olan tesislerinden eşit şartlarla faydalanması gerekir.

Atatürk, bu konuda aynen şöyle yazar: «Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan oluşmuş değil, fakat ferdî* ve toplumsal hayat için işbölümü bakımından çeşitli çalışma gruplarına ayrılmış bir topluluk olarak düşünmek esas ilkelerimizdendir.» Atatürk memleket içinde, çeşitli bölgelerde halkın sorularına karşı açıklamalı ve hayattan örnekler vererek konuşmalar yapmıştır. Bu âdeti, bir taraftan halkı çeşitli meseleler üzerinde düşünmeye isteklendirmeğe, öbür taraftan da devlet ve hükümet idarelerine, halkla yakın ilişkiler kurulmasına örnek olmuştur.

Cumhuriyetin Onuncu Yılında Atatürk'ten not ettiğim cümleyi, Ellinci Yıl dolayısıyla da tekrar edebiliriz: «Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir. Biz Cumhuriyeti kurduk, O, on yaşını doldururken, demokrasi-

nin bütün gerekleri sırası geldikçe uygulanmaya konmalıdır.» (1933). Buna göre, Atatürk'ün Cumhuriyetçilik ilkesi, daima gelişerek, Türk devletinin esası olacaktır.

Afet İNAN
(Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi)

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Sosyal sınıf: Bir toplumda asiller, halk, köleler gibi sınıflar. — **Ferdî:** Tek bir kişi ile ilgili.

Düşünceler :

1. Bir toplumun idaresinde laiklik ne demektir? — 2. Türkiye'de laiklik ilkesi niçin kabul edilmiştir? — 3. Halkçılık ilkesine göre Türiye'de sınıf farkı kabul edilir mi? — 4. Toplumumuzda devlet kuruluşlarından herkesin faydalanma hakkı var mıdır? — 5. Atatürk, halkla nasıl ve niçin ilgi kurardı? — 6. Atatürk, Cumhuriyet idaresi ile demokrasi arasında fark görüyor mu?

Kuruluş :

1. Laiklik, halkçılık ilkeleri, bu yazının hangi paragraflarında açıklanmıştır? — 2. Son paragraf, hangi düşünceyi açıklıyor?

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **İşbölümü** ne demektir? — 2. **Laiklik, halkçılık, demokrasi** kelimelerini birer cümlede kullanınız. — 3. «Çağdaş» ne demektir? — 4. Yazar, «Ellinci yıl dolayısıyla...» diyor. Bu sözle ne anlatmak istediğini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. «Biz Cumhuriyeti kurduk» cümlesinin öğelerini bulunuz. — 2. Son paragrafta, Atatürk'ten alınmış olan sözde, «O» zamiri hangi ismin yerini tutuyor? — 4. «Türk halkı, yeni kanun, dinî inanç, onuncu yıl, cumhuriyet rejimi» tamlamalarının hangileri isim, hangileri sıfat tamlamasıdır?

KOMPOZİSYON KONUSU

Bu yazıda Atatürkçülüğün yalnız iki ilkesi üzerinde durulmuştur. Öbürlerini de siz açıklayınız.

YAYLALAR

Gene bahar geldi bülbül sesinden
Sada verip seslendin mi yaylalar?
Çevre yanın lâle, sümbül bürümüş,
Gelin olup süslendin mi yaylalar?

Yediveren bağlar nasıl düzenmiş? *
Sarı çiçek elvan elvan bezenmiş.
Yoktan var eyleyen ne hoş özenmiş.
Boynun eğip dostlandın* mı yaylalar?

Göz yaşlarım sel olmuş da çağlıyor.
Kömür gözlüm karaları bağlıyor.
Bülbül gelmiş gül dalında ağlıyor.
Deli idin, uslandın mı yaylalar?

Kızıl güller boynun eğmiş bakıyor.
Şeydalanmış* kuşlar sevda okuyor.
Yine bu hasretlik beni yakıyor.
Derdim çekip puslandın mı yaylalar?

Ben de senin gibi ersem murada.
N'eyleyim* ki elimde yok irade.
Ruhsati'yim gam yüklerim kirada.
Beni görüp yaslandın mı yaylalar?

Ruhsati *

* **Ruhsati** (1856 - 1899), Sivaslı halk şairlerindendir.

Metnin İşlenişi

Açıklama :

Düzenmiş: Kendi kendini düzgün duruma getirmiş, kendini düzeltmiş. — **Dostlanmak:** Dost edinmek, dosta kavuşmak. — **Şeydalanmak:** Âşık olmak. — **N'eyleyim:** Ne eyleyeyim.

Düşünceler, duygular :

1. Halk şairi nereleri tasvir ediyor? — 2. Yaylaların hangi mevsimdeki durumu anlatılmaktadır? — 3. Şair, tabiatın güzelliği karşısında sevinç duyuyor. Başka hangi duygular içindedir? — 4. Şair, yaylaya neden yaslanmış olup olmadığını soruyor?

Kuruluş :

Şiirde kafiyelerin dizilişlerini inceleyiniz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. **Puslanmak** ne demektir? Şiirdeki anlamı nedir? — 2. «Elimde yok irade» ne demek? — 3. «Çevre yanın lâle, sümbül bürümüş» mısraında fazla bir kelime var mı? — 4. «Gam yüklerim kirada» sözüyle şair ne demek istiyor?

Dilbilgisi: 1. «Çevre yanın...» kelimelerinin cümle içindeki durumu, bugünkü kullanışa uygun mu? Bugün bu kelimeleri cümle içinde hangi isim hali ekiyle kullanıyoruz? — 2. **Süslenmek, puslanmak, yaslanmak** fiillerinin yapılarını inceleyiniz.

ARAŞTIRMA ve OKUMA KONUSU

Halk şairlerinden hoşunuza giden bir şiir seçerek, sınıfta arkadaşlarınıza okuyunuz.

NİÇİN SPOR YAPARIZ

Türk gençleri sporun gayesini iyi anlamalıdırlar; çünkü medeniyet yolunda başka milletlerden geri kalmamamız, biraz da buna bağlıdır. Spor artık dünyanın her tarafında milletçe önem verilen faaliyetler sırasına geçmiştir. Yaşama savaşında büyük bir rolü olan bu zevkli faaliyetin fayda ve zarar sınırını iyi kavramamız gerekir; öyle olmazsa, fayda yerine zarar verebilir. Spor iki ağzı keskin bir kılınçtır, kullanmasını bilmeyenlerin parmaklarını doğrar.

Hareket, vücut için bir gıda değeri taşır: Azı beslemez, çoğu zarar verir. Ayrıca, gıda gibi spor da iklime, bünyeye, yaşa göre değişir. Nasıl ve ne kadar spor yapacağımızı bilirsek, zevk ve heyecan veren bu faaliyet, vücudumuzu inkişaf ettirir, mükemmelleştirir.

Asıl aydınlanması lâzım olan nokta, bu «mükemmel» kelimesiyle ne kastedildiğidir. Mükemmel insan kimdir? Pazıları iri ve demir gibi sert bir gülleci mi? Yarışlarda daima birinci gelen koşucu mu? Her maçta golleri kendisi atan futbolcu mu? Rakibini nakavt eden boksör mü? Güreşlerde galip gelen pehlivan mı? Diski en uzağa atan atlet mi? Hayır, hayır, bunların hiçbirisi değil.

Mükemmel insan, önce bir meslek sahibidir; bir sporla meşgul olur; dimağını, adalelerini tam bir ahenkle işletir. Bu iki kuvvetin birden gelişmesi onu iradesine hâkim, atılgan, becerikli, feragat ve karakter sahibi bir insan haline getirir. İşte mükemmel insan budur. Spor, böyle bir gayenin elde edilmesi için, bir vasıtadır.

Spor, sağlık ve uzun ömür verir. Vücudu güzelleştirir, kötü ve aşırı iptilâları önler; ferdin ve cemiyetin hayatına ahenk ve saadet getirir.

Selim Sırrı TARCAN
(Spor Pedagojisi)

Metnin İşlenişi

Düşünceler :

1. Bu yazının konusu nedir? — 2. Spor ne bakımdan iki ağzı keskin kılıca benzetilmiştir? — 3. Sporu hangi amaçla yapmamız gerekir? — 4. Yazara göre «mükemmel insan» nasıl olur? — 5. Uygarlıkta ilerlememizde, sizce sporun etkisi ne olabilir?

Çeşit, kuruluş :

1. Bu yazı bir hikâye midir, makale mi? — 2. «Mükemmel insan»ın tarif edildiği paragrafı bulunuz.

Dil :

Kelimeler, deyimler: 1. Başlıca sporların isimlerini sayınız. — 2. **Çevik, kuvvetli, dayanıklı** kelimelerinin anlam farklarını belirtiniz. — 3. «Yaşama savaşı», «iradesine hâkim» sözlerini açıklayınız.

Dilbilgisi: 1. Üçüncü paragraftaki soru cümlelerini bulunuz. — 2. Bu cümlelere hangi kelimeler veya ekler soru anlamı veriyor? «Mi» ekleri nasıl yazılmış? — 3. Yazar, **mükemmel** kelimesini niçin « » işareti içine almış?

KOMPOZİSYON KONUSU

1. Topluca oynanan bir oyunu (birdirbir, saklambaç, yakan top gibi...) yazıyla kısaca anlatınız.

2. Atatürk'ün şu sözünü açıklayınız: «Her türlü spor çalışmalarını, Türk gençliğinin millî eğitiminde ana temellerden saymak gerektir.»

Atatürk

DALGIÇ RAGIP

(Dalgıç Ragıp, trende rastladığı birkaç yolcuya hatıralarını anlatıyor.)

Vaktiyle, bilmem kaç tarihinde, Üsküdar İskelesi'nin üç yüz metre açığında bir gemi batmışmış. İçinde para varmış. Eski dalgıçlar parayı çıkarmışlar. Denizde böyle bir şey bulundu mu, yarısı dalgıca aittir; yarısı da hükümetin veyahut gemi sahibinin olur. Bir gün Mütareke'de* ben oraya daldım, İngilizlere ait bir sandık meselesi için.

Şöyle yürüdüm. Dedim ya, denizin içi hem karanlık, hem aydınlık. Deniz içinde renkler, ay ışığında olduğundan daha çok esrarlı, büyülü gibidir. Yani her ufak mavna bir saraydır. Kocaman, esrarlı; hani bazan filmlerde görürüz, garip şekilli Çin mâbetleri vardır, öyle Çin mâbedi gibi, karmakarışık; karmakarışık ama garip, hoş bir halde yatarlar. Bir baktım, hemen hemen yanıbaşımda bir saray harabesi. Hemen bunun o batan gemi olduğunu anladım; çünkü daha dalmadan evvel o otuz kiloluk ayakkabılarımı giyerken, arkadaşlarım: «Gemi buralarda» demişlerdi. Ben de zaten buraları karış karış bilirim ya! Muhakkak odur dedim. Gemi zengin birine aitmiş. «Kaşıkları altındanmış; her taraf, tavanlar altın ve gümüş yaldızlı imiş» derlerdi.

Hiç hazine görmedik biz ama, masallardan biliriz ki, Keloğlan bir de küpün kapağını kaldırır, gözleri kamaşır. O sırada

biz masalı dinlerken, yatağın içinde nasıl olursak öyle bir hal oldum. Gözüme binlerce göz kamaştırıcı şıkır şıkır altın, gümüş, elmas dolu. Hiçbir şey düşünmeden daldım bir delikten geminin içine. Ayaklarımın altında bir merdiven, bastıkça dağılıveriyor. Ben yine denizde yürür gibi aşağıya iniyordum. Birdenbire ortalık kapkaranlık kesildi. Fakat ben de dibe varmıştım. Girdiğim delik hafif bir aydınlıkla tepemde kandil gibi yanıp sönüyordu. Artık olan oldu, dedim; biraz daha yürüdüm. Şimdi yukarıda bir kandil gibi yanan ışık da kaybolmuştu. Zifirî bir karanlık içinde idim. Birden beni bir korku sardı... İşte şimdi yandım dedim; çünkü insan girdiği delikten çıkamazsa hapı yutmuştur. Nefes borusu yok mu, sonra onun yanında seni yukarıya çekmeye yarayan ip?... Eğer girdiğin delikten çıkamazsan dolaşır onlar, geberir gidersin.

Etrafım oldukça aydınlanmıştı. Bir yemek salonunda olduğumu anladım. Yürüdüm, yerler kaygandı. Ayağımın altında midyeler kırılıyor, hava kabarcıkları kaynaşıyordu. Dualar okuyordum. Fakat yine de altın kaşıkların nerede olabileceğini düşünmüyor değildim. Bir müddet daha yürüdüm.

Tam köşede büfeye benzer bir şey gördüm. Bir göz çektim, elimde kaldı; fakat yere bir şeylerin ağır, ağdalı, âdeta danslı hareketlerle düştüğünü gördüm. Daha yere düşmeden evvel kaşıklar elimde idi. Yedi tane idi hepsi. Artık durur muyum? Başladım deliği aramaya... Girerken şöyle on dakika geminin etrafında dolaşmış, ancak insan girebilecek büyüklükte bir delik olarak onu görmüştüm.

Tepemdeki deliklerin içinden en büyüğünü seçmeğe çalıştım. Nihayet, şöyle büyükçe bir abajur ışığına benzeyen bir deliğe doğru ipi çekmeğe başladım. Baktım ki bu delik, o delik değil... «Nasıl bildim» değil mi? Bu o kadar zor değil; iple nefes borusu bu delikten gelmiyordu. Zaten birdenbire ipin de beni sıktığını hissetmiştim. «Altın Kaşıklar İçin Ölen Dalgıç» diye gazetelerde çıkan havadisleri görür gibi oluyordum. Nihayet bir delik daha gördüm; bu da kocaman kandilini yakmıştı. Oraya kadar yine tırmandım. Artık kolumda hırstan kuvvet kalmamıştı; bu da değildi. Aşağıya tekrar indiğim zaman: «Aklını başına topla Ragıp, dedim, soğuk kanlı ol!»

Üçüncü delik, girdiğim delikti. Dışarıya çıkınca büyük bir nefes alayım der insan, değil mi? İmkânı var mı? Büyük nefes

nerede? Zaten kâfi derecede derin olan burada, bir buçuk saat kalmıştım. Nefes almak büsbütün güçleşmiş, kolumun heyecandan kuvveti kesilmişti. Yukarıya dört kişi beni zor çekti.

Sait Faik ABASIYANIK *
(Birtakım İnsanlar)

Açıklama :

Mütareke: Birbiriyle savaş halinde bulunan iki devletin silâhlarını bir süre bırakmaları. Ateşkes anlaşması. Yazıda bu sözlerle, Birinci Dünya Savaşı'ndan (1914 - 1918) sonraki mütareke anlatılmak isteniyor.

* **Sait Faik Abasıyanık** (1907 - 1955), hikâyeleriyle tanınmıştır. Eserlerinden bazıları: **Semaver, Lüzumsuz Adam, Havuz Başı, Mahalle Kahvesi, Birtakım İnsanlar** (roman).

SÖZLÜK VE İNDEKS

(Kelimelerin değişik anlamları ayrı numaralarla gösterilmiştir. Terimlerin ve özel isimlerin yanına, bunlar üzerinde bilgi verilen sayfa numaraları konmuştur.)

A

Abasıyanık, S. Faik: Bkz. s. 167.
âbide: Bir olayın, bir insanın anılması için dikilen heykel, yapılan yapı. Anıt.
Abo: (Yeni adı Turku): Finlandiya'nın güneyinde bir liman.
adale: Kas.
aday: Milletvekili, memur veya buna benzer bir şey olması veya seçilmesi için öne sürülen kişi. Namzet.
Adıvar, Halide Edip: Bkz. s. 107.
âdi: Herhangi bir üstünlüğü, özelliği bulunmayan. Değersiz. Bayağı.
âfâk: Ufuklar.
ağdalı: 1. Koyu ve yapışkan. 2. İçinde yabancı kelimeler bulunduğu için anlaşılması güç (söz, yazı).
ağıt: Bkz. s. 31.
ahali: Halk.
ahenk: Bir eserin parçaları yahut sesler, renkler arasında uygunluk. Uyum.
ahiret: Öldükten sonra gidileceğine inanılan dünya. Öbür dünya. Ahret.
ahlat: 1. Yaban armudu. 2. Bu ağacın yemişi.
Ahmet Haşim: Bkz. s. 113.
Ahmet Rasim: Bkz. s. 142.
ahval: Durum.
ait olmak: 1. Biriyle ilgili olmak, ilişkin olmak. 2. Birine mahsus olmak.
akran: Yaş veya durumu bakımından denk. Arkadaş.
alafranga: Avrupalı gibi. Avrupalılara benzer şekilde.
alarga: Denizcilikte «Yaklaşma! Uzaklaş!» anlamına bir komut.
âlem: 1. Dünya. 2. İnsanlar. 3. Eğlence.
alıç: 1. Kırlarda yetişen bir ağaç. 2. Bu ağacın ufak, mayhoş yemişi.
alıntı: Bkz. s. 73.
anafikir: Bkz. s. 94.
anî: Birden, hemen.
Anvers: Belçika'da önemli bir şehir ve liman.
ardıç: Yapraklarını kışın da dökmeyen, bir çeşit bodur ağaç.
arş: Gök.
arz etmek: Kendisinden büyüğe söylemek, göstermek, bildirmek. Sunmak.
arzu: İstek.
aruz: Bkz. s. 88.
asansör: Büyük binalarda insanı, eşyayı yukarı katlara çıkaran elektrikli araç.
asîl: 1. Soyu sopu belli. 2. Üstün vasıflı, temiz ve değerli.
asistan: Profesörün, hekimin yardımcısı.
asitfenik: Temizleyici olarak kullanılan, kokusu kötü bir madde.
Asya, Arif Nihat: Bkz. s. 110.
aşı boyası: Pas renginde bir boya.
aşina: 1. Tanıdık. 2. Alışılmış. 3. Bilen.
Ataç, Nurullah (1898-1957): Sohbet yazıları ve tercümeleriyle tanınmış bir yazarımız.
atasözü: Bkz. s. 65.
Atay, F. Rıfkı: Bkz. s. 45.
atelye: Sanatkârın iş yaptığı yer. İşlik.
atlet: Vücudu iyi gelişmiş, iyi koşan, çevik kimse.
atom: Bir cismin en ufak parçası; son zamanlarda bilginler atomu parçalayarak pek büyük enerji elde etmişlerdir.
ayin: Dinî tören.
aylak: İşsiz. Boş gezen.
avaz: Ses.

avize: Tavana asılan süslü lâmba.
azap: Büyük acı, sıkıntı.
azat etmek: Serbest bırakmak, salıvermek.
aziz: 1. Çok sevilen. 2. Din ulusu, büyüğü.
azmetmek: 1. Bir iş için kesin karar vermek. 2. Kararında durmak.

B

bağlaç: Bkz. s. 57.
bahsetmek: Söz açmak, söylemek.
baht: Talih. — **Baht açıklığı:** Talihin iyi olması.
bahtiyar: Talihli, mesut.
bandıra: Geminin bayrağı.
basit kelime: Bkz. s. 25.
Batu, Selahattin: Bkz. s. 131.
bedbaht: Kötü talihli.
bedhah: Kötülük yapan.
belâgat: 1. Güzel söz söyleme sanatının kuralları. 2. Güzel söylenmiş sözün niteliği.
belâyı berzah: İçinden çıkılmaz belâ.
Belen Yaylası: Kuzey Anadolu'da Karabük yakınlarında bir yer.
Bengal: Hindistan'ın doğusunda, Ganj nehri deltasını meydana getiren bölge.
bent: Akarsuyu biriktirmek için önüne yapılan engel. Baraj.
bestelemek: Bir şiir için müzik yazmak.
beton: 1. Yapı yapmak için kullanılan çimento, su, kum karışımı. 2. Böyle yapılmış yapı.
beyit: Bir manzumede arka arkaya iki mısralık parça.
bileşik kelime: Bkz. s. 25.
bilfiil: Eylemli olarak.
bilim: Gözleme ve deneye dayalı doğru, kesin bilgi.
billûr: Berrak ve temiz cam. Kristal.
birlik: Bkz. s. 115.
birleştirme çizgisi: Bkz. s. 67.
bitap: Yorgun.
boks: Rakibin yumrukla yenilmeye çalışıldığı bir spor.
Bonaparte, Napolyon (1769-1821): Fransız generali, Fransa imparatoru olmuştur.
Boston: Amerika'da Atlantik kıyısında büyük bir şehir.
boş inan: Bkz. s. 13.
bön: Aptal, saf.
börk: Eskiden kullanılan bir çeşit başlık.
Breslav: Polonya'da büyük bir şehir.
bronz: Tunç (Bakırla kalay karışımı).
broşür: Küçük kitap.
bucak: 1. Uzak, kuytu köşe. 2. Nahiye.
Burhaniye: Balıkesir'e bağlı bir ilçe.
büfe: 1. Yemek odalarında, yemek takımları konan süslü dolap. 2. Davetlilere ayakta yiyecek ikram edilen masa. 3. Küçük istasyon lokantası.
bünye: Yapı. Kuruluş.
büro: 1. Yazıhane. 2. Yazı masası.
büst: Vücudun göğüsten yukarısını canlandıran heykel.
büyük harf: Bkz. s. 89.
büyülü: İnsanı kendine bağlayan, çeken. Hoşa giden.

C

can: 1. Hayat, dirilik. 2. Kuvvet. 3. Kişi, insan. — **Canlar:** Arkadaşlar (hitap olarak).
cânân : Sevgili.
cazipleşmek: Gönül çekici bir durum almak.
cebren: Zorla.
cehalet : Bilgisizlik.
celâl : 1. Büyüklük. 2. Kızgınlık.
Cenab-ı Hak: Allah.
Cenap Şahabettin: Bkz. s. 86.
cenk: Savaş.
cepken: Kollu, önü açık, işlemeli yelek.
ceriha: Yara.
cezbetmek: Kendine çekmek. Beğenilmek, hoşa gitmek.
ciddi: 1. Ağırbaşlı. 2. Şaka olmayan.
cihaz: 1. Aygıt. 2. Çeyiz.
cilt: 1. Deri. 2. Kitap kabı. 3. Bir eserin ayrı ayrı kitap halindeki bölümlerinden biri.
civar: Yakın yerler. Yöre, çevre.
cizye : Eskiden Müslüman olmayanlardan askerlik görevine karşılık olarak alınan vergi.
cüda: Ayrı, uzak.
cümle: 1. Bütün. 2. Dilbilgisindeki anlamı için Bkz. s. 68.
cüret: Cesaret.

Ç

çakşır: Bir çeşit pantolon. Şalvar.

çehre: 1. Yüz. 2. Surat asma.

çekimli fiil: Bkz. s. 127.

çeyiz: 1. Gelin için hazırlanan eşya. 2. Cihaz.

çitlembik: 1. Bir ağaç. 2. Bu isimdeki ağacın mercimek büyüklüğünde meyvası.

çokanlamlı kelimeler: Bkz. s. 132.

D

Dağlarca, F. Hüsnü: Bkz. s. 18.

dahili: İçte bulunan.

daire: 1. Bir çember içinde kalan yüzey. 2. Bir binanın yaşanmaya elverişli teşkilâtı bulunan bölümlerinden biri. 3. Devlet işlerini yürüten kurum, teşkilât.

dalâlet: Doğru yoldan sapma.

darbe: Vuruş.

Daudet, Alphonse: Bkz. s. 61.

dayı: 1. Annenin kardeşi. 2. (Tarihte) Cezayir'in Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bulunduğu zamanlarda orayı yöneten komutan. 3. Cesur denizci anlamına da kullanılır.

de bağlacı: Bkz. s. 74.

-de eklerinin yazılışı: Bkz. s. 74.

deha: Büyük zekâ, bilgi ve irade gücü.

dehşet: 1. Büyük korku. 2. Şaşma anlatmak için de kullanılır.

derman: 1. Güç, kuvvet. 2. Çare. İlâç.

desen: 1. Kumaş, resim üzerindeki süs şekillerinden biri. 2. Müzik eserlerinde bir nağme.

destan: Eski çağların kahramanlık olaylarını anlatan eser.

destur: İzin, müsaade.

devrik cümle: Bkz. s. 80, 129.

deyim: Birkaç kelimeden meydana gelmiş ve içindeki kelimelerin anlamlarından ayrı bir anlam kazanmış olan kelime grubu.

dimağ: Beyin.

disk: Spor yapmak için uzaklara atılan daire şeklinde cisim.

diyar: Ülke.

durak: Bkz. s. 31.

duyu: İnsanda, hayvanda etkileri duyma yeteneği; görme, işitme, dokunma birer duyudur.

E

ecinni: Boş inana göre, insanlara kötülüğü dokunan görünmez varlık.

eda: Tavır, davranış.

edat: Bkz. s. 156.

edilgen: Bkz. s. 139.

Edison (1847-1941): Amerikalı mucit. İçinde elektrik lâmbası da bulunmak üzere bin kadar icadı vardır.

efsane: İçinde olağanüstü olaylar bulunan hikâyeler.

eğitim: Bir kimseyi bir amaca göre yetiştirme. Terbiye.

ekfiil: Bkz. s. 108.

ekonomi: Tarım, sanat, ticaret gibi üretim ve kazanç işleri. İktisat.

ekseri: Çoğu zaman. Çok kere.

elem: Acı. Keder.

elhasıl: Sözün kısası. Kısacası.

elif: 1. Arap Alfabesi'nin ilk harfi. 2. Özel isim olarak da kullanılır ve o zaman büyük harfle yazılır.

elim: Üzücü. Acıklı.

emin: Güvenilir. Doğru. Sağlam.

emniyet: Güvenlik. Doğruluk. Sağlamlık.

emsal: Benzer. Denk.

endişe: Kaygı. Tasa.

endüstri: Hammaddeyi yapılmış eşya haline getirme. Sanayi.

enerji: 1. Güç, kuvvet. 2. (Fizikte) iş meydana getiren kuvvet.

engin: 1. Genişlik, geniş düzlük. 2. Düşük düzeyde olan, alçak.

enstitü: 1. Okul. 2. Bir konu üzerinde araştırmalar yapan kurum.

Ersoy, M. Akif: Bkz. s. 87.

eser: 1. Meydana getirilen değerli bir iş. 2. Kitap, tablo vb.

esrar: Gizli şeyler. Sırlar.

eşsesli kelimeler: Bkz. s. 131.

etken: Bkz. s. 139.

etüt: Okuma. İnceleme.

Eyüboğlu, Bedri Rahmi: Bkz. s. 15.

ezel: Başlangıcı bilinmeyen eski zaman.

F

faaliyet: 1. Çalışma. İşleme. Etkinlik. 2. Canlılık.
fakr: Fakirlik.
feci: Acıklı.
feda: Vazgeçme, karşılıksız verme.
fedakâr: Canını, malını, emeğini esirgemeyen.
felâket: Acı ve sıkıntı doğuran olay.
fenalık gelmek: Bayılmak. Kendini bilmez duruma gelmek.
ferace: Eskiden kadınların sokakta giydikleri bol manto.
feragat: 1. Hakkından vazgeçme. 2. Tok gönüllülük.
ferah: 1. (Gönül, iç hakkında) sıkıntısız, tasasız. 2. (Yer hakında) iç açıcı.
ferahlamak: 1. Sıkıntıdan kurtulmak. 2. İçi açılmak.
ferdî: Bir tek kişi ile ilgili. Bireysel.
fert: Toplumda bir tek insan. Birey.
fıtrî: Doğuştan, yaratılıştan.
fiil: 1. İş. 2. Dilbilgisindeki anlamı için Bkz. s. 127.
fiil cümlesi: Bkz. s. 108.
fiilde kişi: Bkz. s. 127.
fiilde zaman: Bkz. s. 127.
fikir: Düşünce.
fizik: 1. Maddenin yapısı dışındaki olayları inceleyen bilim. 2. İnsanın yapısı, görünüşü.
forsa: Eski gemilerde kürek çektirilen esir.
frank: Fransız para birimi. İsviçre ve Belçika para birimine de frank denir.
Franklin, Benjamin (1706-1790): Amerikalı devlet adamı ve bilgini. Paratoneri icat edenlerden biridir.
Frémiet (Fremiye) (1824-1910): Fransız heykeltraşı.
frenk: Eskiden Fransız, İngiliz, Alman vb. milletlere verilen isim.
furya: Telâş, karışıklık, hareket.

G

gaflet: 1. Uykulu olma. 2. Doğruyu görememe.
Galata Köprüsü: İstanbul'da Haliç üzerinde Karaköy ile Eminönü semtlerini birleştiren köprü.
galibiyet: Yenme, üstün gelme.
gam: Keder, üzüntü.
garip: 1. Yabancı. 2. Görülmemiş, tuhaf şey.
Gasson: İngiliz yazarı.
gâvur: 1. Hıristiyan. 2. Merhametsiz, inatçı anlamlarına da kullanılır.
Geçer, İlhan: Bkz. s. 117.
geçişli fiil: Bkz. s. 116.
geçişsiz fiil: Bkz. s. 116.
geometrik: Geometri şekillerine benzer. Muntazam.
gerçek anlamı: Bkz. s. 71.
gıda: Besin.
goril: Afrika ormanlarında yaşayan iri bir maymun cinsi.
Gökyay, O. Şaik: Bkz. s. 30.
gûya: Sanki, sözde.
Güney, E. Cem: Bkz. s. 51.
Gürpınar, H. Rahmi: Bkz. s. 77.
güverte: Vapurda üstü açık yerler.
güvez: Mora çalan kırmızı (renk).

H

hakem: Oyunda veya bir anlaşmazlıkta iki taraf arasında karar vermekle görevli, tarafsız insan.
hâkim: 1. Mahkemelerde davalara bakan. 2. Sözünü yürüten. 3. Yukarda, üstte bulunan.
hakkını helâl etmek: Alacağını, emeklerini bağışlamak.
halk şairi: Bkz. s. 129.
ham süt emmiş: İyi insan yanında yetişmemiş, iyi terbiye almamış. Kötülük düşünen.
hapsedilmek: Hürriyeti kaldırılarak bir yere kapatılmak.
haricî: Dışta bulunan.
hariç: 1. Dış, dışarı. 2. Dışarda kalmak üzere.
harika: Her zaman görülenlerden üstün, çok üstün olan şey.
harikulâde: Görülenlerden üstün; şaşılacak şey.
Harp Akademisi: Subayların harp okulundan sonra 4 yıl okuyarak kurmay çıktıkları okul.
harup: Fasulye şeklinde, kabuğu kahverengi ve şekerli bir meyva. Keçiboynuzu.
hasılı: Sonuç olarak, sözün kısası.
hasislik: Cimrilik.
hasretli: Özlem duyan. Özleyen.

hâşâ: Bir sözün, hareketin birine yakıştırılamadığını bildirmek için kullanılır.
hat: Çizgi.
hatıra: Bkz. s. 27.
hayalet: Gerçekte olmadığı halde varmiş gibi görünen şey. Görüntü.
hayasızca: Utanmadan.
haydut: Yol kesen hırsız.
hayranlık: Takdir ederek şaşma. Çok beğenme.
hayret: Şaşma, şaşakalma.
haz: Hoşlanma. Zevk.
hazin: Acıklı.
hece vezni: Bkz. s. 31.
helâl: Din kurallarına göre yenebilen, yapılabilen.
heybet: Korku ve saygı uyandıran büyüklük.
heyecan: Şiddetli korku, sevinç gibi duygular.
heyet: Bir işi görüşmek, yapmak üzere toplanmış birkaç kişilik topluluk. Kurul.
hiddet: Öfke.
hikâye: Bkz. s. 61.
hikmet: Gizli sebep.
hilâl: Ayın yay şeklindeki ince hali.
hile: Aldatma. Düzen.
hilkat: Yaratılış. Yaratılıştaki durum.
Hindi Çini: Asya'nın güneyinde, Hindistan'ın doğusunda, geniş bir ülke. Çin Hindi.
hisar: Kale.
hitabet: Güzel söz söyleme sanatı.
hitap: Birine söz söyleme.
hitap etmek: Birine söylemek.
Hohenzollern: Almanya'da 1701'den 1918'e kadar kral ve imparator olarak hüküm sürmüş olan sülâle.
hububat: Tahıl.
hudut: Sınır.
humma: 1. Hastalık ateşi. 2. Bazı ateşli hastalıklara da bu ad verilir. 3. Telâş, sıkıntı.
huzur: 1. Gönül rahatlığı. 2. Büyük bir insanın karşısı, yanı anlamına da kullanılır.
hücum: Saldırma, atılma.
Hüda: Tanrı. Allah.
hüner: İnce ustalık. Beceriklilik.
hüzün: Üzgünlük, keder.

I

ırk: 1. İnsan türünün belli başlı bölümlerinden biri: Beyaz ırk, sarı ırk. 2. Soy. 3. İstiklâl Marşı'mızda «millet» anlamına kullanılmıştır.
ıslah: İyileştirme, düzeltme. Bu amaçla değişiklik yapma.
ıslahat: Daha iyi bir duruma getirmek için yapılan büyük değişiklik.
ıstırap: Acı.

İ

ibaret olmak: Meydana gelmek.
icat: 1. Bilinen şeylerden faydalanarak yeni bir alet yapma. 2. Bu şekilde yapılmış olan alet.
ifade: 1. Anlatma, bildirme. 2. Yazılmış veya söylenmiş söz. 3. Yazma veya söyleme tarzı. Anlatım.
iftihar etmek: 1. Övünmek. 2. Kendi değerini yükselten bir olaydan haz duymak.
iğne yapraklılar: Çam gibi, yaprakları ince olan ağaçlar.
ihmal: İlgi göstermeme. Önem vermeme.
ihracat yapmak: Bir memleketten dış memleketlere mal göndermek. Dışsatım.
ihtar etmek: Hatırlatmak. Dikkatini çekmek.
ihtifal: Anma töreni.
ihtilâç: Titreme, çırpınma.
ihtimal: 1. Olabilme. 2. Belki.
ihtira: İcat. Buluş.
ikileme: Bkz. s. 42.
iki nokta: Bkz. s. 40.
ikmal: Bütünleme. Tamamlama.
ilâhi: 1. Tanrı'yla ilgili. Tanrısal. 2. «Ey Allahım» anlamına da kullanılır.
ilelebet: Sonsuza kadar.
ilham: 1. Kafada bir fikrin, duygunun birden doğması: «İlham geldi.» 2. Birden doğan fikir.
illet: 1. Sebep. 2. Hastalık.
iltihaplanmak: Cerahatlenmek.
ima: 1. Bir sözün anlamını kapalı söyleme, sezdirme, anıştırma. 2. Anlamı kapalı söz.
imalât: Yapım.
imalâtçı: Sanayide türlü şeyler yapan.

imalâthane: Yapımevi.
imal etmek: Hammaddeyi kullanılır hale getirmek. Yapmak.
imkân: Olabilirlik.
inkâr etmek: Bir şeyin bulunmadığını, olmadığını söylemek.
inkişaf: Gelişme. Genişleme.
iptilâ: Kötü bir şeye fazla düşkünlük. Tutkunluk.
irade: 1. Kendisine hâkim olma gücü. 2. Emir.
irfan: Bilgili ve anlayışlı olma gücü.
isabet: Uygunluk. Doğruluk.
isabetli: Yerinde, uygun.
isim: Bkz. s. 42.
isim cümlesi: Bkz. s. 108.
isim tamlaması: Bkz. s. 46.
ispasmoz: Kasların elde olmadan büzülüp gerilmesi şeklinde beliren bir hastalık.
istifade: Faydalanma. Yararlanma.
istihsal: 1. Çıkarma. Elde etme. 2. Üretme. Üretim.
istikamet: Doğrultu. Yön.
istikbal: Gelecek zaman.
istiklâl: Bağımsızlık.
istilâ: 1. Kaplama. Basma. 2. Salgın.
istirahat: 1. Dinlenme. 2. Rahat duruma geçme.
iş mektubu: Bkz. s. 56.
işgal: 1. Bir yeri alma, tutma. 2. Bir kimseyi işten alıkoyma.
işporta: Gezici satıcıların sedyesi veya sepeti.
itaat: Emre uymak, söz dinlemek.
itburnu: Yaban gülünün meyvası. Kuşburnu.
itimat: Güvenme. İnanma. Güven.
itina: Özen. İyi olsun diye dikkat sarfetme.
izah etmek: Açıklamak. Bilinmeyen noktaları belirtmek.
izmihlâl: Yıkılma. Çökme.
izzetinefis: İnsanın kendi kendine saygısı. Onur.

K

kabile: Oymak. Boy.
kabiliyet: Bir şeyi anlayabilme, yapabilme gücü. Yetenek.
kadırga: Yelken ve kürekle yürütülen eski bir savaş gemisi çeşidi.
kafiye: Bkz. s. 88.
kaftan: Eskiden elbiselerin üstüne giyilen ipekli, uzun giyecek.
kahraman: 1. Savaşta büyük fedakârlık ve yararlık gösteren. 2. Edebiyattaki anlamı için, Bkz. s. 149.
kahrolmak: 1. Ölmek. 2. Çok sıkıntı içinde bulunmak.
kâhya: Bir konağın, bir dairenin veya bir efendinin işlerini çeviren insan.
kanaat: 1. Elindekine razı olma. 2. İnanma, kanma.
kandil: Sıvı bir yağı fitil vasıtasıyla yakan kap şeklindeki ışık aracı.
Karacaoğlan: Bkz. s. 128.
karakter: Bir şeyin taşıdığı özellikler. Sözünde durma. Dürüstlük.
karaman: İri kuyruklu bir koyun cinsi.
kararsız: Bir halde duramayan, tereddütlü. Tasalı.
Karaosmanoğlu, Y. Kadri: Bkz. s. 155.
Karay, R. Halit: Bkz. s. 152.
kastetmek: 1. Amaç edinmek. 2. Zarar vermek istemek.
kaşık torbası: Eskiden kaşıkların konup saklandığı torba.
kâşif: Keşfeden.
katırtırnağı: Çiçekleri sarı ve bakla çiçeği gibi bir bitki.
kati: Kesin.
kavim: Millet.
kavuk: Eskiden üzerine sarık sarılarak kullanılan bir çeşit başlık.
keder: Üzüntü, sıkıntı.
kelime sonunda b, c, d, g: Bkz. s. 10, 92.
kervan: Uzak yerlere mal götüren yük hayvanı katarı.
kesin: Mutlaka olan. Şüphesiz. Katî.
keşif: 1. Bilinmeyen bir şeyi bulma, meydana çıkarma. 2. Böylece bulunmuş olan şey.
keşfetmek: Bir keşifte bulunmak.
kevser: Cennetteki ırmağın adı.
kez: Defa, kere.
kıble: Namaz kılarken dönülen yön. Kâbe yönü.
kısaltma: Bkz. s. 103.
kısım: Bölüm, bölge.
kıta: Bkz. s. 88.
kıvama gelmek: Bir şeyin en uygun durumunu, derecesini bulması.

kıyafet: 1. Giyiniş. 2. Üst baş. Elbise, şapka, ayakkabı gibi giyeceklerin meydana getirdiği giyim şekli.

kıyaslamak: Karşılaştırmak. Ölçüştürmek.

ki bağlacının yazılışı: Bkz. s. 139.

-ki eklerinin yazılışı: Bkz. s. 139.

kimyager: Kimya ile uğraşan bilgin. Kimyacı.

kitabet: Doğru, güzel ve etkili yazı yazma sanatı.

kitle: 1. Yığın. 2. İnsan topluluğu.

kokona: Eskiden Hıristiyan kadınlarına denilirdi.

kolağası: Osmanlı İmparatorluğu'nda önyüzbaşı.

komedi: Bkz. s. 25.

kompozisyon: 1. Bir konunun yazılması. 2. Yazma ödevi. 3. Bazı şeyleri birleştirerek yeni bir şey meydana getirme. 4. Sanat eseri.

komprime. 1. Hap. 2. Özet.

konforlu: Aydınlanma, ısınma gibi yaşamayı kolaylaştıran her çeşit tesisleri ve araçları bulunan. Rahat.

kongre: Bilim ve siyaset adamlarının bir konuda karar vermek üzere yaptıkları toplantı.

kontrol: Bir işin doğru yapılıp yapılmadığını inceleme. Denetleme.

korsanlık: Deniz haydutluğu.

Koryürek, E. Behiç: Bkz. s. 99.

kudret: Güç, kuvvet.

kuduz: 1. Kudurtarak öldüren, mikroplu bir hastalık. 2. Buna tutulan hayvan, insan.

kupa: 1. Ayaklı madenî vazo. 2. Dört tekerlekli, kapalı araba.

Kupio: Finlandiya'da göller bölgesinde bir şehir.

kurmay: Harp Akademisi'ni bitirmiş olan, orduda komutana, alacağı kararlarda fikir veren subay.

kültür: 1. Genel bilgi. 2. Bilgi edinerek ruhça yükselme. 3. Bir toplumun kendi tarihi içinde yarattığı medeniyet.

L

lâkin: Ama, fakat.

lâtif: Hoş.

levent: 1. Gürbüz. 2. Yeniçerilik zamanında deniz eri.

levha: 1. Duvara asılmak üzere yazılmış yazı. 2. Tablo.

Lincoln, Abraham (1809-1865): Amerika cumhurbaşkanlarından biri.

lisan: Dil.

lombar: Geminin yan taraflarındaki açıklıklar.

lüks: Faydasından çok süs olarak kullanılan (şey).

Lyon (Liyon): Fransa'nın güneydoğu bölgesinde önemli bir şehir.

M

maalesef: Üzülerek söylüyorum ki, yazık ki.

mabet: Cami, kilise gibi ibadet edilen yer. Tapınak.

madalya: Savaşta yararlık veya bir işte başarı gösterenlere verilen nişan.

madalyon: İçine resim konarak boyuna zincirle asılan mücevher. Büyük madalya.

madde: 1. Elle tutulan, gözle görülen şey. 2. (Kanunda, sözlükte) bölüm, başlık.

maddi: 1. Madde ile ilgili. 2. Maddeden oluşan. 3. Paraya, mala gereğinden çok değer veren.

mahiyet: Nitelik.

mahkûm: 1. Ceza giymiş. 2. Zorunda. Zorunlu.

mahlûl: İçinde bir katı cisim erimiş olan sıvı. Eriyik.

mahpes: Hapishane.

mahpus: Hapsedilmiş olan.

mahrum: Kendinde belli bir şey bulunmayan. Yoksun.

mahsul: Bitkilerden, hayvanlardan elde edilen faydalı şey. Ürün.

mahşer: 1. Din inanışına göre, kıyamette insanların toplanacağı yer. 2. Büyük kalabalık.

mahya: Ramazanda, iki minare arasında ışıkla yazılmış yazı.

mahzun: Üzüntülü. Kederli.

makale: Bkz. s. 91.

makul: Akla uygun. Doğru. Uygun.

malik olmak: Sahip olmak.

malûmat: Bilgi.

manevi: Madde dışı olan, ruhla ilgili.

mantikî: Düşünme kurallarına uygun. Mantıklı. Doğru.

manzum: Vezinli ve kafiyeli yazı.
manzûme: Manzum şekilde yazılmış yazı.
manzum hikâye: Bkz. s. 18.
manzum piyes: Bkz. s. 124.
mark: Alman para birimi.
marka: Bir mala, yapan firmaca konan işaret, ad.
maruf: Tanınmış. Ünlü.
Maurois, André: Bkz. s. 39.
mavna: Yük taşımaya mahsus büyük kayık.
maymun iştahlı: Bir işi bitirmeden bırakıp başkasına koşan.
mazi: Geçmiş zaman.
mecalsiz: Kuvvetsiz, dermansız.
mecaz: Bkz. s. 71.
mecbur: Bir şeyi yapmaktan yahut yapmamaktan kaçınamayan. Zorunlu. Yükümlü.
meclis: Bkz. s. 123.
meçhul: Bilinmeyen, tanınmayan.
mektup: Bkz. s. 56.
melûn: Tanrının ve insanların nefretine uğramış. Lânet edilmiş.
menetmek: Yaptırmamak. Yasak etmek.
menfaat: Fayda. Kazanç. Çıkar.
menkıbe: Tanınmış insanlara ait kahramanlık hikâyesi.
meram: Amaç, maksat.
merkez: 1. Dairenin, kürenin kenarlarına aynı uzaklıkta olan noktası. Orta. 2. İdare yeri.
mesken: Oturulan, yatılıp kalkılan yer. Konut.
mesut: Saadet içinde olan. Mutlu.
meşgul: 1. İş yapmakta olan. 2. Tutulmuş, dolu (yer).
methetmek: Övmek.
mevcudiyet: Varlık.
mevzi: Siper, yer.
mezat: Artırma ile satış.
Mezopotamya: Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan bölgenin aşağı kısmı.
mısra: Manzumenin bir satırı. Dize.
mi ekinin yazılışı: Bkz. s. 78.
milliyet: 1. Bir milletten olma. 2. Bir milletin taşıdığı karakter.
miras: Bir insana, ölen bir yakınından kalan mal, para.
model: 1. Resim, heykel yaparken bakılan örnek. 2. Örnek.
modern: Çağa uygun. Çağdaş.
Molière: Bkz. s. 24.
Moltke, Helmuth (1800-1891): Alman mareşali. 1832 yılında Türkiye'de de hizmet etmiştir.
Montagu, Lady (Montegü, Leydi) (1689-1672): İngiliz kadın yazarı. İngiltere'nin o zamanki İstanbul elçisinin eşiydi. Türkiye'de çiçek hastalığı aşısı yapıldığını ilk defa İngiltere'ye kendisi bildirmiştir.
montaj: Bir makineyi, fabrikayı parçalarını takarak kurma.
monte edilmek: Montaj yapmak.
motif: Bir süslemede şekillerden her biri.
muamele: 1. Birine karşı davranma şekli. 2. Dairelerde bir yazı üzerinde yapılan işler. İşlem.
muamma: 1. Bilmece. 2. Anlaşılmaz iş.
muammalı: Anlaşılamayan, anlamı gizli.
muazzam: Büyük, kocaman.
muhabbet: Sevgi.
muhabere: Haberleşme, yazışma.
muhakkak: 1. Her halde. 2. Gerçek, doğru, kesin. Mutlaka.
muhit: Çevre. Etraf.
muhtelif: Çeşitli, değişik. Birçok.
muhteşem: Güzel ve büyük.
mukabele: Karşılık.
mukabele etmek: Karşılık vermek. Karşı koymak.
mukaddes: Dine göre çok sevilen ve sayılan. Kutsal.
mukallit: Taklit eden. Taklitçi.
munis: Alışılmış, alışmış. Cana yakın.
murat: İstek, dilek.
muvaffak olmak: Başarı kazanmak.
mübarek: Saygıya, sevgiye değer. Kutlu. Uğurlu.
mücadele: Uğraşma. Savaşma.
müddet: Süre, zaman.
müessese: Bir iş görmek için kurulmuş fabrika, hastane, okul, hükümet dairesi gibi yer. Kurum.
Müftüoğlu, A. Hikmet: Bkz. s. 29.
müjde: Sevindirici haber.
mükâfat: Bir başarıya karşılık olarak verilen hediye, para. Ödül.
mükemmel: 1. Her bakımdan noksansız, kusursuz. 2. Değerli.
mülk: Ev, tarla gibi taşınmaz mal.

mümessil: 1. Temsilci. 2. Örnek tip.
mümkün: Olabilir.
mürekkep: Bileşik.
mürşit: Doğru yol gösteren. Gerçeği öğreten.
müsaade: İzin.
müstakil: Bağımsız.
müstevli: İstilâ eden.
müşavir: 1. Aydınlatıcı fikir veren kimse. 2. Bir dairede bu görevde bulunan memur.
mütareke: Savaşan iki devletin, bir süre silâhları bırakması. Ateşkes.
mütebessim: Gülümseyen.
müteessir: Üzgün. Kederli.
mütemadi: Sürekli, aralıksız.
mütemadiyen: 1. Aralıksız, sürekli. 2. Her zaman.
mütenasip: Ölçüleri birbirine uygun. Orantılı.
mütevazi: 1. Alçakgönüllü. 2. Gösterişsiz.
müthiş: 1. Korkunç. Şaşılacak şey. 2. Büyük.
müze: Eski sanat ve bilim eserlerinin saklandığı ve halka gösterildiği yer.

N

naaş: Ölü insan vücudu. Ceset.
nabız: Kalbin bilekteki atardamarda hissedilen atışı.
nâçar: Çaresiz, çaresiz kalarak.
nakavt: Boksta, rakibini maça devam edemeyeceği şekilde yenme.
nakil: Taşıma, taşınma.
nam: Ad. Şöhret.
namahrem: 1. Bir aileden olmayan kimse. 2. Yabancı. El.
Namık Kemal (1840-1888): Türk yazarı ve düşünürü. Milletimize yaptığı hizmetler arasında, aşıladığı vatan sevgisi anılır.
namzet: Aday.
nara: 1. «Hey!» diye yüksek sesle bağırma. 2. Terbiyesizce uzun uzun bağırma.
narin: İnce ve güzel. Zarif.
nazar: Bakış. — **Nazar değmesi:** Kıskanarak ya da beğenerek bakılınca o şeyin kötülüğe uğraması.
nazik: 1. Başkalarına saygı gösteren. 2. Kibar. İnce. 3. Dikkat isteyen.
nebat: Bitki.
nefis: 1. Güzel. 2. Lezzetli.
Nelson (1758-1805): İngiliz deniz komutanı.
nesil: Dede, baba, oğul, torun gibi birbirine bağlı insanlar zincirinden her bir tabaka. Kuşak.
nezaket: 1. Nazikçe hareket. 2. Kibarlık. İncelik.
normal: Tabiat kanunlarına, gördüklerimize aykırı olmayan. Tabiî.
Nottingham (Nottingam): İngiltere'de bir şehir. Endüstrisi ile tanınmıştır.
nur: Işık, aydınlık.
nutuk: Bir insanın bir topluluk karşısında, fikirlerini anlatmak için söylediği söz.

O

oba: 1. Göçebelerde aile. 2. Semt, mahalle.
olumlu cümle: Bkz. s. 46.
olumsuz cümle: Bkz. s. 46
Onan, N. Halil. Bkz. s. 58.
Ozansoy, H. Fahri: Bkz. s. 136.

Ö

öğe: Bkz. s. 10.
öğe sırası: Bkz. s. 68.
Ömer Seyfettin: Bkz. s. 13.
özel işim: Bkz. s. 57.
özel mektup: Bkz. s. 56.
özgürlük: Serbestlik. Hürlük. Hürriyet.
özne: Bkz. s. 10.

P

paragraf: Bkz. s. 39.
Pasteur (Pastör) (1822-1895): Fransız kimya bilgini. Birçok keşifleri ile tanınmıştır.
paviyon: Bir müessesenin bir aradaki binalarından biri.
payitaht: Hükümet merkezi. Başkent.
pedal: Bisikleti, başka makineleri işletmek için ayakla basılan alet.
pekiştirme sıfatı: Bkz. s. 111.
perde: 1. Işığı önlemek, bir şeyi gizlemek için gerilen örtü. 2. Tiyatro eserinde bölüm. 3. Müzikte seslerin kalınlık, incelik derecesi.

pervaz: Pencerenin, kapının kenarına geçirilen ensiz tahta. Çerçeve.
pes: 1. Yenilgiyi kabul sözü: «Düşmana pes dedirtti.» 2. Alçak, yavaş (ses).
peşkir: Peçete.
peyda olmak: Birden ortaya çıkmak.
pir: Usta, reis. Başkan.
piyasa: 1. Gezinti. 2. Pazar.
piyes: Bkz. s 25, 124.
plaka: Numara levhası.
plan: Bkz. s. 16.
portre: Bir insanı baş ve gövdesiyle gösteren resim. Bkz. s. 155.
potur: Bacakları dar, üst tarafı bol bir çeşit pantolon.
prensip: İlk ve temel karar. İlke.
proje: 1. Plan. 2. Bir iş için zihinde tasarlanan şekil.
pupa yelken: Gemide yelkenler, arkasından esen rüzgârla şişmiş olarak, gemi tam yolla.

R

radikal: Kökten, temelli, esaslı.
rakip: Oyunda, işte birbiri ile yarışan insanlardan biri.
rampa: 1. Yanaşma. 2. Yokuş. 3. Taşıtlara eşya yüklemek için yapılmış yüksekçe set.
randevu: Buluşma sözü.
rayiha: Güzel koku.
refahlı: Geçimi yolunda, bolluk içinde olan.
Robinson Crusoe (Robinson Kruzo): Issız bir adada yaşamış bir insanın hayatını anlatan roman. Bu romandaki kahramanın adı.
Rodin (Roden) (1840-1917): Fransız heykelcisi.
roman: Bkz. s. 78.
ruh-u mücerret: Cesetten ayrılmış ruh.

S

saadet: Bütün isteklerimiz yerine gelince duyduğumuz duygu. Mutluluk.
Saba, Z. Osman: Bkz. s. 140.
sada: Ses.
saf: 1. İçinde başka bir şey bulunmayan, temiz. 2. İyi huylu. 3. Aptal.
safa: Gönül şenliği. Eğlence.
safha: Bir olayın değişik bölümlerinden biri. Evre.
saha: 1. Alan. 2. Konu.
sahne: Bkz. s. 123.
Saint-Exupery, Antoine de: Bkz. s. 105.
Saint-Louis (Sent Luiz): Amerika Birleşik Devletleri'nin Missouri eyaletinde, Missisipi nehri üzerinde büyük bir şehir.
salta: Köpeğin arka ayakları üstünde durması.
sanatkâr: 1. Marangozluk, demircilik gibi işler yapan. 2. Resim, heykel gibi güzel sanatlarda eserler veren. Sanatçı.
sancak: 1. Bayrak. 2. Üzerine yazılar işlenmiş, kenarları saçaklı bayrak. Genellikle askeri birliklere verilir.
saray: Padişahların, kralların oturduğu büyük ve süslü binalar.
Savoie (Savva): Fransa'nın güneydoğusunda bir vilâyet.
sayesinde: 1. Yardımıyla. 2. Sebebiyle.
sayı sıfatları: Bkz. s. 114.
saz şairi: Bkz s. 129.
sebat: Bir işte engellere göğüs gererek sonuna kadar dayanmak.
sebil: 1. Sevap kazanmak için parasız su, şerbet dağıtma. 2. Bunların dağıtıldığı yer, çeşme.
seccade: Üzerinde namaz kılınacak küçük halı. Namazlık.
sefalet: Yokluk.
Selim II (1524-1574): Osmanlı padişahı. 1566-1574 yılları arasında hükümdarlık etmiştir.
sema: Gök.
Senegale (Senegal): Batı Afrika kıyılarında, bir Fransız sömürgesi.
serap: Çölde, ışık etkisiyle her şeyin baş aşağı görünmesi. Bu sebepten gök de yerde gibi görünür ve bu mavilik su sanılır.
serbest nazım: Bkz. s. 118.
serhat: Sınır. Hudut.
sert ünsüzler: Bkz. s. 10, 92.
serum: Kanın pıhtılaşmasından sonra kalan su kısmı. Bazı hastalıklara karşı bağışıklık kazanmış hayvanlardan alınan serumlar, tedavi için kullanılır.
servet: 1. Zenginlik. 2. Mal.

sevecenlik: Acıyarak, esirgeyerek sevme. Şefkat.
sevketmek: Göndermek, yollamak.
Sevük, İ. Habip: Bkz. s. 138.
seyahat yazıları: Bkz. s. 42.
seyretmek: 1. Eğlenmek, öğrenmek için bakmak. 2. Yürümek, ilerlemek, gitmek: «Gemi denizde seyreder.»
seyyah: Gezmek için uzak memleketlere giden. Turist.
sıfat: Bkz. s. 53.
sıfat tamlaması: Bkz. s. 53.
sır olmak: Kaybolmak.
sihirli: Hayrette bırakan. İnsanı çeken.
sima: 1. Yüz, çehre. 2. İnsan, bir kimse.
Sinan (1490-1588): Ünlü Türk mimarı.
soru cümlesi: Bkz. s. 46.
soru eki: Bkz. s. 84.
soya fasulyesi: Tohumundan yağ çıkarılan bir çeşit fasulye.
soyuk: Kuzey Anadolu'da Karabük yakınlarında bir yer.
suçüstü: Suçluyu, suçu işlerken yakalama.
Süleyman Nazif: Bkz. s. 115.
süsmek: Boynuzu ile vurmak.

Ş

şafak: 1. Güneşin doğmasından önce veya batmasından sonra ufukta görülen kızıllık. 2. (İstiklâl Marşı'mızda) ufuk, gök.
şahadet: 1. Şahitlik. Tanıklık. 2. Şehit olma.
şaheser: Üstün değerde eser. Çok güzel eser.
şahsen: 1. Şahıs olarak. 2. Kendi, kendisi.
şalvar: Bol ve uzun, paçasının ağzı dar bir çeşit pantolon.
şan: İyi tanınma. Ün.
şato: Eskiden derebeylerinin oturduğu, yüksek duvarlı, kaleye benzer yapı.
şayet: Eğer.
şehadet: 1. Tanıklık. 2. Şehitlik.
şehit: Savaşta yahut ülküsü uğrunda ölen insan.
şempanze: İri bir maymun cinsi.
şer: Kötülük. Fenalık.
şerait: Şartlar. Ortam.
şeref: İnsanlar içinde kazanılmış değer, üstünlük.
şilebezi: Gevşek dokunmuş bir tür pamuklu kumaş; kadın giysileri yapılır.
şilep: Yük gemisi.
şüheda: Şehitler.
şüphe etmek. İnanmamak. Kuşkulanmak.

T

taarruz: 1. Saldırma. 2. Sataşma.
tabir: Deyim.
tablo: 1. Duvara asılmak için yapılmış resim. 2. Manzara. 3. Bir piyeste değişik dekorlu kısa bir bölüm.
tecelli: Meydana çıkma, görünme.
teçhizat: Bir işi yapmak için gerekli aletler, araçlar.
tadil etmek: Değişiklik yapmak.
tahammül: Katlanma, dayanma.
tahlil etmek: 1. Bir bütünün içindekileri ayırmak. Çözümlemek. 2. Anlamını araştırmak.
takdir etmek: Değer vermek. Değer biçmek.
taklit: 1. Birine benzemeye çalışma, onun gibi yapma. 2. Birinin hareketlerini gülünçleştirerek tekrarlama.
Talu, E. Ekrem (1888-1955): Türk yazarı.
tamahkâr: Daha fazla parası, malı olmasını isteyen. Açgözlü.
Taner, Haldun: Bkz. s. 158.
Tanpınar, A. Hamdi: Bkz. s. 126.
Tarancı, C. Sıtkı: Bkz. s. 56.
tarihlerin yazılışı: Bkz. s. 135.
tarz: Yol, biçim, usul.
tasavvur etmek: Kafada canlandırmak. Gözü önüne getirmek.
tasvir: Bkz. s. 107.
tatbik etmek: 1. Düşündüğünü, öğrendiğini yapmak. Uygulamak. 2. İki şeyi birbirinin üstüne koymak.
tayfun: Çok şiddetli fırtına.
tayin etmek: 1. Belirlemek, göstermek. 2. Bir memuriyet vermek. Atamak.
tebaa: Bir devletin emrine uymuş kimse. Uyruk.
tedavi: Bir hastalığı iyi etmeye çalışma. İyileştirme.

teessür: Üzüntü, keder.
teferruat: Bir şeyin önemsiz kısımları. Ayrıntı.
tekerleme: Ahenkli ama anlamı bazan birbirine uymayan, yarı manzum sözler.
tekerrür etmek: Tekrarlanmak.
teknik: 1. Fizik, kimya gibi bilgileri iş alanına uygulama. Fen. 2. Bir işin yolu, usulü. Yöntem.
teknoloji: Teknik uygulamaların bilimi.
tek tırnak işareti: Bkz. s. 37.
temas: 1. Dokunma. İlgili bulunma. 2. Görüşüp konuşma.
temin etmek: 1. Elde etmek. 2. Sağlamak. 3. İnanç vermek.
tempo: 1. Müzikte ölçü. Ağırlık, çabukluk. 2. Gidiş, ilerleme hızı.
temsil etmek: 1. Anlatmak, ifade etmek. 2. Bir insanın veya topluluğun yerine söz söylemek, iş yapmak. 3. Piyesi canlandırmak, oynamak.
tenezzül etmek: Gönül indirmek. Alçalmak.
tenkit: 1. İyi veya kötü taraflarını açıklama. Değerini belirtme. Eleştirme. Eleştiri. 2. Beğenmeme.
tercih etmek: Üstün tutmak.
terakki: İlerleme.
tereddüt: Yapılacak şeye hemen karar verememek. Duraksamak.
terfi etmek: 1. Bir üst sınıfa geçmek. 2. Daha iyi duruma yükselmek.
terk etmek: Bırakmak. Devam etmemek.
tersane: Gemi tezgâhı.
tesis: 1. Kurulmuş şey. 2. Fabrika. Kuruluş.
tesis etmek: Kurmak.
teskin etmek: Yatıştırmak. Sakinleştirmek.
teşebbüs: Bir iş yapmaya girişme, atılma.
teşhir etmek: Göstermek. Sergilemek.
teşhis: 1. Hekimlikte hastalığın ne olduğunu bilme. 2. Tanıma.
teşkilât: Bir iş yapmak için birçok insanlardan oluşan birlik. Örgüt.
teşkil etmek: Meydana getirmek. Kurmak, yapmak.
tevhit etmek: Birleştirmek.
teyit: Sağlamlaştırma, kuvvetlendirme. Doğru çıkarma.
tez: Bir kimsenin ileri sürdüğü görüş.
tırnak işareti: Bkz. s. 66.
tiz: İnce (ses).
tövbe: Suçu, günahı bir daha işlemeyeceğini söyleme.
trapez: İki ucundan bağlanıp asılmış demir jimnastik âleti.
tuğra: Eskiden padişahların isimlerini gösteren süslü yazı.
turistik: Seyyahların hoşuna gidecek sanat değerleri veya güzelliği olan.
tümleç: Bkz. s. 16.
tünemek: (Kuşlar) uyumak için dala konmak.
türemiş kelime: Bkz. s. 25.
Türkmen: Oğuz Türklerinin bir kolu; çoğu hayvancılıkla geçinirler.

U

ufuk: Yerle göğün birleşir gibi göründüğü çember. Çevren.
usare: Özsu.
Uşaklı, Ö. Bedrettin: Bkz. s. 47.
uzuv: Organ, üye.
uzviyet: Vücut. Canlı bir varlık.

Ü

ücra: Issız ve uzak.
ümit: 1. Bir şeyin olmasını isteyerek onu bekleme. 2. Böyle beklenen şey. Umut.
ünlem: Bkz. s. 87.
ünsiyet: Alışkanlık. Arkadaşlık.

V

vadetmek: Söz vermek.
vâdi: İki dağ arasında kalan uzun çukurluk.
vahim: Korkulu. Tehlikeli.
vaka: Olmuş iş. Olay. Hadise.
varda: «Yol ver, çekil» anlamına bir ünlem.
vardiya: Gemilerde nöbet yeri.
vasıf: Nitelik.
vasıta: 1. Bir işi yapmaya yarayan alet. Araç. 2. İki tarafı anlaştırmak için araya giren adam.

veba: Çok tehlikeli, mikroplu ve hemen salgın hale gelen bir hastalık.

vecit: Heyecanla kendinden geçme.

vecize: Bkz. s. 65.

vefa: Bağlılık.

vekar: Ağırbaşlılık.

Venedik: İtalya'da, Adriyatik denizi kıyısında bir şehir. Ortaçağda burada bir devlet kurulmuştu; bu devlet denizcilikte üstündü.

veraset: 1. Annede, babada bulunan huyların çocuğa geçmesi. Kalıtım. 2. Anneden, babadan veya yakın akrabadan mal düşmesi. Bu şekilde kalan mal.

veteriner: Hayvan hastalıkları hekimi.

vezin: Bkz. s. 31.

vinç: Ağır yük kaldıran makine.

Vinet (Vine) (1797-1847): İsviçreli filozof.

viran: Harap, yıkılmış.

vitrin: Dükkânların ön kısmında malın sergilendiği yer. Camekân.

vize: Pasaportlarda «görülmüştür» işareti. — **Vize vermek:** Memlekete giriş veya çıkış müsaadesi vermek.

vurgu: Bkz. s. 27.

vurgulu hece: Bkz. s. 27.

Y

yabanî: 1. İnsana alışmamış, evcilleşmemiş (hayvan). Kırlarda yetişen (bitki). 2. Kaba saba.

yad: Yabancı.

yakı: İyi etmek için vücuda yapıştırılan madde.

yakut: Parlak kırmızı renkte değerli bir taş.

yalı: Su kıyısında yapılmış yazlık büyük köşk.

yardımcı fiil: Bkz. s. 149.

yedmek: Hayvanı çekerek arkasında yürütmek.

yegâne: Tek. Bir.

yeldirme: Eskiden kadınların giyindikleri bir çeşit çarşaf.

yıldız: (Mecaz anlamı) talih.

yöntem: Bir işi yapma yolu. Metot. Usul.

Yörük: Anadolu'da hayvancılıkla geçinen göçebe Türkmen.

Yurdakul, M. Emin: Bkz. s. 75.

Yücel, H. Âli: Bkz. s. 144.

yüklem: Bkz. s. 10.

yüzeysel: Yüzeyde kalan, derinleşmeyen.

yüzü suyu hürmetine: Hatırı için. Ona gösterilen hürmet sonucu olarak.

Z

zabit namzedi: Subay olmak için yetişen ve ondan bir rütbe aşağı olan asker.

zamir: Bkz. s. 95.

zanaat: Demircilik, kunduracılık gibi el sanatları.

zannetmek: Sanmak.

zaptetmek: Zorla ele geçirmek.

zarf: Bkz. s. 62.

zaruret: 1. Sıkıntı. 2. Gereklik. Zorunluk.

zatülcenp: Göğüs zarının iltihaplanmasından ileri gelen, ateşli ve tehlikeli bir hastalık

zebanî: Cehennemde zulüm yapan melek.

zemin: Yer. Temel, dayanak.

zerre: Çok ufak bir parça.

zırhlı: 1. Büyük savaş gemisi. 2. Üstüne çelik geçirilmiş (otomobil).

zıtanlamlı kelimeler: Bkz. s. 131.

zifirî: Koyu, kara, karanlık.

zihnî: Düşünce ile ilgili olan.

ziyaret etmek: Saygı göstermek için bir yeri görmeye, gezmeye gitmek.

ziynet: Süs.

zulüm: Kanuna aykırı sert, şiddetli hareket.

zümrüt: Parlak yeşil renkli, değerli bir taş.

Zweig, Stefan: Bkz. s. 35.

İÇİNDEKİLER

		Sayfa
İstiklâl Marşı	M. Âkif Ersoy	5
Öğretmen Marşı	.....	6
Atatürk'ün Türk Gençliğine Hitabesi	.....	7
Çalışan Dünya	Tarık Orhan	9
Perili Köşk (Serbest)	Ömer Seyfettin	11
Ben Bir Küçük Kilimim	B. Rahmi Eyüboğlu	14
Mustafa Kemal'in Kağnısı (Serbest)	Fazıl Hüsnü Dağlarca	17
Atatürk'ün Yanında	Vehice Hatiboğlu	20
Hastalık Hastası	Molière (Çev: İ. H. Danişmend) ...	22
Atatürk'ün Sanatçıya Saygısı	İ. Galip Arcan	26
Sümbül Kokusu (Serbest)	A. Hikmet Müftüoğlu	28
Yas	O. Şaik Gökyay	30
Okyanusu Aşan İlk Söz (Serbest)	Stefan Zweig (Çev: B. Arpad) ...	33
Atatürk ve Vatan Sevgisi	Mehmet Deligönül	35
Ev Kadını	A. Maurois (Çev: L. C.)	38
Ormanda Bir Gezinti	Hikmet Birand	41
Yılanlara Karşı	Falih Rıfkı Atay	43
Göksu (Serbest)	Ömer Bedrettin Uşaklı	47
Köse ile Ese (Serbest)	Eflâtun Cem Güney	48
Otomobil Fabrikasında	Necati A. Mustanoğlu	52
Cahit Sıtkı Tarancı'dan Mektup	Cahit Sıtkı Tarancı	55
Boğaz Rüyası (Serbest)	N. Halil Onan	58
Cornille Usta'nın Esrarı	A. Daudet (Çev: S. E. Siyavuşgil)	59
Ekonomide Bilim ve Teknik (Serbest)	Emin Arat	63
Vecizeler (Serbest)	.....	65
İşi İyi Yapmak	Şevket Rado	66
Atatürk ve Millî Eğitim	Mehmet Deligönül	69
Tartışmayı Öğrenelim	K. Zeki Gençosman	72
Örs Başında (Serbest)	M. Emin Yurdakul	75
Madam Meftun	H. Rahmi Gürpınar	76
Atatürk'ün Öğrenim Yılları (Serbest)	İslâm Ansiklopedisi'nden	80
Postacı	Şevket Rado	83
Sivrisinek (Serbest)	Cenap Şahabettin	85
İstiklâl Marşı	M. Âkif Ersoy	87

		Sayfa
El İşlemeleri	Tahsin Öz	90
Sanatkârın Verdiği Ders	Stefan Zweig (Çev: K. Gülek)	93
Gençliğin Yetiştirilmesi ve Görevi	Turhan Feyzioğlu	96
Gemiciler (Serbest)	E. Behiç Koryürek	99
Bir İş Adamı	G. Petrof (Çev: A. H. Taner)	101
Su (Serbest)	A. de Saint-Exupéry (Çev: V. Günyol)	104
Döşemeler	H. Edip Adıvar	106
Selimiye	A. Nihat Asya	109
Hayvanlar Arasında (Serbest)	Ahmet Haşim	112
Çemen Tepe'de	Süleyman Nazif	114
Türkiye'm Uyanıyor	İlhan Geçer	117
Eski Türk Kumaşları (Serbest)	R. Oğuz Arık	119
Kahraman (Serbest)	F. Nafiz Çamlıbel	121
Tuhaf Bir İcat	A. Hamdi Tanpınar	125
Gamlanma Gönül	Karacaoğlan	128
Bahçe	Salâhattin Batu	130
Atatürk'ün Tarih Anlayışı	Uluğ İğdemir	133
Git Oraya (Serbest)	Halit Fahri Ozansoy	136
Gemi Asansörü	İ. Habip Sevük	137
Dilek (Serbest)	Z. Osman Saba	140
Eski Çarşı (Serbest)	Ahmet Rasim	141
İnsan ve Makine	H. Âli Yücel	143
Forsa	Ömer Seyfettin	146
Yayla Düşü (Serbest)	Ö. Bedrettin Uşaklı	150
Güzellikler	R. Halit Karay	151
Mustafa Kemal Paşa	Y. Kadri Karaosmanoğlu	154
Komşuluk Ölüyor (Serbest)	Haldun Taner	157
Atatürkçülükte Laiklik ve Halkçılık	Afet İnan	159
Yaylalar	Ruhsati	161
Niçin Spor Yaparız	S. Sırrı Tarcan	163
Dalgıç Ragıp (Serbest)	S. Faik Abasıyanık	165
Sözlük ve İndeks		168

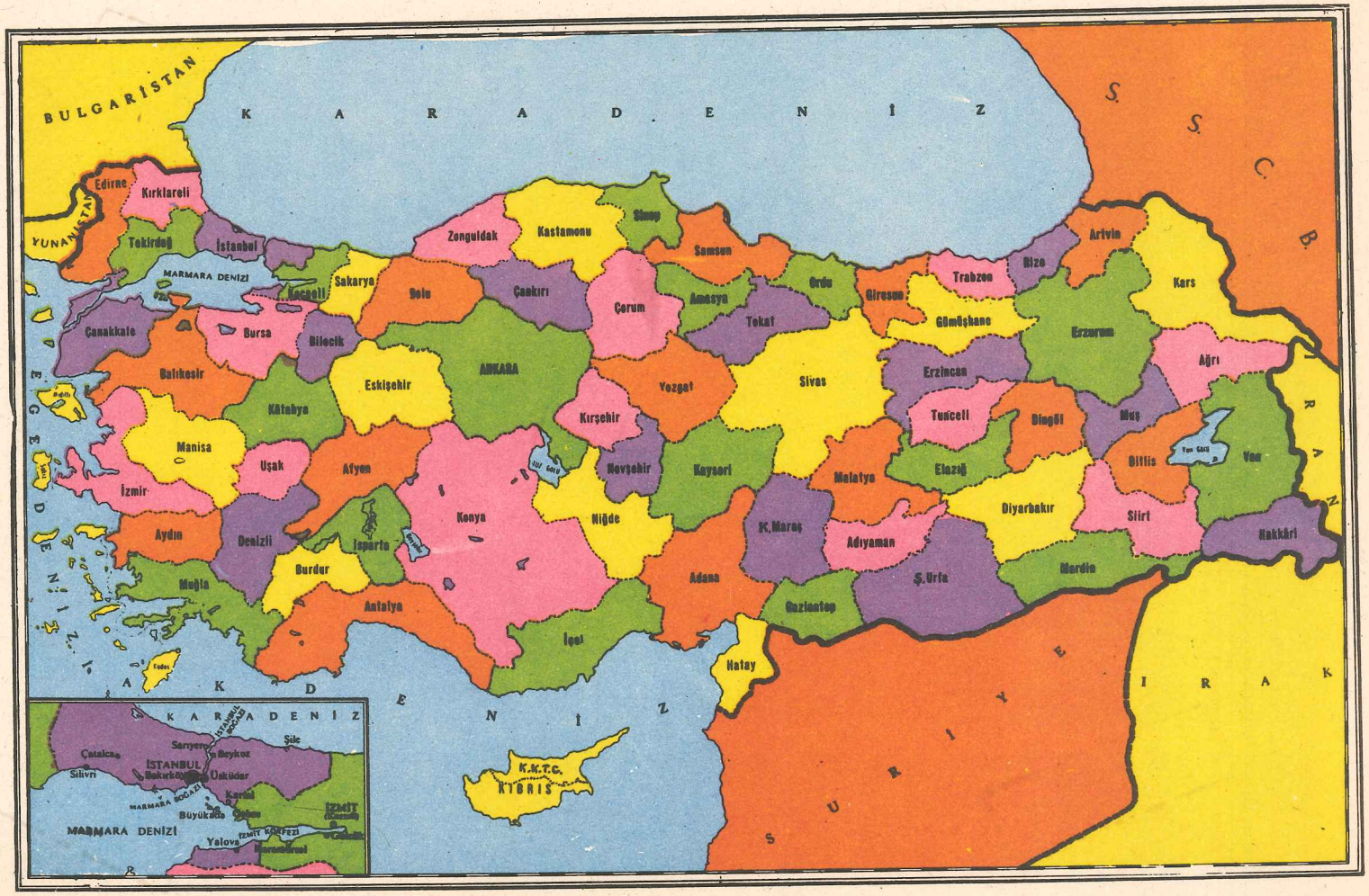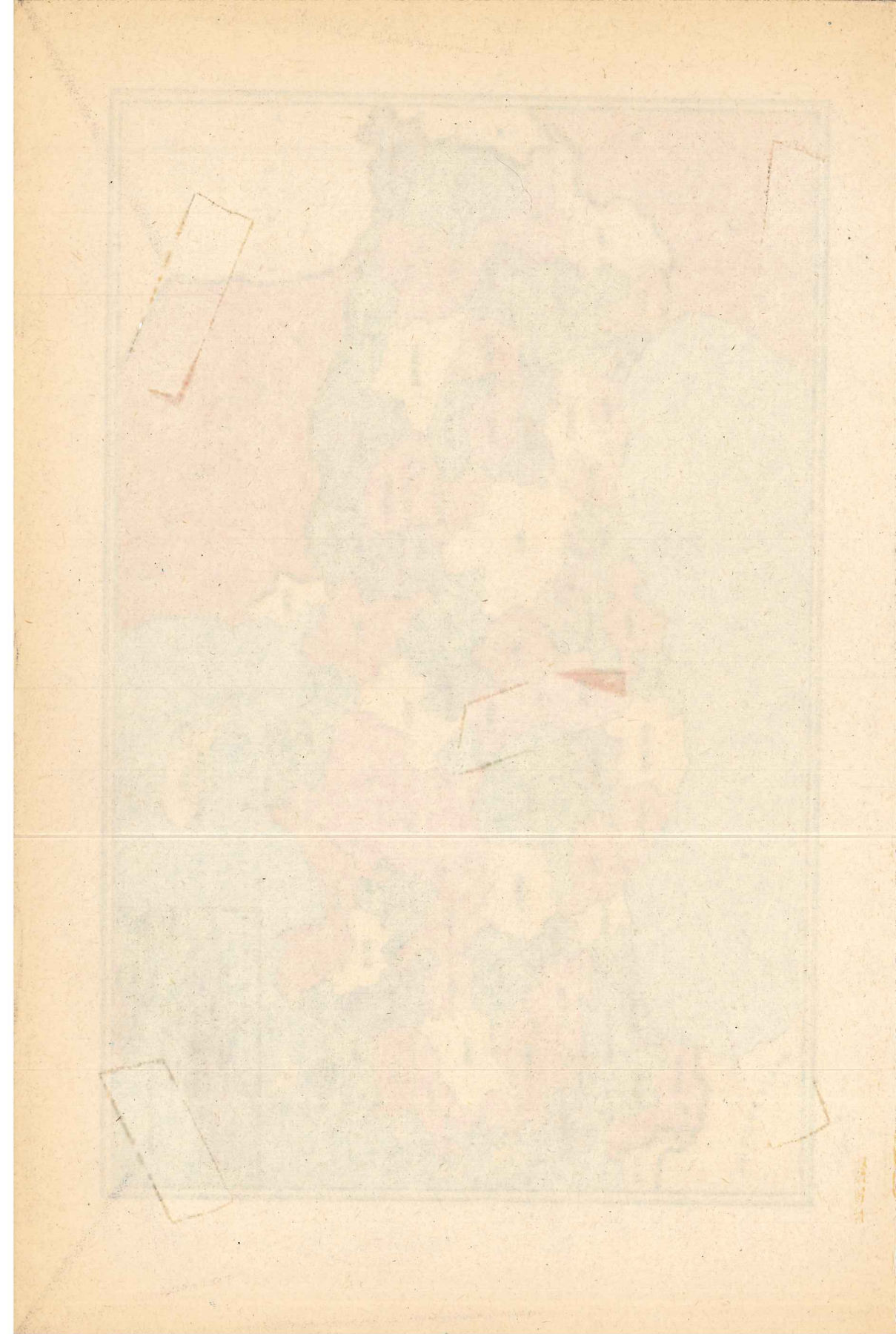
BULGARİSTAN
YUNANİSTAN
K A R A D E N İ Z
S. S. C. B.
İRAN
IRAK
SURİYE
A K D E N İ Z
E G E D E N İ Z İ
Edirne
Kırklareli
Tekirdağ
İstanbul
MARMARA DENİZİ
Çanakkale
Balıkesir
Bursa
Bilecik
Kocaeli
Sakarya
Bolu
Zonguldak
Kastamonu
Çankırı
Çorum
Sinop
Samsun
Amasya
Tokat
Ordu
Giresun
Trabzon
Rize
Artvin
Gümüşhane
Erzurum
Kars
Ağrı
Erzincan
Sivas
Yozgat
ANKARA
Eskişehir
Kütahya
Kırşehir
Nevşehir
Kayseri
Tunceli
Bingöl
Muş
Bitlis
Van
Elazığ
Malatya
Manisa
İzmir
Uşak
Afyon
Konya
Niğde
Aydın
Denizli
İsparta
Burdur
Muğla
Antalya
Adana
K.Maraş
Adıyaman
Diyarbakır
Siirt
Hakkâri
Mardin
Ş.Urfa
Gaziantep
Hatay
İçel
K.K.T.C.
KIBRIS
KARADENİZ
İSTANBUL BOĞAZI
Şile
Sarıyer
Beykoz
Çatalca
İSTANBUL
Silivri
Bakırköy
Üsküdar
MARMARA BOĞAZI
Kartal
Büyükada
Yalova
İZMİT KÖRFEZİ
İZMİT
MARMARA DENİZİ